

Uddrag af K. Christian den Fierdes Skrivcalendere,

samlede og ordnede efter særskilte Materier,

af

C. Molbeck.

Enhver, som ikke er fremmed for vor Historie i det 17de Aarhundrede, og som er noget nærmere bekiendt med den Konges mærkværdige Personlighed, der i første Halvdeel af dette Aarhundrede, og i mere end 50 Aar, styrede den danske Stat, vil heller ikke være ubekiendt med den Egenhed hos Christian IV., daglig at gjøre Antegnelser i dertil indrettede Almanacker eller Skrivcalendere, baade over sine Udgifter, over en Deel af sine Indtægter, saavidt de vedkom og flød ind i hans egen Casse, (hvilken man dog paa den Tid ikke altid har let ved at adskille fra Rigets) over Kongens Reiser, og mangehaande andre offentlige og private Omstændigheder. Formodentlig har han fulgt denne Skik giennem den største Deel af sit Liv; og da man ligeledes endnu har 3 Calendere med daglige Optegnelser af K. Frederik II. (jof. Histor. Tidsskr. II. S. 34), har det maaskee været Faderens Exempel, som Sønnen heri har efterfulgt. Den ældste af disse Christian den Fierdes Skrivcalendere, som hidtil kiendes, (men vist nok ikke den første, som har været til) er fra 1607, og den sildigste, som haves, fra 1639; men af den hele Række af de mellemliggende 31 Aar, haves (saavidt man veed) her i Landet kun Calendrene for 1608, 1614, 1616,

1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1625, 1629 og 1635*); eller i det Hele 13 Aargange. Af disse har J. H. Schlegel endnu 1776 fiendt og affrevet 11 originale Calendere, af hvilke endnu her i Landet (saa vidt vides) kun 10 Aargange ere i Behold. Af Langebøket haveS fortrinlig gode Afskrifter af de ovennævnte Aargange, med Undtagelse af 1621. Han lod aldrig nogen af disse trykke; men Schlegel har været den første, der i sine „Sammlungen zur Dän. Geschichte“ 2det Bind, lod aftrykke 3 Aargange (1607, 1608, 1621.) Efter hans Tid ere 7 andre af Christian IV. Calendere aftrykte ved Myerups Omfjorg; saaledes at kun tre af de ovenanførte 13 (for 1617, 1629 og 1639) endnu ere utrykte. Endskiondt man altsaa ikke savner Udgang til de fleste af disse, endog for Christian den Fjerdes Regenthistorie ei uvigtige, autentiske Kildeskrifter: har man dog ikke let ved at kunne benytte de paa flere Steder omspredte, heller ikke endnu alle ved Trykken bekendtgjorte kongelige Almanacker, enten til en eller anden særskilt Efterføgning; eller til en Overskuelse af deres Indhold, efterfom dette lader sig hense til denne eller hiin Green af Christian den Fjerdes, hans Tids og hans Regierings Charakteer og Tildragelser; eller til Culturhistorien, Sæder og Levemaade ved Hoffet; til Kongens Udgifter og Pengewæsen; til hans personlige Egenskaber og Tilbøieligheder, hans Selvvirksomhed, Reiser og Forhystelser, hans huuslige Deconomie, og flere Particulariteter.

Det er egentlig fra disse to Hovedsider, nemlig Culturhistorien i Danmark i første Halvdeel af det 17de Aarhundrede, og Kong Christian den Fjerdes personlige Charakteristik, at bemeldte daglige Dptegnelser

*) Af dem kendte J. H. Schlegel ikke de to sidste Aargange f. 1635 og 1639, hvis Originaler nu findes, med 8 andre, paa det store Kgl. Bibliothek. (Jvf. hans Samml. zur Dän. Gesch. II. 1. S. 28).

af Kongen have deres Værd og Interesse; og det en sjelden og eiendommelig. Thi ligesom det ogsaa herte til Christian den Fjerdes Egenstaber, at han i sine egenhændige Breve yttrede sig uden Forbeholdenhed, og udtrykte sin Character og personlige Individualitet med en stor og sjelden Sandhed og Albenhed: saaledes har han været ledet af samme Egenstaber, i det han paa en Maade i disse Calendere daglig gjorde sig selv Rede for hvad han foretog sig, hvilke hans Indtægter vare, (for saa vidt som de tilfled ham selv) og hvorledes han anvendte de Penge, som udgjorde hans private eller Particulier-Casse, til umiddelbare Udgifter. I alle tre Punkter har han, i det første bestandigen, i de to sidste i endel Aargange af Skrivcalendrene, været til den Grad neagtig, at man ved Hielp af dem i visse Aar kan sige, ikke blot hvor Christian IV., der især i sin yngre Alder saa at sige uophørligt skiftede Sted, opholdt sig hver Dag; men ogsaa indtil enhver Skilling, han gav ud efter egen Drift og Bestemmelse.

I det sidstnævnte Punkt bliver der vel altid nogen Uvisshed og Uklarhed tilbage, saavel i de Almanak-Optegnelser af Christian IV., der vedkomme Kongens Indtægter, som med Hensyn til en Deel af de optegnede Udgifter, især de større og betydeligere. Der fattes os, som bekiendt, endnu saadanne Undersøgelser over de danske Statsfinanser og over Kammervæsenet i det 16de og 17de Aarhundrede, (fra hvilken Tid dog en Mængde Kilder maa være bevarede og tilgængelige) hvorved vi kunde sættes i Stand til at vinde en klar og sikker Kundskab om Forholdet imellem de Indtægter og Udgifter, man kan henregne til det, som for hiin Tid maa kaldes Kongernes Civil-Liste og Particulier-Casse; eller Indtægter, hvilke de saa at sige umiddelbart oppebare — og hvad af saadanne Indtægter anvendtes til Hofholdningen, Hoftieneres og Tyendes Lønninger, og til Kongernes personlige Udgifter. At for Ex.

Hofholdningen for største Deel blev udredet ved Landgilde og Natural-Udgifter, der faldt af visse kongelige Slottes Lade-gaarde og Jordegods, eller som af endeel Lehn i Riget blev ydet umiddelbart til den kongelige Hofholdning paa de forskjellige Slotte i Landet: er bekiendt nok. Men endnu har ingen Historiker undersøgt, eller prøvet at beregne og nogensunde at evaluere det aarlige Beløb af hvad Hoffets Underholdning paa den Maade kostede. Ligeledes savnes ogsaa en fuldstændig Undersøgelse af de øvrige (uøppe meget betydelige Udgifter) i rede Penge, som Hofholdningen medtog; ligesom ogsaa af Forholdet imellem de Stats-Indtægter og Udgifter, der horte under Rentemesteren, (eller hvad man kunde kalde den Tids Statsfinantser) og saadanne Indtægtskilder, der mere umiddelbart tilfled Kongerne selv, og af dem (navnlig af Christian IV.) anvendtes til forskjellige, ubestemte eller ikke normerede Udgifter (f. Ex. Bygninger, Indkøb af Bohave, Kostbarheder, Konstsager m. m., Foræringer, festlige Maaltider, Gæstepenge paa Reiser o. s. v.); med andre Ord, hvad der vedkom Kongernes Particulier-Casse, og dens Regnskabsvæsen. Dette førte paa en Maade K. Christian IV. selv, og var egentlig sin egen Chatol-Casjerer. Man vil ogsaa af hans Skrivcalendere faae en tydelig og omfattende Forestilling om en Mængde Gienstande, vedkommende saavel de kongelige Slotsbygninger, deres Decoration og Forsyning med Malerier og andre Konstarbejder, Lysthaver og Dyrehaver, Udgifter til Huusholdning og Tjenestefolks Lønning, m. m., som ogsaa om Kongens Indkøb af mange Slags Kostbarheder, Luxus-Artikler, Klædevarer og andre Fornødenheder, hvilket Alt vel kan henregnes under hans private Casse og Regnskabsvæsen.

Man finder hyppigen iblandt Indtægterne, Rentepenge, som indbetalt til Kongen af Private, og seer deraf, at han blandt sine Skyldnere talte en stor Deel Adelsmænd i

Landet; men ligeledes Borgere, Professore ved Universitetet („de Hoilærde“) og Andre. Nye Udlaan af den Art forekomme aarligen; ligesom jævnlige Afdrag og Afbetalinger af saadanne Laan (hvorfor den almindelige aarlige Rente, saavidt skionnes, var 6 Procent.) Der kan ikke tvivles om, at dette Slags Pengeomsætninger hørte under Kongens private Finantser; hvilket ogsaa f. Ex. kan bestrykes ved en Optegnelse, som følgende: 1620, Oct. 12. „Annammede jeg af Thomas Null 60 Daler in specie til Rente, som til Paaske var erlagt paa Renteriet af Forseelse.“ Men det er ikke saa let at sige, om saadanne Laan og Udlaan, der steg til en Tende Guld eller mere (f. Ex. de Kongerne i England, Jacob I. og Carl I. laante Pengesummer, eller de 100,000 Rdlr. som Christian IV. en eller to Gange optog til Laans hos hans Moder, og hvorfor man oftere finder Rentens Betaling til Enkedronningen optegnet) vare at betragte som private, eller som Statslaan. I Udgaaven af Christian IV. egenhændige Breve (i hvilke han oftere tydeligt adskiller Rigets eller Statens Finantser fra sine egne, og til sin Tid erindrer Rigsraadet om, at han selv havde gjort betydelige Udlæg paa Rigets Begne, som han maatte fordre erstattede) har jeg gjort opmærksom paa Vanskeligheden i at udrede disse Forhold;*) og navnlig med Hensyn til de, Kongens Svoger og Søstersøn i England laante eller forstrakte Summer, og de fra England igien modtagne betydelige Subsidier til den tydske Krig (hvilke ogsaa et eller andet Sted berøres i Kongens Almanacker). I disse finder man ligeledes antegnet Modtagelsen af nogle meget betydelige Pengesummer — nemlig den saakaldte „Elsborgs Løsning“, eller Afbetalingen i 4 Terminer af den Million Rdlr., som den svenske Krone ved

*) Christian IV. egenhændige Breve o. s. v. I. Bd. S. 185.

Freden i Knæred (26. Jan. 1613) havde forpligtet sig til at erlægge i Krigsomkostninger, eller for Tilbagegivelsen af de erobrede Fæstninger. Men naaget det paa et Par Steder findes udtryffeligt bemærket, at Christian IV. modtog en saadan Sum af 250,000 Rdlr. fra Sverrige, og lod Pengene „indsætte i Hvalvingen paa Frederiksborg“:*) synes det dog neppe antageligt, eller ikke ret forklarligt, at en saadan Indbetaling kunde regnes til Kongens private Indtægter, eller anvendes paa den Maade og til det Slags Udgifter, som han pleier at optegne i sine Almanacker.**).

Man finder ligeledes i flere Gange af disse bemærket, at Kongen fra endel Lehnsmænd i Kongeriget modtog Indbetalinger af Penge, „som vare af Skatten“; †) hvorved uden Tvivl maa forstaaes de af og til, efter særskilt Bevilling af Raadet eller af sammenkaldte Stænder, udfrevne extraordinaire Pengeskatter, som lignedes paa Bondestanden, Kjøbstederne og Geistligheden. Man kan vist nok heller ikke antage andet, end at Beløbet af deslige Skatter overhovedet blev anvendt (som oftest i Følge af Krig og Rustninger) til offentlige eller Statsudgifter. Naar man imidlertid seer, at saadanne Skattepenge af endel Lehnsmænd ikke indbetales til Rentekammeret eller Rentemesteren, men umiddelbart til

*) S. Skivecal. f. 1618, den 17de Februar, og 1619 den 2den Februar, da den sidste Termin betaltes.

***) Disse 250,000 Rdlr. ere imidlertid regnede med i den Hovedsum paa Aarets Indtægt for 1619, som findes tilføjet i Almanacken, efter d. 31. Decbr. (I denne findes i øvrigt den Helt, at Kongen ved at trække Udgiften (179,784 Rdlr.) fra hele Aarets Indtægt (1,113,959 Rdlr.), har regnet Beholdningen 10,100 Daler for hei.)

†) Saaledes f. Ex. i Aaret 1608, Dec. 27. leverede 4 Lehnsmænd „af Skatten“ i Alt 4743 Dlr. 2 Mk. Ligeledes den 1ste Novbr. 3 Lehnsmænd: 4430 Dlr., „hvilke ere af nærværendes Skat“; og fremdeles d. 3die Novbr. 2 Andre 3666 Dlr. „hvilket var af Skatten.“ c. f. v.

Kongen, og, som det synes, af ham selv ere tagne til Indtægt: da lod dette sig mueligen saaledes forklare, at det kan have været Erstatning af Udgifter, som Kongen havde gjort paa Rigets Begne, eller Afdrag paa Tilgodehavende, som Christian IV. paa den Maade havde faaet hos Rentekammeret eller Staten. Men dette er dog i sig selv kun en Formodning, der allene kan afgiores ved Undersøgelser af Rentemestrenes, eller de egentlige Statsregnskaber fra Christian IV. Regiering, i Fald saadanne ere til.

At Kongens særskilte eller private Indkomster, kunde være meget betydelige, som vi bl. a. erfare ved nogle Aars Opgjorelse af den samlede Indtægt og Udgift ved Aarets Ende: kan saameget mindre undre os, naar vi allene tænke paa de to vigtige Poster, som derunder være indbefattede: Indtægten af Hertugdømmerne, og af Dresunds Told. Om Forholdet med den første lade dog Skrivcalendrene os forblive i fuldkommen Uvidenhed; eller det er i det mindste ganske sieldent, at de melde noget om Pengesummer, der i Holsteen udbetales til Kongen*), eller om hans Pengesager ved *Dmstaaget* i Kiel, i hvilken Anledning man kun seer, at han undertiden midt om Vinteren begav sig til Holsteen. Vi finde tillige, at Anlægget og Befæstningen af *Glücksstadt*, der vel paa en Maade var det vanske Rige uvedkommende, ligesom ogsaa de forsøgte *Inddigginger* af *Marstrand* ved *Bredsted* i *Slesvig*, — begge meget betydelige og kostbare Foretagender — hørte til dem, som skeete for Kongens egen Regning, og af hvilke i det mindste det sidste ikke kan være udredet af Indtægter fra Hertugdømmerne, da man finder, at Christian IV. jævnlig (især i Sommeren 1618)

*) Der forekommer 1621. 2 Mai: „Var jeg paa Støttet til Kiel, og annammede af *Jochim Barnewis* og *Johannes Dfferberg* 280,000 Rdr.“ Men hvad Kilden og Anledningen har været til denne usædvanligt store Indbetaling, erfarer man ikke.

oversendte meget betydelige Summer, tildeels af Drefunds Told, eller fra Frederiksborg, til Anvendelse ved den Slesvigske Iuddigning. *)

Det vil være ufornødent at bemærke, hvad allerede af Schlegel og Andre er fremhævet, at Christian den Fierdes Skrivcalendere ikke heller fattes saadanne Data, som bidrage til Oplysning af Danmarks udvortes politiske Historie og af Kongens Regjeringshandlinger. Hvad de levuede Aargange indeholde af dette Slags Bidrag, saa vel som af Antegnelser, nærmere vedkommende Christian IV. Person og huuslige Forhold, har jeg gjort mig Umage for at samle under dertil hørende Rubriker. Men det vil tillige let skionnes, at det dog fornemmelig er de sidstnævnte Forhold, eller Kongens private og oeconomicke Virken, der har været Gienstand for hans daglige Optegnelser. Desuden ere disse Almanacker de naturligste Sidesstykker og uundværlige Bilag til Kongens egenhændige, baade private og offentlige Anliggender vedkommende Breve, hvis troe og ubedragelige Billeder af hans originale Personlighed og Individualitet de i flere Henseender bestyrkte og udfylde. Der gives endog enkelte Træk i Christian den Fierdes Charakter, ligesom i hans Levestik og Tilboieligheder, der ere blevne ubemærkede eller forbigaaede af dem, som nærmere have skildret hans personlige Egenstaber; men hvilke Træk han selv i Almanackerne umiskjendeligt lægger for Dagen. Hertil hører f. Ex. en i det Hele meget noieregnende Spar sommelighed i det daglige Livs Tilfælde, og Afmaaling af enhver

*) Registerne til disse Dige-Arbejder, der udførtes under Opsyn af Ingeniøren Joh. Sem, ser saa vidt de findes i Skrivcalendrene, betød sig allene i Aaret 1619 (da Kongen selv i den Anledning opholdt sig flere Uger i Breklum Sogn) til en Sum af 113,000 Rdlr., som Kongen efterhaanden led udbetale fra 20. April til 20. Decbr. Endnu i Aaret 1621 kostede Iuddigningen, efter Kongens Optegnelser i dette Aars Almanak, 10,315 Rdlr. 3 Mk 16 Sll.

Udgift efter Omstændighederne; men forenet med fyrstelig Mundhed og Overflodighed, i ethvert Tilfælde, hvor Kongen ved slige Leiligheder skulde vise sig, eller hvor han kom i Berøring med Fremmede. Det er vel oftere i Almindelighed bemærket, at Christian IV. var en god Huusholder; men det tør vel, efter hans Skrivecalendere ogsaa tilføies, at man overhovedet neppe kan tillægge denne Konge Gavnildhed, eller Godgjørenhed, som et herskende Charakteertræk. Man finder i det mindste, at han i sine Gaver til Fattige, eller til Trængende, der personlig bønfalet ham om Almisje eller Understøttelse, i Almindelighed var mere knap, end man maaffee vil formode om denne Konge. Thi hvor stor Huusholder Christian IV. endog ellers var, sparede han aldrig paa Penge, hvor det kom an paa Pragt i Bygninger, paa at betale Kunstnere for deres Arbejder, eller paa at anskaffe Edelstene, Guld- og Sølvtoi, Klenodier og Smykker til Foræringer, eller til at glemmes i den kongelige Samling, guldvirkede Tapeter, kostbare Silkeoi, og andre den Tid solide Lurus-Gjenstande. Til „de Fattige“, som det hedder, gav Kongen vel hyppigt nok, og til sine Tider i Regelen mindst eengang om Ugen, Almisje. Men denne var overhovedet meget forskiellig, og uregelmæssig; undertiden en temmelig Sum paa engang, og da i længere Tid derefter Intet. Overhovedet forekommer denne Almisje-Udgift i Kongens Almanacker som oftest i stadig Følge, eller een Gang ugentlig, naar han enten opholdt sig paa Frederiksborg, eller i Kiøbenhavn; men savnes dog heller ikke, hverken paa Reiser, eller under Christian IV. Ophold paa andre Slotte i Landet. Forholdsviis langt sjeldnere ere Almisjer, eller Pengehjelp, som Kongen har givet til enkelte Trængende; hvilket mest forekommer paa Reiserne; og i Almindelighed er Gaven temmelig ubetydelig. Saaledes vare ogsaa hans sædvanlige Almisjer til „de Fattige“ som oftest ganske ringe (2 Daler,

1 Daler, eller endog derunder;)*) og den stikker bejnderligt af mod de mangengang meget betydelige Summer, som Christian IV. saa ofte enten bortspillede, eller vandt i Lyffespil; tildeels ogsaa i Boldspil, hvori han tidt var heldig, og uden Tvivl har havt megen Færdighed, ligesom i enhver anden Legemsøvelse. Af Almanakkerne bliver det saaledes klart, at Christian IV. ikke allene, som det siges om ham, var Elsker af Selvfabelighed, af et muntert Lag og en god Drif, hvori han i sine bedste Aar ikke let fandt nogen Stærkere; men at han til visse Tider, for Ex. paa Reiser, i Jagttiden, under den tydske Krig, o. s. v. men ogsaa jævnlig uden saadanne Anledninger, har havt en temmelig Spillelyst, og heri saa lidt ladet sig styre af sin ellers store SparksomhedsAand, at han hyppigen maa have spillet høit Spil, hvori han nu og da har tabt indtil flere hundrede, ja over eet og to tusinde Daler. For at giere dette tydeligt, og for at vise, deels hvilke Spil Kongen mest yndede (det synes især at have været „Dobbel“, eller Bræt og Tærningspil) deels med hvilke Personer han spillede: har jeg af vedkommende Almanakker uddraget den hele Række af Optegnelser om Vinden og Tab i Spil for enkelte Aar; men, for ikke at lade Gientagelser fylde alt for mange Blade, har jeg kun meddeelt den paa begge Sider optalte Sum for andre Aar; ligesom der ogsaa ere flere Aargange af Calenderen, (s. Ex. 1614, 1616 og 1619) hvor disse Optegnelser om Spil, og overhovedet over Indtægt og Udgift, slet ikke findes. Det viser sig allerede heraf, at Christian den Fjerdes Skrivecalendere ikke ere af ganske eens-

*) Det maa bemærkes, hvad nedenfor nærmere vil blive omtalt, at disse Kongens Gaver til „de fattige“ paa 1 eller 2 Dlr., som regelmæssigt forekomme med Mellemrum af en Uge, eller 7 Dage, formodentlig har været det, han har givet om Søndagen, naar han gik i Kirke; eller de saakaldte Tavlepenge.

artet Besskaffenhed eller Indhold; og det tør vel formodes at i saadanne Aar, hvori Kongen af Calendarer har udeladt sine Indtægter og Udgifter, og derved betaget dem en stor Deel af deres mest interessante Indhold, har han gjort disse Optegnelser særskilt og paa anden Maade.

Man vilde i øvrigt endnu kunne fremhæve adskillige andre Omstændigheder, i Henhyn til hvilke disse Almanak-Optegnelser oplyse Kongens Charakter og personlige Forhold. Det kan saaledes bemærkes, at de give Anledning til at antage: at Kongens sædvanlige Levemaade har været simpelt og regelmæssigt, og hans nærmeste Omgang for det meste indskrænket til Børn og Familie, tilligemed de ved Hoffet ansatte „Herremænd“ (s: Adelsmænd, svarende til vor Tids opvartende Kammerherrer og Adjutanter.) Det gif heller ikke meget tid paa, at Christian IV. var Gæst ved adelige Bryllupper og Varieler; men endnu langt sjeldnere er det, at han ved saadanne Tilfælde skienkede en Bryllupsgave, eller nogen betydelig Gæddergave; hvorimod han hyppigt af Folk af forskjellige Glasjer, især ringere Hofstienere, blev buden til Gædder; hvilket han (vistnok uden personlig Nærværelse, som han ellers bemærker) afgjorde ved en eller to Rosenobler i Gæddergave. Ligesaa finder man nu og da, at Kongen gjør een eller flere af Pigerues Bryllup ved Hoffet; og Brudegaven ved en saadan Leilighed (16de Junius 1607) var 4 Rosenobler. Men i øvrigt træffer man i Almanakkerne kun sjelden Spor til store Maaltider eller Fester ved Hoffet, undtagen i Tilfælde af fremmede fyrstelige Besøg; derimod findes det i Regelen, at enhver fremmed Gesandt, efter formelig Audients, eller efter Besøg ved Hoffet, tilsagdes til Kaffeet, eller, som det hedder i Almanakkerne „var til Bords med Kongen“, eller „var hans Gæst“. Man seer at Kongen, ved given Leilighed, ogsaa deeltog i borgerlige Forlystelser (f. Ex. i at „skyde om en

Dre“) og i den Anledning „havde nogle af Borger-
skabet til Gæst hos sig i sin Have“, nemlig paa Rosen-
borg (26. 29. April 1621.) Om Hoffolkets og Hofbetientes
Antal og Lønninger give Almanakkerne ingen fuldstændig
Oplysning; endeel af saadanne Udgifter maa have gaaet
igjennem Rentemeesteren. Af de til Kongens personlige Op-
vartning forordnede Betiente nævnes neppe Andre, end
„Kammerdrenge“, „Drenge“ (Bager), en „Kammertiener“ og
„Fyrbøderen“. Kongens nu og da forekommende Optegnelser
over Udbetalinger af aarlig Løn til Fyrbødere, til Vasse-
piger og andre ringere kvindelige Tjenestetyende, kunne ei være
fuldstændige; og vedkomme formodentlig kun saadanne af disse, der
nærmest tiende hos Kongen selv, hos Dronningen, Prinds
Christian, eller Christine Munk og Kongens Børn med hende.
Disse er det, som overalt i Almanakkerne forstaaes ved „Børnene“,
eller de nævnes ved deres Dobnavne. Hvor Kongen omtaler
sin afsoode Dronnings Børn, benævnes de altid „Prindsen“,
(Christian) „Hertug Frederik“ og „Hertug Ulrik“.

Træk af Kongens Simplicitet og Dansthed fremtræder i
øvrigt paa mange andre Maader i hans Optegnelser; bl. a.
paa Reiser, hvilke han tidt maa have gjort med et meget ind-
skrænket Følge; da man saa ofte finder, at han førte med een
eller to Bogne, (hvilket kan sluttes af, at han nævner Drifke-
penge, som han gav een eller to Rudsse); at han tog Qvarteer
hos en Bonde, i en Præstegaard, eller Landsbykro; ja endog,
som i det ovenanferte Tilfælde ved Inddigningen i Slesvig,
at han lagde sig hele Uger ind i Bøndergaarde, og der modtog
og bevertede fornemme Gesandter. Paa disse næsten uophørlige
Reiser omkring i Danmark tog Christian IV. ellers sit Natteleie
deels paa de større Slotte, hvor han sædvanligen slet ingen „Gæste-
penge“ gav; deels paa andre kongelige Gaarde, hos Lehus-
mænd, nogle saa enkelte Adelsmænd, o. s. v. Paa saadanne

Steder, ligesom overalt hvor han ellers tog Mattheberg, gav han en Foræring, enten til Bertinden, naar det ingen Adelsfrue var, men en Præstefone, Bondefone eller Krofone; eller til „Pigerne“, til „Dvindfolkene“, til Koffen, o. s. v. For disse „Drifkepenge“, eller „Gæstepenge“, havde Kongen en vis, temmelig stadig, eller ikke meget foranderlig Norm, der rettede sig efter Vedkommendes Stand, Stedets Natur, eller Opholdets Varighed (sædvanligen fra 1 eller 2 Rosenobler, ned til lige saa mange Dalere.) Paa samme Maade betænkte Christian IV. altid Færgfolkene, der stibede ham over Sundet eller Belterne, og Kudske, eller Bønder, som førte for ham (formodentlig dog kun dem, der førte hans egen Vogn.) Kongens og hans Følges Bespisning paa hans Reiser, maa vistnok i Almindelighed være skeet paa Lehsmændenes Bekostning, ved Forraad, som fandtes paa Slottene og de kongelige Gaarde; maa skee undertiden og tildeels ved Mad, som fortes med*). Sielden findes Optegnelser, som følgende: 1618 Januar, 11. „Gav jeg til Bindbyholdt for hvis sammesteds fortæret var 4 Dlr. 8 Skill.“ Der, hvor han paa Landet, eller i Smaastæder (s. Ex. 1621, Febr. 26. ved Dannevirke; Mai 7., i Heiligenhafen; Mai 9. (paa Weien fra Kiel til Steinburg) i Nortorp; 1ste Jul. i Kroen (paa Weien til Süderstapel) hvor han fik Mad, o. s. v.), giver „Bertinden“ 1 Rosenobel: er dermed dog neppe meent andet end Drifkepenge; saaledes som paa mange andre Steder gives til Koffen, til Pigerne o. s. v. Imidlertid kan dog bemærkes, at 1 Rosenobel, den Tid omtrent 2 Species-Ducater, og disse efter vore

*) I Haderslev (6te Febr. 1639) giver Kongen for sin Afreise til „Kjøkkenkriveren“ for det, som fortæret er, og det som han paa Reisen skal udgive“, 400 Dlr. Heri maa altsaa være indbefattet hvad der fortæredes paa Kongens Reise fra Haderslev til Kiøbenhavn (7—9 Febr.) i hvilke Dage han Intet udgav, undtagen Drifkepenge til Færgemanden 9 Dlr. og tre Kudske 3 Dlr.

Dages forandrede Pengeværd = 16—20 Rbdlr., var en Sum, der gierne kunde være Betaling for Kongens Fortæring paa et saadant Sted. — En mærkelig Undtagelse fra Kongens sædvanlige Sparksomhed og afmaalte Norm for disse Udgifter, var de „Gæstepenge“, han gav hos hans Moder, paa Nykøbing Slot, hvilke altid, endog efter 1 eller 2 Dages Ophold, udgjorde 80 til 100 Daler, eller derover.

At Personer af alle Stænder til sine Tider maa have fundet en let Afgang til Kongen (hvilket desuden i samtidige Skrifter lægges ham til Roes) kan bl. a. sluttes af de mange Folk af Borgerstanden, der have faaet Penge til Laans af Kongen; en Forhandling, som han upaatvivelig ikke har overladt nogen Anden at afgjøre. I øvrigt vil ogsaa denne Maade, hvorpaa Christian IV. idelig gjorde sin Gæstes ofte betydelige Overskud frugtbare, kunne regnes til de eiendommelige Charaktertræk, hvilke han ikke har deelt med nogen anden Konge af sin Stamme. — Jeg vil i øvrigt her ikke videre forfølge disse Antydninger i enkelte Tilfælde; men antager, at nærværende Uddrag af Almanakkerne, paa den Maade, de her meddeles, ville være mest tiemlige til at bekræfte, hvad man længe og ofte har sagt om deres Interesse, som nogle af de mest umiddelbare og autentiske Kilder til at kiende Christian IV. i hans ualmindelige Personlighed. At Uddragene, for at opfylde deres Bestemmelse, tildeels maa indeholde hyppige Gientagelser, ligesom det ei kunde undgaaes, at de maatte optage endeel, i sig selv ubetydelige Smaating: vil uden Vanskelighed indsees. Det er ved Giennemsynet og Overskuelsen af Mangfoldigheden i lignende Enkeltheder, og ved disses autentiske Meddelelse, som de udgik fra Kongens egen Haand, at Læseren selv danner sig et klarere Billede af Christian IV. Personlighed, og mange af hans Egenskaber, saaledes som de fremtræde i Privatlivet, end det blotte Udtog,

eller Sammendrag af Resultater, kan give. Intet er meer i Stand til, end disse Almanak-Optegnelser i deres hele Detail, at give os det mest levende Billede af den næsten ubegribelige, jmaalige Nøiagtighed og Opmærksomhed, som en Konge, der dog ikke forsømte nogen Regieringsstyrelse, selv vilde og kunde henvende til de mindste Omstændigheder i det private Huusliv. Det gielder her aldeles ikke om Roes eller Dadel; men kun om Sandhed og Ansuelighed i Charakterbilledet.

Jeg maa endnu, med Hensyn til de her meddeelte og ordnede Uddrag af Almanakkerne bemærke, at de i ethvert Tilfælde, hvor det ved sædvanlige Citationstegn tilkiendegives, (og dette er næsten overalt) ere affrevne med Kongens egne og fuldstændige Ord, men uden at følge hans Skrivebrug. Dertil er benyttet de Langebekske Afskrifter, som de paalideligste og troeste, der haves; med Undtagelse af den eneste Udgang (1621), som Langebek ikke har havt; men som findes aftrykt ved Schlegels Omfarg.

Uden Tvivl vil det være et naturligt Ønske hos de allerfleste Læsere, at kunne overføre de i Kongens Optegnelser forekommende Mynt- og Pengeforter i nyere, eller i vor egen Tids Pengeværd. At gjøre dette med streng Nøiagtighed, vil dog være forbunden med betydelig Vanskelighed; da netop under Christian IV. Mynten og Myntfoden i Danmark var underkastet idelige Forandringer. Man finder disse fuldstændigt opgivne i 1ste Afdeling af Indledningen til det store Myntværk: „Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i den Kongel. Samling“ 1791 Fol., eller: „Samlede Efterretninger det danske Myntvæsen betræffende“ af L. Prætorius. Da dette Værk dog kun for Saa er tilgængeligt, og det for de Fleste vilde være besværligt og vidtløftigt, der at søge de Oplysninger, som kunde ønskes til Christian IV. Skrivcalendere: vil jeg her uddrage nogle af de vigtigste til dette Viemed, for saa vidt de ere at find

hos Prætorius. Jeg maa dog bemærke, at han ingensteds fuldstændig oplyser den Forskiel i Beregningen af de forskiellige Daler e (til 64, 80, 96 Skilling, v. s. v.) der nævnes i Almanackerne. „I Begyndelsen af Christian IV. Regiering (hedder det) gif paa 1 Rigsdaler 4 Mark Danff, og paa 1 Mark 16 Skilling. Efter Myntordninger af 25 Jun. 1602, 8 Sept. og 20 Nov. 1604, er Rigsdaleren beregnet til 66 Skilling danff“. Efter daværende (1788) Courant Mynt (Solv, en Mark fin til $11\frac{1}{2}$ Rdlr.) beregner Prætorius Værdien af en Portugaleser, som i Følge ovenanførte Myntordninger gialdt 16 eller 17 Daler, omtrent til $24\frac{1}{2}$ Rdlr. Danff Courant. Værdien af en saakaldet „Klipping“ til 8 Daler sætter han til $12\frac{1}{2}$ Rdlr. Courant; et „Stück von jechs“ (Klipping til 6 Daler) til 9 Rdlr.; en ungarff Gylden (Guldgylden) til 2 Rdlr. 46 Skill. Cour.; 1 Markstykke (af de fine) $25\frac{1}{7}$ Skill. Cour. 1 Otteskilling (af de fine) $12\frac{1}{2}$ Skill. Cour.

En heel (Solv) Krone (nu dobbelt), af $13\frac{3}{4}$ lodigt Solv, gialdt i A. 1618 halvanden Rdlr. Species, eller 6 Rigsmark = 120 Skilling. ($6 \times 25\frac{1}{7} = 151\frac{1}{2}$ Sk. danff Cour.) En halv Krone (siden kaldet en heel) gialdt 3 Rigsmark in spec. eller 60 Skilling. En Rdlr. Species regnedes til 4 Rigsmark, eller 80 Skilling Danff Mynt.

Da Guldmynten ved en Myntordning af 8. Jun. 1639 blev forhøiet i Priis, fattedes en Portugaleser til 21 Rdlr. 16 Skill.; en danff, eller gammel engelsk Rosenobel til 4 Rdlr. 24 Skill. (i Stedet for at den i Almindelighed gialdt 4 Rdlr.); men denne Forhøielse ophævedes igien den 18. Mai 1640. — Efter Myntordningen af 16. Aug 1622 skulde 1 Rdlr. Species gielde 6 Mark; 1 Mark = 16 Skilling; 1 Stück von Achten = 5 Mt. 14 Sk.; 1 Rosenobel 4 Rdlr. Species; en ungarff Ducat $10\frac{1}{2}$ Mark; 1 Guldgylden $7\frac{1}{2}$ Mark; 1 Krone 9 Mark; 1 Markstykke 21 Skilling. — Endelig kan, efter

Prætorius anføres, at i Folge Myntordningen af 21. Jan. 1630, var Værdien af en Rdr. Species (14 lodig) efter dansk Courant-Myntfod (1788) = 1 Rdr. 23 Skill.; et Otteskilling-Stykke eller $\frac{1}{2}$ Mark = $9\frac{1}{2}$ Skilling.

Efter senere Myntforhold (under Christian V.) 1687 og 1692) beregner D. P. Kalle, i sine Tabeller over „Danske Guld- og Sølvpenge's Udmyntning fra Christian II. til 1788,“ (Myntværket Pag. LIV-LV.) Værdien af en heel Portugaleser til 25 Rdr. 39 Skill., og af en Rosenobel til 5 Rdr. $51\frac{1}{2}$ Skill. — I øvrigt maae vi ved enhver saadan Beregning have for Øie, at Pengenes Værdi, i Forhold til Varernes, under Christian IV., eller i 1ste Halvdeel af 17de Aarhundrede, kan regnes imellem det Dobbelte og Tredobbelte i Sammenhold med vore Tiders Pengeværd.

1. Bygninger, og forskellige Bygningsarbejder.

1607. Febr. 6. „Giorde jeg Fortingning med Dominicus Bygmester, at han skal færdiggjøre Laarnet paa Nyborg, og skal have 280 Daler, en Væst Rug, og en Væst Byg.“¹⁾

Marts 3. „Giorde jeg Fortingning med Poul Maler, at færdiggjøre med hans eget Guld og Farve et Kammer udi Lyshuset, (maaſkee Lundehaven ved Kronborg eller Lyshuset ved Frederiksberg?) og skal have for samme Arbeide 100 Daler.“

Jun. 4. „Blev fortinget med M.(ester) Willem, at han skal færdiggjøre med Tag over øster, vester og sender Pert udi Halmsted; udi lige Maade skal han forlange Gvælvingen udi: „Wagehals“ (Vovehals?) og Kloster-Kunddeel, og skal have for samme

¹⁾ Dette er siden overført i Calenderen; formodentlig, som paa flere Steder, fordi det var anført ved en vigtig Dag.

Arbeid 500 Daler, og beholde hans Dagløn." (Lilje blev ham lovet 50 Daler Forbedring paa hans Besoldning.)

Marts 14. „Gav jeg Kalksnideren²⁾ 100 Daler paa det Arbeide, han skal giere paa Salen til Kolding.“

1614. Mai 19. Blev den nye Befæstning paa Alløe (Christianstad) afftueten." (D. 18. og 19. Septbr. f. N. var Kongen „paa den nye Bygning"; og den 20de blev „den Bro maalt, som gaaer fra Alløe over til „Herlof Land", hvilken er 250 Favne lang.“)

Oct. 29. „Drog jeg fra Frederiksberg til Roskilde, og gav Ordinants, hvorledes de skulde begynde med det nye Capel.“

1618. Jan. 6. „Blev et Gitterværk til den Begravelse i Roskild fortinget med Caspar Fincke,³⁾ og skal han have for hver Skippund 200 Daler, eftersom Contracten videre formelder, og haver han faaet paa Haanden 20 Dlr." (17. April fik Caspar Fincke 100 Daler paa Haanden. Ligeledes d. 22. Jun. 400 Dlr.)

Mart. 7. „Blev Morten Kiege lovet 60 Dlr. for Vaskerhuset og Borthuset i Haven, (formodentlig ved Rosenborg) at nederbryde og det igien atopsætte.“

Mart. 21. „Gav jeg Laur. Stenvinkel for den Brønd i Haven (Rosenborg) 100 Daler paa Haanden." (Sef. om ham S. 237 Anm. 11.)

1619. Mai. 17. „Gav jeg M. Jørgen Bygmester 300 Dlr. paa Haanden." (Om ham s. Anm. 7.)

Jun. 2. „Blev den Skandse paa Slotsøen (ved Flekkerø i Norge) anlagt." (Soldaterne, som skulde blive paa Slotsøen, fik en Maanedes Sold 132 Rdlr.)

Dec. 10. „Leverede jeg Skriveren paa Underflov 2000

²⁾ Kalksnider s: en Konst-Gibser, Stuccatur-Arbeider.

³⁾ Denne Konst-Smed, hvis her omhandlede Arbeid til denne Dag sees og bevarer hans Erindring, ved Christian IV. Capel i Roskilde Demkirke, levede endnu 1659, og havde 1631 (da han boede i Helsingør) faaet Bestalling som Kleinsmed paa de Kongelige Slotte, m. m. (s. Christian IV. egenhændige Breve I. S. 459. 60.)

Dir., som han til Bygningen, og en Mose at udrydde, skal bruge."

1620. Mai 8. „Blev Fæstningen til Glücksstadt [begyndt. Den alssommægtigste Gud give det til Lykke."

1629. Decbr. 17. „Drog jeg fra Haderslev til Hindsøavl, og besaae den Plads, de formeente der skulde fortificeres imellem Kolding og Snoghøi." (Vsf. 1639. Jan. 10.)

1635. Jan. 20. „Gav jeg adskillige Haandværksfolk, som havde arbejdet paa Koldinghuus, 206 Rdlr."

Mart. 28. „Blev Ernst Normand tilfattet, som hannem ud af Rentemeesteren var godtgjort at være udgiven til adskillige Embedsfolk, som havde bygt paa Koldinghuus, 1636½ Dlr."

Det. 25. „Blev Kirken i Universitetet (Regentsen) indviet."

Dec. 23. „Gav jeg Pottemageren, som satte de Dyne op paa Haderslev-Huus 13 Rdlr. 2 Mk. Stykket."

1639. Jan. 10. „Var jeg her ved Snoghøi, og besaae, hvor Thylands („Jutlandg") By og Befæstning skulde funderes."

Mart. 9. „Gav jeg Hans Smedker („Sniddeker") for noget Arbejde, han haver gjort paa Cronborg, 862 Dlr. 1½ Mark." (Formodentlig endnu til Slottets Restauration efter Branden.)

Dec. 16. „Gav jeg en Smed fra Igehøu paa Gaanden, for et Sprinkelværk omkring Brenden paa Haderslev-Huus, 300 Rdlr."

2. Kiøbenhavns Stad og Befæstning.

1607. Febr. 20 „Blev gjort en Contract imellem Falentin og Melchior Graver og mig, at de skal færdiggjøre Volden omkring „Kiøbenhavnsuen", fra Stranden ved den store Smedie og indtil Nørre Ports Runddeel slipper; og skal de have for samme Arbejde 16,000 Daler, eftersom deres udfskaaene Skrift(?) videre indeholder." 4)

4) Om denne Udvidelse og nye Befæstning af Kiøbenhavn, s. Slanges

Apr. 29. „Gjorde jeg Fortingning med Dyrch Frii, Lemmermand, at han skal bygge den Mølle ved Vesterport, baade med Tommerværk og Muurværk. Udi lige Maade skal han færdig giere den Svælving, som er under, som Veien gaaer over til Vester=Port, og skal han have for samme „Arbeide“ 1200 Daler.“

1608. Jun. 23. „Gav jeg M. Jørgen Bygmester⁵⁾ paa Gaanden 50 Daler paa den Bro hos Ladegaarden.“ (Som det synes ved Kiøbenhavn. I det mindste udbetalte Kongen ham Pengene her. Den 28. Jul. fik han end videre for samme Bro 150 Rdr.)

1618. Mart. 23. „Gav jeg Joh. Sem 1000 Dlr. paa det Arbeid, han gjør paa Amager (= Christianshavn. 16de Apr. fik han atter 1000 Dlr.)

Mart. 24. „Fortingede jeg med Wyllem Muurmester at forheie Taarnet paa Jermer Skandse⁶⁾ 10 Allen, hvorfor han skal have 100 Dlr.“

1620. Mart. 18. „Gav jeg Knud Grubbe 1600 Dlr. in Specie for en Gaard i Kiøbenhavn, hvilken jeg lod afbryde og lægge til en Plads, hvor som jeg lagde en Gade af Kiøbmærgergade i Løvstrædet.“

April. 2. „Forærede jeg Christian Ulrich den Gaard, liggende paa det Nye Torv i Kiøbenhavn.“

Christian IV. S. 241. Pontoppidan Orig. Hæft. p. 269. Begge omtale den først under A. 1608.

⁵⁾ Jørgen v. Friberg Hovedbygmester (Muurmester) ved Opførelsen af Frederiksborg Slotsbygning. (s. nedenfor Anm. 7. S. 232.)

⁶⁾ Dette var et af de ældste Værker i Kiøbenhavns Befæstning; et Bulværk eller Taarn, som fik Navn efter Hert. Jermer (Jarimar) af Nygen, ligesom „Jermer's Gab“, eller det Sted, hvor han skal have stormet eller være trangt ind i Staden, da han 1259 indtog Kiøbenhavn for Bispfen af Roskilde, Jens Bang. Den saakaldte „Jermer Skandse“ (som Hvitfeldt I. p. 259, og flere omtale) synes oprindelig ogsaa at være anlagt af denne Nygen's Hertug, og laae imellem Vester- og Nørreport. (Jvf. Magn. Matthiæ Series Episc. Lund. p. 71. Pontoppidan Orig. Hæft. p. 73. Suhm. D. Hist. X. S. 177.)

3. Frederiksborg Slot, Anlæg og Arbejder ved samme.⁷⁾

1607. April. 24. „Gjorde jeg Forthingning med Merten Graver, at han skal færdig giere den Grest, („Grist“) som skal

⁷⁾ Det nye, af Christian IV. opførte Frederiksborgs Bygning havde Kongen allerede besluttet 1601. Om Sommeren i det følgende Aar, da Kongen (2. Mai 1602) sluttede Contracten med Bygmesteren Jørgen von Friborg om Hovedbygningens Opførelse for en Sum af 15,000 Daler, er det egentlige Bygnings- eller Muurarbejde først begyndt; og den 31. Jan 1604 sluttede Kongen Contracten med Hans von Auten om Temmerværket til hele Bygningen for 4,500 Daler, ligesom d. 5te Mai 1606 med Kobbetækkeren, Baltzer Berner i Kiøbenhavn, om Arbejdsloon for at lægge Taget. Den 15. Febr. 1608 fortingedes med Jesper Bogardt, Steenhugger i Helsingør, om Steenhugger- og Billedhugger-Arbejdet til Slotskirken, „baade af haard og blød Steen,“ saavel som paa Galleriet og Porthuset, for 9000 Daler. I Aaret 1613 var Slottets Hovedbygning saavidt færdig, at Kongen (d. 1ste Jul.) sluttede en Contract med „Jørgen Bygmester“ (J. von Friborg) om Bygningens Opførelse i den nuværende mellemste Slotsgaard; ligesom den 14de Sept. s. A. en anden Contract sluttedes med Kongens Maler Poul Romler, om at decorere Slotskirkens Hvælvinger med Korymbning og Maling, hvorfor han i Alt skulde have 2040 Rdr., eller „340 Rdr. for hver Bue.“ — Endelig sluttedes den 22. Jun. 1614 Forthingning med Jørgen v. Friborg om Muurarbejdet ved Opførelsen af Cancelliet, eller den østre Bygning i nuværende mellemste Slotsgaard for 1100 Rdr.; ligesom Kongen saa Dage derefter (27. Jun. 1614) sluttede Contract med Steen- og Billedhugger Hans Steenvinkel om at tilhugge og forfærdige den saakaldte Carrousel-Port ved Frederiksborg for 1000 Rdr. Imidlertid var det endnu langt fra at Slottets Indretning og Decoration med Snekker-, Maler- og Gibser- (Kalksnider-) Arbejde var fuldført. Dette sees saavel af Kongens Bestalling (8de Mai 1616) for Snekkeren Hans Barchmand, hvis Marslon m. m. skulde regnes fra 14de April 1611 m. m., som af adskillige af de i Almanakkerne forekomne Data. Slotsbygningen havde endnu endel Aar senere ikke faaet Spiir paa det høie Portaarn over Indgangen til det mellemste Slotstaarn; og Kongen sluttede den 16de Mai 1620 en Contract med sin Brødmester, Hans Reimand om Opførelsen af bemeldte Taarnspiir for 1000 Rdr. Courant. (Jvf. G. F. Lassens interessante Meddelelser om Frede-

omkring den nye Have, og skal begynde ved den gammel Grest, som gaaer igiennem „Dyrhaven“ og ender ved Veien, som gaaer til „Badstuen.“ Graven skal være 21 Stækkandske Alen bred og 1 Alen dyb, og skal han have for samme Arbeide 400 Dlr. og haver faaet paa Haanden 200 Dlr.“

Sept. 28. „Gav jeg Peter Maler udi Helsingør^s) for noget Arbeid, han havde giort paa Frederiksborg, 30 Dlr. — Samme Dag gjorde jeg Fortingning med samme Maler, at han skulde staffere det Karnap hos min Stue for 70 Dlr.“

Oct. 16. „Blev giort en Fortingning med Mester Willelem Kalksnider, at han skal forfærdige (paa Frederiksborg) 32 Kamre, store og smaa, med hvis Staffering deril herer, efter hans første Fortingnings Lydelse, og skal have for samme Arbeid, hvilket nu er regnet udi een Summa, 2850 Dlr.“

Nov. 17. „Gjorde jeg en Fortingning med Johan Maler af Mønsborg, at han skal male mit Sengenammer-Loft, og skal have for samme Arbeid 89 Dlr.“

Nov. 27. „Betalte jeg Peter Maler 70 Daler for det Tæppe (Løst) udi Taarnet, 70 Dlr.“

„Samme Dag gjorde jeg Fortingning med en Maler af Helsingør, at han skal staffere Tæppet udi mit Sengenammer for 40 Daler.“

Dec. 18. „Gav jeg Jørgen Willechen 29 Dlr. paa Haanden for noget Arbeide, han skulde giøre paa Frederiksborg.“

1608. April. 17. „Jørgen Maler skal have 50 Dlr. for de Skabe at male og staffere i mit Sengenammer.“

Oct. 13. „Blev den nye Dam begyndt i Dyrhaven (ved Frederiksborg) ved Planteværket.“

1614. Dec. 1. „Afbrændte den lille Ladegaard ved Frederiksborg.“

ritsborg Slot. i hans „Bidrag til den danske Bygningshistorie, af Archiv-Documents.“ Hist. Tidsskr. IV. S. 573, 575, 576, 578, 580, 582, 583, 584, 585.)

^s) Dette har uden Tvivl været en Anden end den bekjendte Kongens Hofmaler Peter Ulfesen. (s. nedenfor S. 236. Anm. 10.)

Dec. 15. „Begyndte Hans Steenvinkel at pøgere paa det Billede i mit Kammer.“

Dec. 20. „Blev Limekloften til Frederiksborg støbt udi Cronborgs „Geethuus“.

1618. Jan. 1. „Blev en Brend fortinget med Hans Steenvinkel, som skal staae ved Kieffenet paa Frederiksborg, hvorfor han skal have 150 Dlr. Samme Tid blev nogen Birat over Porten ved Frederiksborg fortinget med Herman Stenhugger, hvorfor han skal have 100 Dlr.“ (Den 7. Martz fik Hermann Steenhugger 50 Dlr. paa dette Arbeide.)

Mart. 7. „Gav jeg Johan de Wyllem 710 Dlr. for noget Malerværk. Item paa Regnskab 290 Dlr.“ (Uden Tvivl til Frederiksborg.)

April. 3. „Blev den store Limeklofte, som er til Frederiksborg, støbt i Kiøbenhavn.“ (Kongen forærede samme Dag „Getherspenden“ (Klokkestøberens Svend) 4 Rosenobler.)

Mai 5. „Gav jeg (paa Frederiksborg) Jost Haarjell 1000 Dlr. for noget Malerværk.“ (Den 2. Novbr. 1619 fik han atter 533 Rdlr. for „noget Malerværk“. Uden Tvivl (ligesom d. 7. Martz) for indkøbte nederlandske Malerier.)

Nov. 16. „Fik Fabian Graver 43 Daler 32 St. for noget Arbeid, han haver gjort paa den nye Dyrehave.“

1619. Apr. 14. (Paa Frederiksborg.) „Fik Jørgen Jansøn, Voldmester, 200 Dlr. paa Haanden.“ (Den 9. Mai modtog han atter 300 Dlr.)

Mai 12. „Fik Jørgen Jansen, Voldmester til Frederiksborg, 300 Daler paa Haanden.“

Mai 26. „Skrev jeg Niels Madsen i Helsingør, at han skulde tilstille Jørgen Janson Voldmester til Frederiksborg, 500 Dlr.“ (D. 11. Jun. fik han atter 300 Dlr. D. 26. Jun. 300 Dlr.)

Mai 17. (Frederiksborg.) „Gav jeg M. Jørgen (Friborg) Bygmester 300 Dlr. paa Haanden.“

Jun. 25. „Gav jeg nogle Skræddersvende 17½ Dlr. hvilke som syede det forgyldte Læder saamen paa den store Sal.“ (paa Frederiksborg.)

Nov. 10. „Sik jeg Guldsmeden i Frederiksborg 12 Rdr. til at giere en Krog til Vyskronen i Kirken.“

Nov. 14. (Sik Hans Grittenfenger 179 Kroner 4 Wl. og 21 Sk. for hans Arbeide paa Cancelliet (paa Frederiksborg) og „Dennikemejsteren“ 55 Kroner og 5 Mark for Arbeide paa samme Cancellie.“)

1620. Febr. 18. „Gav jeg Bergen Hansen, Voldmester, 253 Dlr., Daleren regnet til 81 Skilling.“⁹⁾

Dec. 17. „Gav jeg Peter Zsachsen¹⁰⁾ 1266 Rdr. in specie, som var den sidste Rest for det Maleværk, der kom i mit Kammer i Kirken til Frederiksborg.“

⁹⁾ De hyppige og anseelige Udbetalinger til denne Voldmester paa Frederiksborg, vise, at de under hans Besyrelse udførte Jordarbejder og Udgravninger ved Slottet maa have været betydelige. Hvois disse paa den Tid have beslaact, (maaskee tildeels Arbeider ved Slots- haven og dens Terrasser?) kan ikke med Bestemthed siges. Endnu i langt tidligere Tid (1628) lod Christian IV. arbeide paa et Slags ordentlig Befæstning af Slottet. Hr. Urne, som daværende Lehnsmænd, fik Befaling (d. 24de Febr. 1628) om „nogen Bygning“ ved Frederiksborg Slot, hvilket Værk at forfærdige Kronens og Geistlighedens Bønder i Kronborg, Frederiksborg, Holbæk, Roskilde og Dragsholms Lehu skulde bruges. Hr. Urne skal lade anvise Bønderne i hans Lehu at forfærdige deres Andpart „af hvis som ved Frederiksborg aftsrukken er, saa at Slottet for Sæbetiden kan komme i Defension, med Jorden at opfaas.“ — Arbeidet er dog ikke til den Tid blevet færdigt. Den 16de Jun. 1628 fik Hr. Urne atter Brev, at han skal tilholde de af Bønderne i Lehuet, „som forgangen Vinter har arbeidet paa Volden for vort Slot Frederiksborg, at de nu strax forsoie sig til dette Arbeide.“ (Uden paa Brevet er tegnet: „Frederiksborg Slots Fortification anfangendes.“)

¹⁰⁾ Denne bekjendte Kunstner, var født 1569 i Helsingør, hvor hans Fader (fra Harlem) var hollandsk Agent. Peter Zsachsen var først i Lære hos Cornel. Katel i Amsterdam, og blev siden Elev af Hans v. Aken, med hvem han reiste i Italien. „Han var en udmærket Mester i Centerfeier efter Naturen, og vel erfaren i det historiske Maleri“ m. m. (Carl v. Mander: Schilder-Boek Amsterd. 1618.) Efter P. Zsachsens Hiemkomst fra Italien, tog Christian IV. ham i sin Tjeneste, (paa kobberslutne Blade kaldes han Regiae. Maj. dan. pictor) og sendte ham 1622 til Antwerpen for der at male for ham.

Dec. 19. „Gav jeg Carl von Mandern 6005½ Dlr. in Specie, som var Resten af det Tapetseri, der er paa Salen til Frederiksborg. Dog refter der nogle faa smale Stykker, som hannem skal betales, naar de bliver leveret.“

Dec. 21. „Gav jeg ham, som gier det Klokkewærk paa Taarnet paa Frederiksborg 50 Dlr. in spec. paa²Haanden. (Jvf. 1621. Jan. 12. Dec. 21.) — Gav Hans Brendmester 50 Dlr. cour. paa Haanden, for noget Arbeide han skal giere paa det Kobberbiereg.“ (?)

1621. Jan. 12. „Gav jeg 70 Dlr. in spec. den Klokkemager, som gier det Sangværk paa Taarnet.“

Oct. 1. „Gav jeg Lorenz,¹¹⁾ som haver forfærdiget Galleriet paa Frederiksborg, 2000 Dlr. in Specie paa Regnskab.“

Oct. 15. „Gav jeg Lorenz, som satte Galleriet op, (paa Frederiksborg) 1500 Dlr. in Specie; forærede hans Svende 20 halve Kroner.“

Oct. 26. „Jergen Rothgithen 10 Dlr. Cour. for noget Arbeide, han gjorde paa Brønden paa Frederiksborg.“

Dec. 21. „Gav jeg ham, som gier det Klokkewærk paa Taarnet til Frederiksborg 50 Dlr. in specie, paa Haanden.“

(Descamps Hist. des peintres Flamands. I. p. 259. Nagler Allg. Künstler-Lex. 6 Th. S. 495, hvor der ogsaa berettes, at Kongen 1615 antog ham som Agent i Helsingør i Haderens Sted. Nagler kalder i øvrigt hans Fødselsaar noget i Tvivl, og mener, det maa have været tidligere.) Efter Weinwich skal han være død 1575. Jvf. Spengler, Bidrag til Dansk Kunsthist. S. 37, 38.

¹¹⁾ Denne er upaatvivselig Lorenz eller Lauritz v. Stenvinkel, en Broder til Hans v. Stenvinkel, (den Ingre) der i hans Gravskrift (han døde 6. Aug. 1639) kaldes „Kgl. Maj. General-Architect og Bygmester“ (han var oprindelig og egentlig Steen- og Billedhugger) og som blandt mere Arbeide har forfærdiget Carrousel-Porten paa Frederiksborg 1614. Det ovenfor nævnte „Gallerie“ er uden Tvivl det, som i den inderste Slotsgaard er opført mellem de to Trappe-Taarne. At dette Værk af Andre tillægges Broderen Hans von Stenvinkel, maa (i Følge ovenstaaende) være urigtigt. (Jvf. Histor. Tidsskr. IV. 581.)

1625. Jan. 30. „Dif Hans Grigensfenger (en Suedker paa Frederiksborg) 100 Dlr. Cour. paa Haanden for Vifter og Dørre, han haver at giere. Item 50 Dlr. Cour. for tvende Skabe til Bornene.“

1629. „Gav jeg (paa Frederiksborg) Steensfatteren for Dyrehaven at undersætte omkring under Blankeværket 28½ Rdlr. Den, som rydder i Hønsjegaarden 20 flutte Daler. Til begge Fuglehårder 12 Dlr. Cour. Hønsjevinden (¼ Mars Len) 8½ Dlr.“

Mai 4. „Kom de jmaa Stykker til Frederiksborg.“¹²⁾

1635. Oct. 28. „Gav jeg Steenhuggeren (paa Frederiksborg) for Kampesteen, han hug til Rette, 23½ Rdlr.“

Nov. 10. „Leverede jeg Johan Bøgvad til den Graver, som gier den Dam ved Badstuen, 70 Rdlr.“

¹²⁾ Formodentlig staaer det her omtalte Skyt, som Kongen lod komme til Frederiksborg, i Forbindelse med de Befæstningsarbejder, som der udførtes i Aaret 1628. (s. ovenfor Num. 9.)

Om de Pengesummer, Christian IV. har anvendt paa Frederiksborg Slots Bygning og Decoration, fra dets Grundlægning 1602, indtil det kunde betragtes som fuldført, vil det neppe være uueligt, at give nogen fuldstændig og nøiagtig Beregning, da Kongens Almanacker fattes for endel af de paagældende Aar, og andre herhen hørende Bygningsregnskaber neppe nogensteds ere bevarede. Jeg vil her, af nogle Aargange af Almanacker, hvori Kongen har indført sin Indtægt og Udgift, anføre de Summer, som han under eet og umiddelbart har udbetalt til sin Forvalter Johan Bøgvad,¹³⁾ for at anvendes til egentlige Bygningsarbejder. At saadanne Udgifter endnu forekomme i Aarene 1619—1621 kan bl. a. vise, at der endnu bestandigt i disse Aar har været ikke lidet tilbage at

¹³⁾ Han kaldes i 1614 og følgende Aar „Skriver“ paa Frederiksborg. Den 16de April til Slotskrivaren „Johan Bøgvad“, boende i Hillerød, Beskilling at være Bygnings-Tilsynsmand ved Frederiksborg Slot. Han skulde have Opsyn med alt foreskaltende Arbejde; Haandværksfolk og Pligtsfolk skulde være ham lydige, og af ham modtage deres Betaling, hvorefter han aarlig skulde afsætte sit Regnskab til Kongen selv. Slotsfogden skulde staa ham de fornødne Vogne, Heste og Pligtsfolk. Hans aarlige Løn var 100 Daler og Foder til en Hest. (Stall. Tegnetser.)

fuldføre ved Slotsbygningen. — Saaledes udbetalte Kongen i 1619 til Johan Bøggvad „til Frederichsborgs Bygnings behoff“ i Alt 3250 Daler og 150 Kroner. I 1620 udbetaltes 476 Dlr. 28 Skk. „Daleren regnet til 80 Skk.“ 2128 Rdlr. 33 Skk. Courant. 1200 Rdlr. in specie, „Daleren beregnet til 6 Mark 6 Skk.“ 1000 Dlr. Cour. („Af Renteriet i min Gravværelse.“) I alt 4804 Daler 61 Skk. af forskjellig Mynt; og desuden 200 Kroner. — I A. 1621 (Sept., Oct. og Nov.) 400 halve Kroner; 200 Dlr. Cour. 337½ Slette Dlr. 500 Dlr. in specie.

At lignende Udgifter have fundet Sted i de efterfølgende Aar lader sig slutte deraf, at Kongen 1625, Jan. 25. udbetaler til Joh. Bøggvad 300 Dlr. 13 Skk. Cour., „som han i forgangen Aar havde udlagt til adskillige Haandværksfolk.“ I Almanacken for 1629, og de følgende, findes derimod ingen Udbetalinger mere af den Art optegnede. Man maa vel antage, at i det mindste i A. 1628, da Christian IV. endnu lod arbeide paa at befæste Slottet, eller paa at opløste Volbe om Frederichsborg, (see ovenfor 1619) maa paa den Tid alle egentlige Bygningsarbejder ved Slottet og Borhusene, være fuldførte. Imidlertid synes det som Slotskirken først er bleven benyttet til Gudstjeneste for Hoffet, eller i det mindste Afdgangen for Hoffolket bleven stadig, fra 1631. Man har et Brev fra Kongen til Lehnsmanden Fredr. Urne, af 25. Dec. 1631; at han strax efter tredie Juledag skal ordinere Stolestader i Slotskirken for Enhver efter hans Stand og Bilskaar. Paa den ene Side kan blive nogle Stolestader for Herremændene; paa den anden Side tvende Stole for „Slotsfruen“ (Fr. Urnes Hustru.) Stolene nummereres og paa hver Stol skal sættes „en Seddel, hvorefter enhver kan rette sig.“ — Fadebuurs, qvi inden og Meierstken, med deres Medhjelpere, skulle blive i Stolene bag ved Peblingene.“

4. Malerier og andre Konstsager; Malere og Kunstnere.

1607. Jan. 22. [Dr. Jon. Charisius¹⁴⁾] affærdiget i et Gesandtskab til Brabant, Holland og Seeland. Han er ogsaa be-

¹⁴⁾ Dr. Jur. Jonas Charisius [Faderen var fra Carise (Kalverids) i Sjælland] f. i Nykøbing paa Falster 1561; bekendt for sin Lærdom og Dygtighed, og meget brugt af Christian IV. død 30. Nov. 1619. (Jvf. Hoffmanns D. Udsigt. II. 222. Schlegels Samml. I. S. 50. Nyerup Lit. Lex. S. 118.)

jalet at tiebe Malninger for 1000 Dlr., „hvilke Penge skal ved første Leilighed erlægges i Sundet.“]

Mart. 3. (Fortingning med Poul Maler, angaaende et Kammer udi Lysthuset, s. under 1ste Afdeling S. 229.)

Apr. 27. „Fortingede jeg et Billede hos Reimerdt („Remerdt“) Maler for 11 Dlr., og skal samme Billed være gjort efter det Vorbilled, jeg hannem haver overantvordet, og Størrelsen skal være saa stort som et Menneske.“

Apr. 30. „Fortingede jeg med Johan Maler, boende udi Kiøbenhavn, at han skal færdiggjøre de tvende aflange Stykker, som kommer udi „tecken“ i mit Kammer udi Frederiksborg, og skal have for Stykket 20 Daler.“

Mai. 21. „Blev fortinet med Johannes Ehrhart Maler, nu boendes udi Helsingør, at han skal afsopierte et af de Hercules Stykker paa Krenborg, og skal have derfor 60 Dlr., dog skal jeg bestofte Verred.“

Jun. 17. (3 Malme.) „Giorde Contract om en Malerdreng, at jeg skal give 100 Dlr. for hannem om Aaret at lære, og hvad han maler, skal høre mig til; dog skal jeg betale Verredet hvorpaa det bliver malet.“¹⁵⁾

Oct. 19. „Gav jeg Johan Maler, boendes udi Slensborg, for et malet Stykke 15 Dlr.“

Nov. 16. „Gav jeg den Maler af Slensborg for et Stykke, han malede, 20 Dlr.“ (Sj. 17de Nov. under 3die Afdeling om Frederiksborg Slot.)

Dec. 10. „Gav jeg Johan Maler udi Helsingør (?) 20 Daler for tvende malede Stykker.“

¹⁵⁾ Maaskee hører det herhid, hvad der forekommer 25. Jul. 1608: „Gav jeg 3 for Peter søns Søn for Klader og Kost for den Dreng, jeg lader hos hannem lære 122 Dlr.“ Saaledes har Kongen den 15. August 1616 tilstaaet Maleren „Powell Rommelær“ 200 Daler i to Aar for to Dreng, Peder Pedersen og Jens Svendsen, at undervise i Malerkonsten, at regne fra Juul 1615; desuden til Drengene aarligen „en nødtørftig Klædning, 6 Par Stoe og 3 Skjorter.“ (Siall. Tegnelser.)

1608. Jan. 11. „Fortingede jeg hos Povel Maler¹⁶⁾ fire store Tavler, Styffet for 40 Daler; og fik han 100 Daler paa Haanden.“ (11. Mai fik han atter paa Haanden 100 Dlr.)

Jan. 20. „Gav jeg Peder Maler paa Haanden 50 Dlr.“ (21. Marts fik han atter 100 Dlr.)

Febr. 3. „Købte jeg nogle malede Stykker af Johan Maler udi Helsingør, og gav ham 64 Daler.“

Febr. 21. „Ves fortinget hos Corbinianus¹⁷⁾ et Contra-jei, besat med Demanter for 60 Dlr. Arbeidsløsen er betalt.“

Apr. 17. [Jørgen Maler 50 Dlr. for Skabe at male og staffere i Frederiksborg.]

Jun. 21. (Fik P (eder) Maler af Helsingør 226 Dlr. 2 Mt. Jørgen Maler af Helsingør 40 Dlr. Povel Maler 30 Daler. Desuden Morten Graver 150 Dlr. Engelbret Snekker 30 Dlr. M. Jørgen Bygmester 50 Dlr. — uden Tvivl Alt for Arbejder paa Frederiksborg.)

Jun. 27. „Købte jeg af Jørgen Maler af Helsingør tvende malede Stykker for 20 Dlr.“

Jun. 27. „Johan Maler af Kiekenhavn 100 Dlr. paa Haanden.“ Jun. 28. „P. Maler, den gamle fik 150 Dlr. (30. Jul. fik „P. Maler den gamle“ 50 Dlr. paa Haanden; og „den anden Poul Maler“ 50 Dlr.) Johan Maler af Hlensborg 100 Dlr. En Bogbinder 28 Daler.“¹⁸⁾

Oct. 8. „Gjorde jeg Forringning med Claus Billed-tynder, boendes udi Golding, at han skal af Træ gøre en Brend, hvilken som skal siden støbes af Kobber, efter som Stavelunen af samme Brend adskiller, og skal have for samme 200 Dlr.“

1618. Mart. 7. „Gav jeg Johan de Wyllem 710 Dlr. for adskilligt Malerværk. Item paa Regustab 280 Dlr.“ [Uden Tvivl for udenlandske firkte Malerier til Frederiksborg?]

¹⁶⁾ Er den ovenanførte Poul Rommter eller Rommeler, som gjorde meget Arbejde paa Frederiksborg, og i mange Aar var i Kongens Tjeneste. (Jvf. Christian IV. egenhænd. Breve I. S. 141.)

¹⁷⁾ En bekendt Guldsmed og Juvelerer i Kiekenh., som arbejdede for Kongen.

¹⁸⁾ Udgifter for Bøger (s. 1608, d. 23. Jul.) og til Bogbindere (s. Ex. 1608 3. Marts) høre til dem, som allerfældigst forekommer i disse Alman-

Mar. 10. „Gav jeg den lille Diderik („Dyrick“) Conterfeier 200 Dlr., for nogle Conterfeier, han gjorde i Sverrige.“

1619. Jan. 5. „Gav jeg (i Kiøbenhavn) Peter Isak-
sen 440 Dlr. for noget Maleværk, og et Billed af Guds.“

Jun. 14. „Contraherede jeg med Johannes Heckelouer, at han mig skal forfærdige et Sangværk, som kan slaae 100 underfæd-
lige Psalmer, hvorfor han skal have 1000 Dlr., hvorpaa han ha-
ver bekommet 300 Daler paa Haanden.“

Aug. 17. „Gav jeg Claus Guldsmed 50 Dlr. for et Bil-
led, som var slaaren udi en Agat.“

Oct. 2. „Kom der En af England med nogle Contra-
feier,¹⁹⁾ hvilken jeg forærede 25 Rosenobler.“

Nov. 16. „Gav jeg Boldmesteren 70 halve Kroner og
30 Daler til 5 Mark for et Bord støbt af Guds.“

Nov. 26. „Gav jeg en Kieksmand for adskillig Værk
af Marmelsteen, som jeg tilforn og nu af hannem fiobt haver,
7378 Daler in specin.“

Nov. 27. „Blev med Peder Isak handlet, at han skulde
male den Stue i Haven (Rosenborg) over „Vinterstuen“ for 1600
Rigsd., hvorpaa han haver bekommet 1200 Rdlr.“

Dec. 5. „Gav jeg Corbinianus Guldsmed 220 Daler
til Arbeidsken for tvende Smykker.“

Dec. 10. „Sit jeg Hermann Heegerfeldt 9 Pd. Guld og
1 Pd. Sølv, som han skulde forarbejde i Snore.“

1620. Mar. 30. „Gav jeg 350 Dlr. in specie for no-
get Maleværk, jeg forærede Ellen Marstiin.“²⁰⁾

¹⁹⁾ Formodentlig har dette været Portraiter af den engelske Konge-
familie, hvoraf adskillige endnu findes fra Christian den Fjerdes
Tid i de kongelige Samlinger.

²⁰⁾ Man har af dette Sted tydeligt Beviis for, at Ordet „Maleværk“,
som maaskee undertiden, hvor det forekommer i Almanakkerne, kunde
synes at være brugt om Decorationsmaleri i Bærelser, bruges af
Kongen om malede Tavler.

1721. Oct. 11. „Gav jeg Peter Isak (sen) 300 Daler in Specie for et malet Stykke, hvilke jeg sendte ham med Gaugleren.“

1625. Mart. 25. (3 Lauenborg.) „Befom Jakob v. Dortijs' Dvinde 100 Daler, som jeg var skyldig for nogle Conferencer.“

5. Kiøb og Foræring af Juveler, Smykker, Solvtoi, Tapetserier, m. m.

1607. Jan. 8. „Gav jeg Frants Thijssen^{20b)} for en Ring 420 Daler. Samme Dag kiøbte jeg hannem trinde Perler af for 600 Daler, hvilke jeg forærede min Gemal.“

[Den 11. Jan. fød Knud Ruds Bryllup i Odense. Dagen efter forærede Kongen Bruden den af Fr. Thijssen kiøbte Ring.]

Jun. 28. „Betalede jeg Arrild Hvitfeldt 1000 Daler for noget Silver-Gesfir. Item Frang Thijssen, Jubilee, 2200 Dlr., hvilket var hans sidste Rest af hans Betaling.“

Jul. 1. „Kiøbte jeg Frang Thijssen nogle trinde Perler af for 696 Daler. Item tvende Demantringe for 1100 Dlr.“

Jul. 4. „Gav jeg Frang Thijssen 1800 Ddr. Ma (lt) Lenden for 1 Dlr., for et Smykke, jeg kiøbte af hannem.“

Jul. 23. „Gav jeg Jacob Morijssen 800 Daler for en Ring.“

Aug. 24. „Overantvordede jeg Jørgen Prijs, Guldbmed udi „Kiebinghaffu“ 102 Demanter, item 14 Rubiner og 1 Saphir, hvilke han skal forarbeide (anbringe) udi en „Gijskande.“

Aug. 24. „Kiøbte jeg noget Tapetserie, hvilket Isak Petersen, boendes udi Helsingør, bestilte fra Holland; og gav for samme Tapejeri 984 Dlr. 1 Mk.“

^{20b)} En anden Carl Thijssen maa have havt meget betydelige Arbejder for Kongen, da man finder under 12te Febr. 1621: „Gav jeg Povet de Willems 13,000 Dlr. in specie paa Regnskab, paa hvis Bæne han til Carl Thijssens Arbejde leveret haver.“

Oct. 10. „Sik jeg et Sely Kieffentoi af Fru Moder, hvorfør jeg gav 340 Dlr.“

Oct. 27. (3 Kjøbenhavn.) „Gav jeg Jacob Morijson for en Demants Ring først 400 Ung. Gylden, 349 Gold Gylden, 3873 Daler 4 Mark.“

Nov. 2. „Gav jeg Morten Westfeling for nogle Perler 600 Daler.“ (Ligeledes Nov. 19. til den Samme 400 Daler for trinde Perler.)

Nov. 29. „Kiepte jeg to rinde Perler af Willem von Wellen, og gav ham 1000 Dlr. Samme Dag gav jeg samme „Jubilerer“ for nogle Perler 8000 Dlr.“

1608. Jun. 5. „En Juvelerer for tvende Dreperler 1900 Daler.“

Jun. 9. „Gav jeg for nogle store trinde Perler 12,000 Daler. En anden Juvelerer for trinde Perler, en Gang om Halften 900 Dlr. — For en Demants Ring med en Table-Demant 2000 Dlr.“

Aug. 6. „Kiepte jeg en Ring, med en stor Saphir, for 190 Dlr.“

Dec. 6. „Kiepte jeg en Kiæde af Gunde Lange for 350 Dlr.“

1614. Apr. 13. „Kiepte jeg 9 Stykker Tapetseri af Silke og Guld, af Baselicus, Allen til 35 Dlr.²¹⁾ Item 7 andre Stykker Tapetserie af Silke og Guld, Allen til 25 Dlr. Paa hvilke Tapetserie han strax haver paa Haanden bekommet 5325 Dlr.“

1618. Jan. 9. „Gav jeg Otto Guldfmed 500 Dlr. for et Demants Smykke.“

Febr. 6. „Gav jeg Peter Griuell 164 Dlr. for nogle „Speill“; og kiepte jeg af „Baafelhyresten“²²⁾ et Sengested med

²¹⁾ Uden Tvivl bestemt til Frederiksborg Slot.

²²⁾ Dette er formodentlig samme Juvelerers Husfru, som d. 13. Apr. 1614 benævnes Baselicus; men nogle Aar derefter (1. og 22. Jun. 1621) kaldes Adam Basilius og henen »Regina Basiliuste«.

blaat Atlasses stikken Omhæng, saa og 3 Speile, hvorfor jeg gav hende 1200 Dlr." — „Af Adamus Perlestikker en Hue og en Bung for 40 Dlr.“

Mart. 6. „Gav jeg Jacob tor Borch 1500 Dlr. til at forarbejde 2 Sølvfade. Item Jørgen Priijes Dvinde for en Ring 1410 Dlr.“

Jun. 23. „Gav jeg en Bispekræmmer for adskillige Stene 113 Daler.“

Sept. 18. „Jørgen Priijes Dvinde for en Ring 2300 Dlr.“

Oct. 6. „Købte jeg et Seierværk af Ludvig Heidtmann (i Haderslev) for 200 Dlr. hvilket jeg forærede Ellen Marxviin.“

Oct. 8. „Købte jeg en Demant af Hans Moris for 5000 Dlr.“

Oct. 13. „Gav jeg Dyrich Nypiffen 40 Dlr. for en Opal.“

Oct. 28. „Claus Guldsmed 100 Dlr. for et Smykke og en Topas.“ („Topais.“)

Oct. 29. „Købte jeg et Smykke, saa og et Seierværk, af Hans Moris for 1800 Dlr.“

Nov. 23. „Gav jeg Hans Moris 1700 Dlr., saa og et Hattebaand saa godt som 700 Dlr., for en Ring og et Smykke.“

Nov. 24. „Købte jeg af en Juvelerer tvende Krystal Druffekar, saa og en hvid Saphir, hvorfor jeg gav ham 800 Dlr.“

1619. Mart. 1. „Gav jeg (i Galmstad) Anders Stenvinkel 278 Dlr. 1 Mk. for tvende Ringe og nogle Kiæder, han gjorde.“ (Under Mødet, som Christian IV. havde i Galmstad med Gustav Adolph.)

Jun. 1. „Købte jeg af en Guldsmed fra Nibe tvende Ringe for 170 Dlr.“

Jul. 11. „Gav jeg en „Jubilerer“ (i Rendsborg) ved Navn Anders Persøn, 200 Dlr. for nogle Ringe.“ (Vigeledes den 12te en anden Juvelerer, ved Navn Manuel Løcker, 833 Dlr. for nogle Ringe og et Smykke.)

Jul. 13. (Rendsborg.) „Gav jeg Hans Moris 2300 Dlr. for

tvende Ringe, jeg forærede mine Søstre."²³⁾ (Den 29. Jul. til samme Mand 3700 Dlr. for „adskillige Vare.“)

Dec. 29. „Kom Hertug Philip af Brunsvigs Kammerlæger, som førte mig en Saphir.“

Dec. 1. „Tit jeg Herman Hegerfeldt 6 Pd. Guld og 4 Pd. Sølvs, som han i Snere skal forarbejde.“ (Den 10de Dec. til han atter 9 Pd. Guld og 1 Pd. Sølvs til samme Brug.)

Dec. 5. „Gav jeg Corbinianus Guldsmed 320 Dlr. til Arbejdsløn for tvende Smykker.“

1620. Mart. 4. „Gav jeg for Tvende forgyldte Guldrents 376 Dl. in Specie.“

Dec. 23. „Gav jeg Otto Guldsmed 1943½ Daler courant, for nogle Demanter, jeg fik af hannem.“

1621. Febr. 4. „Gav jeg Thomas Nul(²⁴⁾) 401 Dlr. in Specie for et Demants Smykke.“

Mart. 1. „Jeg købte (i Segeberg) en Steer, en Kniv og en Gaffel af Guld med Demanter af en Frantsjose, hvorfor jeg gav ham 330 Dlr. in Specie.“

Jun. 1. „Gav jeg (i Steinburg) Adam Basilus 2022 Dlr. in Specie for trinde Perler.“

Jun. 28. „Gav jeg Hans Moris 8000 Dlr. in Specie for den Sølv Sengestød.“ (I Steinburg.)

Jun. 28. „Item Regina Pafilus(²⁵⁾) for 1200 Perler

²³⁾ Churfyrstinden af Saren og Hertuginde af Brunsvig, som den 10. Jul., tilligemed Hertug Jørgen af Lüneborg, kom til Rendsborg.

²⁴⁾ En lieflandsk Adelsmand, som i Calmar-Krigen var gaaet i Kongens Tjeneste, og havde bl. a. Artilleriet („Vosfestykkerne“) under sin Befaling. (Sef. Christian IV. egenh. Breve I. S. 148, 191, 332 og fl. St.) Han maa have været i Pengetrang, da han desuden ikke længe efter (11. Apr.) laante 500 Specie-Daler af Kongen imod Brev og Forsikring af en „Forslover“. At han dog var i Indest hos Christian IV. sees bl. a. deraf, at Kongen den 11de Jul. 1616 personlig stod fadder til hans Søn.

²⁵⁾ Formodentlig den under 1. Jun. forekommende Adam Basilus' Hustru, med hvem Kongen har handlet i Mandens Traværelse.

2100 Dlr. in Spec. Item for 6 Ringe 270 Dlr. in Sp. Item for 87 Alen Lapegerie 130½ Dlr. in Sp."

Sept. 22. „Gav jeg Johan de Wyllem 1500 Daler for en Amerghyst."

1629. Jul. 21. (Glückstadt.) „Gav jeg H. (ans) Moris 400 Dlr. for et Smykke, som jeg gav General Morgan."

Jul. 22. „Gav H. Moris 30 Daler for et Smykke, som jeg gav den hollandste Commissario Horntruc."

Jul. 23. (Glückstadt.) „Gav jeg H. Moris 200 Dlr. for et Smykke til Wallensteins Gesandt." (Han var samme Dag kommen til Glückstadt, og havde Audients „efter Aftenmaaaltidet.")

1639. Apr. 6. „Gav jeg en Guldsmed, som syede noget paa det engelske Halsbaand, 2 Dlr."

Mai 13. „Gav jeg for smaa trinde Perler: 616 Dlr." (Eigesom den 3. Jun. „for trinde Perler: 670 Dlr.")

Jun. 18. „For en Guldfiaede 109 Dlr. 15 Sk." — „For 3 smaa Ringe 114 Dlr."

Aug. 10. „For et Smykke til den Engelske Gesandt (I hom. Roe) 2770 Dlr. 14 Skl."

Aug. 14. „Gav jeg for et Seiervært, jeg forærede Hertuginde af Pommern, 200 Dlr."

Aug. 31. „Gav jeg for Perler til Børnene 1685 Daler 15 Skl."

Sept. 12. (3 Glückstadt.) „Gav jeg Hertugen af Holsteens Tiener en Riæde paa 100 Croner; item hans Felt i Stalden 100 Dlr. for 2 Heste af Persien."

Sept. 28. (3 Glückstadt.) „For et Smykke til Brunsvig: 1300 Dlr."

6. Priser og Værdi paa endeel Gienstande og forskellige Indkøb.

1607. Febr. 10. „Gav jeg for et Stib 2250 Dlr.“

Febr. 23. „Købte Claus von Ahnen af mig en Hest for 30 Daler.“

Mart. 2. „Købte jeg Regnepenge for 2 Dlr. To smaa Væstflager for 1½ Mark. Hvidt Vær for 3 Gylde. Vak at forsegle med 2 Ml.“

Mart. 4. „Købte Ried Krabbe en Hest for 100 Dlr.“

Mart. 12. „Gav jeg Reinhold Sandestober 5½ Dlr. for tvende Tintar, som man kunde faage udi.“

Mart. 18. „Købte jeg et Søfort for 5½ Dlr.“

Mart. 20. „Gav jeg en Remsnider 20 Daler for en Skydtaske.“

Apr. 4. „Solgte jeg to Nørste Heste for 20 Daler. Samme Dag betalede Jochim Bylow mig 150 Dlr. for tvende Heste, han havde tilforn købt.“

Apr. 8. „Købte jeg 7 Splystær for 12 Daler, hvilke jeg forærede bort.“

Apr. 9. „Købte jeg 6 Puster for 9 Dlr.“

Apr. 10. „Købte jeg hos Nille Walfers 6 Allen Kammerbug og 3 Quarteer, Allen til 2 Dlr.“

Apr. 12. „Købte jeg en Smerlings-Rod for 12 Dlr.“

Apr. 16. „Købte P.(res) Mund en graa Hest for 250 Daler, og skal betale med det forderligste. Samme Dag købte Jens Sparre en Hest for 100 Dlr., og betalede strar.“

Apr. 26. „Betalede mig Jens Sparre 100 Dlr. udi Rejenobler for en brun Hest.“

Mai. 29. „Købte Sigismund Lubig en graa Hest af mig for 90 Dlr.“ [Jun. 29. købte Jens Sparre en Hest for 70 Dlr. Jul. 21. Sigismund Lubig (her: Lutig) en Hest for 90 Dlr. Oct. 13. Jorgen Brahe en Hest for 100 Dlr.]

Sept. 11. „Gav jeg for en Hat at fedre med for 1 Lajt 3 Mark.“

Sept. 28. „Købte jeg tvende brasilliske („Brissillie“) Katte, og gav for dem begge 100 Dlr.“ (Dette er siden overstreget.)

Oct. 12. „Gav jeg en Bogbinder for tvende Stole, han trykte med Guld: 9 Mk.“

Oct. 23. „Købte Frederich Reh en Hest af mig for 200 Dlr. (Den 28. Oct. ligeledes Mogens Gyldenstjerne en Hest for 80 Dlr. Den 3. Nov. Lars Ebbejen en Hest for 70 Dlr., og den 6te byttede Kongen en Hest med Jens Sparre, som gav 30 Dlr. til. 12te Nov. købte Peder Basse en Hest for 30 Dlr.)²⁶⁾

Oct. 30. „Købte jeg et Sengetæppet, gjort af Korntast for 28 Dlr.“

1608. Jan. 9. „Gav jeg for en Seng, som kom fra Danmark 49 Dlr. og for en Kiste 30 Dlr.“

Jan. 10. „Gav jeg for Vegeter til Børnene 2½ Mk.“

Febr. 8. „Gav jeg Crispinus, („Christhymus“) udi Kiebenhavn køendes, for nogle Instrumenter 32 Dlr.“

Febr. 10. „Gav jeg for et Skib 2250 Dlr.“

Febr. 20. „Købte jeg noget Sely af Hans Hense, hvilket veiede 2392½ Lod, og gav ham for samme Sely 1812½ Dlr.“

Febr. 21. „Er fortinget hos Corbinianus (Guldsmed) et Contrafei, besat med Demanter, for 60 Dlr. Arbejdsløn.“

Mart. 3. „Gav jeg en Bogbinder 6 Dlr. 1½ Mk.“

Mart. 16. „Gav jeg Marcus for et Par Støvler 3 Dlr.“

Mart. 25. „Gav jeg for nogle Potter, jeg købte hos en Hollænder, 6 Mk. 4 Sk.“ — „For et Skab 3 Dlr.“

Apr. 25. „Gav jeg Jørgen Bommer Guldsmed, for nogle Knapper, til Arbejdsløn 100 Dlr.“

²⁶⁾ Efter Kongens Optegnelse har han saaledes i 1607 solgt 17 Heste og bortbyttet een. Den højeste Priis, som betalttes for en Hest, var 250 Dlr. (til Pros Mundi); den laveste var 30 Daler; med Undtagelse af de to norske Heste, som Kongen solgte for 20 Daler. Jeg har her til Exempel fuldstændig anført de Salg af Heste fra Kongens Stutterier, (særlig vel fra Frederiksborg) som i dette ene Aar fandt Sted. Nogle samlede Data og Uddrag, denne Sag vedkommende, skal jeg nedenfor meddele.

Mai 4. „Gav jeg P. Maler for et Bord at male 6 Mark.“

Mai 10. „Gav jeg for Fiol-Strænge 6 Dlr.“

Jun. 6. „Købte jeg en Væftrone med et Seierværk for 450 Dlr.“

Jun. 9. „Gav jeg for nogle Fioler og Strænge 39 Dlr.“

Jun. 10. „For et lidet Selvfriin 11 Dlr. For nogle Striin af Ibenhest 40 Dlr. For nogle „Selver-Geffiin“ 265 Dlr. For en Klædning at ridfe, 15 Dlr. (Ii) Wildffytter for „Orneffoue“ (Kleer) 36 Mark.“

Jul. 23. „Gav jeg for en Bog 7 Dlr.“

Jul. 25. „Købte jeg et Tresur, et Bord og en Kifte for 120 Dlr.“

Jul. 29. „Dit Verdt Belestifter 14 Dlr. og er han dermed betalt for den forte Atlaffes Klædning.“

Sept. 3. „Sendte Marcus 137 Dlr. 1 Mk. 11 Sk. fra Kjøbenhavn for Karper, som bleve folgte sidst forleden Herredag.“

Sept. 17. „Gav jeg for et Par Dren 100 Dlr.“

Oct. 21. „Gav jeg for fire Hopper 275 Dlr.“

Nov. 17. „Gav jeg Jacob Morikfen udi Hamborg for tvende Sely Brandjern 1850 Dlr.“

1614. Jan. 11. „Lag jeg hos Ditmar Haars Diener (i Haderslev) 13½ Allen gemeent rodt Klæde, Allen til 4 Dlr.“

Mart. 15. „Købte jeg 25 Allen fort Atlas af Ditmar Haars Diener, Allen til 9½ Mark Rigs. Den 16de köbt ** Allen tanetenbrunn Atlas til 10 Mark Rigs.“

Apr. 13. „Köbt (i Haderslev) af Basilicus 9 Stykker Lapegeri af Silke og Guld, Allen til 35 Dlr. Item 7 andre Stykker Lapegeri af Silke og Guld, Allen til 35 Daler; paa hvilket Lapegeri han strax haver paa Haanden bekommet 5325 Dlr.“

1618. Jan. 7. „Gav jeg Henrif Ramels True²⁷⁾ 5000 Dlr. for den Gaard i Helsingør.“

²⁷⁾ Henrif Ramel, der var Hofmester hos Christian IV. i hans Ungdom fra 1586, døde 1611, og var gift med Elfe Brahe. (Jvf. Christian IV, egenh. Breve I. S. 250.)

Jan. 9. „Gav jeg en Kræmmer 10 Mk. for noget Duffetøi.

Jan. 17. „En Hattemager 4 Dlr. for en stikken Hat.“

Mart. 2. „Gav jeg Brun Guldsmed 3 Dlr. for en Guldske han gjorde.“ (Arbeidsløn.)

Mart. 9. „Købte jeg allehaande Slags Frø for 38 Dlr.“

[Den 20de: „For Urtefrø til Cronborg 10 Dlr. 3 Mk.“ Sept. 8. „Urtegaardsmanden paa Kolding 50 Dlr. til at købe Frø.“]

Mart. 16. „Gav jeg en Kleinmed for tvende Knive 2 Dlr.“

Mart. 20. „Købte jeg af Johan Boddiker 16 Boldie fransk Gannias, hver Boldt 85 Dlr.“²⁸⁾

Apr. 18. „Fik jeg Corbinianus 2 Rosenobler til at giere af en liden Blasse.“ (Ligeledes fik han den 20de Apr. 18 Rosenobler, „til at giere af nogle smaa Blaster.“)

Jun 3. „Gav jeg en Destillerer 6 Dlr. for noget Pommeranz-Olie.“

Jun. 14. „Gav jeg Prætorio²⁹⁾ for nogle Instrumenter 221 Daler.“

Jun. 30. „Gav jeg Ellen Marsviin 3537½ Dlr. for 283 Dren, som blev slagtet til den Ostindianske Seglation.“

Jul. 30. „Fik jeg Guldsmeden paa Frederiks borg 6 Rosenobler til at forgylde noget Hestetøi.“³⁰⁾

Sept. 8. „Gaff jeg 13 Dlr. 4 Sk. for Klæder til en gal Pige.“

Sept. 15. „Gav jeg en Kiebmænd Lorenz Veiterjøn, 3350 Daler 3 Mk. for nogle Skorstene.“ (?)

Oct. 10. „Købte jeg tvende Sølv-Hattebaand af en Kræmmer for 12 Dlr.“

Oct. 15. „Gav jeg for nogle malede Breve (?) 20 Dlr.“³¹⁾

²⁸⁾ Boldt var en gammel Benævnelſe, i Stedet for Stykke, paa Ferrød eller lignende Tøier, der efter Bævningen rulledeſammen, og folgtes i Ruller.

²⁹⁾ Prætorius var, efter Nyerup, en beremt Musicus i Hamborg.

³⁰⁾ Lignende Udgifter til Forgylning ſerfkommer oftere. Man ſeer, at Kongen altid ſelv lagde Guldet til, hvilket Guldsmeden fik i Rosenobler.

³¹⁾ Nyerup har troet, at dermed kunde menes Spillekort.

Nov. 14. „Gav jeg en Mand 40 Dlr. for tvende is-landiske Gangere.“ — „Item en Sværdseger 4 Dlr. for en liden Pampert.“

Nov. 15. „Gavs Grüttenfenger 100 Dlr. for et Stab.“

Nov. 27. „Gif jeg Hans Bruun 30 Dlr. til en Selving, at hængte Christianstads Regle paa.“³²⁾

1619. Mai. 21. „Gav jeg en Franços 6 Dlr. for to Ban Creier.“

Aug. 15. „Gif Peder Michelsen 3000 Dlr. paa Haanden for et Skib, han bygger til Igehøu.“

Sept. 2. „Gav jeg Dyrick Rust 36 Dlr. og 1 Rigsmark for 29 Allen hvidt Damast.“

Oct. 20. „Reverede jeg Johan de Willems³³⁾ 10,000 Dlr., som han skal udgive til at fiøbe et Skib, til den Ostindianske Handel.“ (Den 8. Dec. „blev ved Johan de Willems Diener til Nederland forskiftet 9000 Rdlr. in Spec., hvilke skulle paa et Skib sammesteds anvendes, hvorpaa findes Bevindhebernes Brev.“)

Nov. 21. „Gif jeg for tvende Dren af min egen Art, som bleve fatte paa Leg, 120 Dlr.“

Nov. 22. „Blev fortinget med Geert Dsjeriu, at han paa sin egen Bekostning skal giøre en Sadel med Løi og al sin Tilbehøring, med Dpflag paa Pistolerne, og alt andet nævnes kan, stikken med Guld paa rødt Carmesyn Kleiel — for hvilket Arbeid han skal have 600 Daler, til 5 Mark.“ (3. Dec. blev samme Contract giørt med Rasmus Melchiorfen om at giøre en Sadel, „af hans eget Kleiel, hvilket skal være tauetenbruuut Carmesin“, stikken med Sely og Guld, efter den Patron, som han selv derpaa giørt haver, for 600 Rigsdlr. til 5 Mark.)

Dec. 4. „Gav jeg en Riøbmand 687 Dlr. for noget forgyldt Væder, som kom i Haven til Salen. (Paa Rosenborg)“

³²⁾ Ligeledes forekommer A. 1619, Febr. 10: „Gif jeg en Guldsmed 18 Dlr. til en Røglering til Halsnæcks Befæstning.“

³³⁾ Han var Kongens Banquier eller Agent i Helsingør.

1620. Febr. 29. „Gav jeg tvende Borgere af Flensborg 2000 Rdlr. in spec. paa Haanden for et Skib, jeg havde fortinget at bygge hos dem.“

Mart. 29. „Gav jeg 12 Dlr. in spec. for en Violen di gamba. 16 Dlr. in spec. for noget Brø jeg fik fra Arniseo.“

Oct. 14. „Sendte jeg en af Cancelliebudene til Berlin efter nogen Mofi, og fik hannem 24 Rdlr. med.“

Oct. 19. „Fik jeg 202 Dlr. Cour. for tvende Dren, jeg satte paa Leeg.“ (Vsf. 19de Nov. 1619.)

Nov. 11. (3 Flensborg.) „Gav jeg en Knipling skræmmer 71 Dlr. in spec. som blev brugt til Børnene. Item for noget Knipling af Kammerbug 38 Dlr. in spec.“

Nov. 13. „Købte jeg Knipling for 96 Dlr. in spec.. Gav en Kræmmer for Løi til mine Klæder 75½ Dlr. in spec. og 13 Skk. Lybft.“

Nov. 15. (3 Flensborg.) „Købte jeg om Morgenen tidlig Knipling for 246 Dlr. in spec.“

Nov. 17. „Gav jeg Kleinsmeden i Haderslev 58 Dlr. in spec. og 3 Mk. for otte Porte, han forfærdigede med al sin Tilbehoering; hertil skal regnes 30 fl. Daler, han fik hos Hans Persson.“

Dec. 5. „Købte 29 Rod 1 Du. Ungerst Guld, Roddet for 7 Rigsdaler er 205 Rigsd. in specie.“

1621. Jan. 9. „Gav jeg Jergen Luntze 300 Dlr. in spec. for en Vogn, jeg købte af hannem.“

Jul. 9. „Gav jeg 25 Dlr. in spec. for et Stykke Kamfoder.“ (?)

Sept. 29. „Gav jeg en Bønde 12 Slette Dlr. for en Dre.“

Nov. 18. „Gav jeg Dronningen af Sverrigs Tiener 4200 Dlr. in spec. for Søm og Kugler.“

Dec. 7. „Gav jeg en Skrædder af Igehøe ved Navn Henrik Jergensen 96 Dlr. in spec. for noget Klæde, jeg fik af hannem, imens jeg laac til Steenberg.“³³⁾

³³⁾ Formodentlig til en Klædning til Kongen selv. (Vsf. ovenfor 13. November 1620.)

1625. Jan. 2. „Annammede jeg af de tvende Meierster for Kiebenhavn 24 Dlr. for 3 Hierdinger Smer.“

Jan 30. „Sik Hans Gridgenfenger 30 Dlr. Cour. for tvende Skabe til Børnene.“

Mart. 8. „Gav jeg Crispinus Instrumentmager 5 Dlr. paa Haanden for et Instrument.“

Mart. 17. „Gav jeg (i Trittau) 150 Rigsd. for 6 Nummer rhinske Wiin; item for et Anker Wiinæddike 3 Dlr.“³⁴⁾

Mart. 20. „Gav jeg for en Muulsurv til min Hund ½ Dlr.“

Mart. 30. „Gav en Skrædder 30 Daler for en heel Klædning til en Dreng, jeg skaffede af.“ [Drengen (Wagen) fik desuden til Foræring 10 Dlr.]

Mai 25. „Gav jeg 25 Dlr. (til) en Smededreng for hans Være paa et halvt Aars Tid; saa og 12 Dlr. Cour. for hans Kost.“

Jun. 16. (Ködenburg i Bremen.) „Gav jeg for tvende Stænger paa Kiendefanen at overstryge ½ Dlr.“

Jun. 30. „Gav for mit Bælte at flæ ½ Dlr. 12 Still. For 8 Duffin Knapper af Nuzze-Selv og 5 Dvarteer Selvgaloner 2 Dlr. 39 Sk. Lybst.“ (?)

Jul. 24. (3 Samen, hvor Kongen laae syg efter sit Fald med Seelen.) „Vley der fiect en Lygte for 2 Dlr.“

Aug. 5. „En Slomager for Sive og Skovler til Christian Ulrik 9 Dlr. For en Hat 2½ Dlr. — En Kopsætter (i Lybfland, i Verden) 1 Dlr.“

Aug. 6. „For en Hat at flæ op igien 1 Mart.“

Aug. 11. „For et Gehæng Ulaft til en Klædning, saa og Guldsjorer, for Prindsen 87½ Dlr.“ (16. Aug. „For Undersoder til Prindsens Klædning 16 Dlr. 29 Sk. Lybst.“)

Oct. 18. „For et Par Skoe til Christian 1 Dlr.“

Dec. 7. „Gav jeg for en Klædning 28 Dlr.“

Dec. 29. „For et Hattebaand at flæ ½ Dlr. For den Selv-Sengepotte (at flæ) 1 Dlr.“

³⁴⁾ Derimod sereskommer den 23. April: „Annammede jeg (paa Frederiksberg) af den gamle Kromand 455 Dlr. for Rhinske Wiin og anden Wiin, han haver bekommet af Wiinkielberer.“

Dec. 28. (I Rodenburg.) „For et Blyslag („Blyslag“) til en Skrivtavle $\frac{1}{2}$ Daler.“ (Maaskee Heilstrift. Nyrup har læst Beslag.)

1629. Jan. 6. „Gav jeg for Lak 3 Dlr.“

Febr. 13. „Gav jeg for adskillige Huggejern 5 halve Kroner.“

Mai. 9. „Gav jeg Geert Djeriin 30 Rdlr. paa Haanden for den Himling paa min Vogn at stikke.“

Jul. 2. „Gav jeg 4 Dlr. for et Par Støvler, som jeg led giere til Slesvig.“ (Ligeledes den 3. Jul. i Kiel 4 Dlr. for et Par Støvler.)

Sept. 17. (I Kræmpe.) „Gav jeg Christoffer Faagitt (Vogt?) en Kræmmer, 150 Daler for adskilligt Silketoi og Snore til Bernene.“

Sept. 20. „Gav jeg for min lille Vogn at sive 9 Dlr.“

Nov. 22. (I Glückstadt.) „Gav jeg en Perlestikker 110 Dlr. for en Klædning, han stikkede for mig.³⁵⁾ For 3 Par Silkestrømper 21 Dlr. For et Gehang 10 Dlr. 44 Sk.“

1635. Jan. 22. „Blev der indkøbt til Haderslevhuus 6 Rdr. Lybskel for 24 Rdlr.“

Febr. 4. „Gav jeg (i Kolding) for 3 Huder, som Sadelmageren skal bruge til en Sengejak: 10 $\frac{1}{2}$ Rdlr.“

Febr. 5. „Blev der købt (i Kolding) 9 $\frac{1}{2}$ „Baff“ Sø til Stalden, og gav derfor 10 Slette Daler.“

Febr. 7. (I Kolding.) „En Ligger fik 10 Dlr. Riggs, til at købe noget Apothekeri for i Odense. Samme Ligger førte med sig igjen 20 Mark.“

Feb. 11. „Gav jeg for 4 Træheste til Ulrik³⁶⁾ 4 Dlr.“

Febr. 23. „Gav jeg for en Kiortel til en Laker, som blev fendt til min Sen, 19 Rdlr.“

Mart. 2. 4. 5. „Gav jeg en Kandestøber (i Kolding) for

³⁵⁾ Den 28de gav Kongen for Galoner og Knapper (maaskee til den samme Klædning) 20 Dlr. 29 Sk. For „Parchem“, Kløiel, Underføder „Saalkou, og Skoroffer“ (Skoroser?) 38 $\frac{1}{2}$ Dlr.“

³⁶⁾ Uden Trivl Ulrik Christian, Kongens Søn med Kru Bibek e. Han var da 5 Aar gammel. (født 7de April 1630.)

3 smaa Klaster 3 Rdlr. For 4 Skuur til mit Tei 4 Rdlr. (3 Klensborg.) For nogle Pommeranger 22 Sk. Lybst.

Mai. 4. „For 20 Lyfter Deler (Bræder), som kom hen ad Nøddebo Sr, 25 Rdlr. og $\frac{1}{2}$ Sl. Dlr.“

Mai. 20. „Gav jeg 2 $\frac{1}{2}$ Rdlr. for en Gapsel, som kom for Ulrik Christians Pnev paa det Mecklenborgske Gods.“

Jun. 7. „Gav jeg Tolderen i Undal (Norge) paa Haanden, for et Skib fuldt af Skibstømmer, 1000 Dlr.“

Aug. 9. „Gav jeg for et Ved Muscus 15 Dlr.“ [Sept. 4. betalte Kongen i Glückstadt 87 Dlr. 36 Sk. for Muscus.]

Dec. 19. „Købte jeg en Muffe til Grev Waldemar for 16 Rdlr.“

1639. Febr. 2. (3 Haderslev.) „Gav for Herpaufferne at overdrage 3 Dlr. 21 Sk. Kandestoberen for Sengepotter 3 Dlr. For tvende Heste til Skytterne 80 Dlr. En Kniplingskræmmer 554 Dlr.“

Apr. 6. „Gav jeg en Guldsmed, som stode noget paa det Engelske Halsbaand 2 Dlr.“

Apr. 23. „Gav jeg for 2 Sengesteder 48 Dlr.“

Mai. 8. „Gav jeg for Ved i Havnen. 69 Dlr.“

Mai. 13. „Gav jeg for en Hat med Fieder 13 Dlr. For 4 Par „Zabeler“ (Zobel? Zobelstind?) 52 Dlr.“

Mai. 25. „Sik en Kræmmer paa Børsen for adskillig Tei 160 Dlr.“

Jun. 15. „Købte jeg af en svensk Mand 36 Kobber-Stykker.“ (=: Kanoner.) [Prisen er ikke anført. Men under 17de Jun. findes: „Hermann Kof fik for Stykker 14,620 Dl.“]

Jun. 19. „For en Degen og et Gehæng 27 Dlr.“

Aug. 11. „Sik Bergen Lyttiche for Wiin 3189 Dlr. 24 Sk.“ (3 Glückstad.) [D. 18. Aug. udbetalte Kongen atter sammejeds 2492 Dlr. 32 Sk. og den 24. Aug. 162 Dl. 21 Sk. for Wiin.]

Aug. 17. „Gav jeg for et Contor (Stabeller Strivepult) 72 Dlr.“

Aug. 21. „For Fербster Wiir 45 Dlr. 36 Sk.“

Sept. 4. „For et Hunde-Halsbaand 1 Dlr.“

- Sept. 14. (3 Glückstadt.) „For 4 Læster Sild 160 Dlr.“
 Oct. 31. (3 Kiebenhavn.) „Gav jeg for et Speil 66 Dlr.
 Item en Maler 200 Dlr.“
 Dec. 4. „Gav jeg for en Karre Garleber Humle 110 Dlr.“

7. Gaver og Foræringer i Penge.

1607. Febr. 6. „Laante min Gemal hos mig 34 Pund Engelsk, hvilke jeg hende siden forærede.“³⁶⁾

Feb. 17. „Gav jeg Knud Ruds Tiener 2 Rosenobler, som førte mig det Skyt hid, det Knud mig forærede.“

Mart. 6. „Forærede jeg M. (arkgr.) Hans Sigismunds Karl 15 Dlr., hvilken som førte en Hest hid, som var kommen til Skade, den Tid Brosius Trommeter førte de Heste fra Dresden.“

Mai. 13. „Gav jeg Lave Lykke³⁷⁾ en Rosenobel.“
 (Den 28de Mai fik han atter en Rosenobel. Jvf. ogsaa den 2den Febr. 1608.)

Jun. 30. „Gav jeg Ammen, som stillede min Datter Lisebeth³⁸⁾ 100 Dlr.“

Aug. 17. „Gav jeg Markgreve Hans Sigismunds Læge 2 Rosenobler.“

Sept. 15. „Gav jeg Spillemanden udi Gaderslev en Rosenobel.“

Sept. 18. „Gav jeg en blind Mand en Mark.“

Oct. 5. „Betalte jeg Christen Hammer for Mad og Drikke for de Piger, han haver hos sig, 360 Dlr. 1 Mk. Item

³⁶⁾ Den 27. Sept. findes antegnet: „Betalede min Gemal 100 Dlr. paa de 34 Pund, jeg hende til Anderskov laante; det overlige forærede jeg hende;“ men dette er siden overført.

³⁷⁾ Han var en fattig hvensk Adelsmand, Sou af Peder Lykke til Skovsbo, som døde 1564; Lave Lykke havde været et Slagt „fortvillig“ Raad hos K. Frederik II., som 1586 forlehede ham med 5 Bøndergaarde i Odderup ved Næstved.

³⁸⁾ Kongens anden Datter med hans Dronning; (en ældre, Sophia, f. 1605, døde samme Aar). Hun blev født 16. Martz 1606, og døde i sit 3die Aar. (24. Oct. 1608.)

for Klæder og Skoe. Samme Dag forærede jeg Anne(?) 100 Daler."

Nov. 4. „Forærede jeg bort 18 Dlr."

Nov. 10. „Gav jeg Skolen i Kiebenhavn 20 Dlr.³⁹⁾

Dec. 23. „Gav jeg min Gemahl 100 Rosenobler."

Dec. 31. „Nytaarsaften og Juleaften er bort foræret til allehaande Folk 46 Rosenobler og 513 Dlr. 2 Mk. 8 St."

1608. Jan. 2. „Forærede jeg bort i Nytaarsgave 1 Portugaleser, 20 dobbelte Milrejer, og 4 ungerste Gylden."

„Jan. 5. (3 Malmø.) „Forærede jeg bort en Portugaleser og 6 dobbelte Milrejer." — „Gav jeg Skolebørnene 12 Dlr."

Jan. 6. (3 Malmø.) „Gav jeg Orgelmesteren en dobbelt Milreis."

Jan. 21. „En Blytæffer forærede jeg 4 Dlr."

Febr. 2. „Gav jeg Lave Bykke en dobbelt Milreis." (s. 13de og 28de Mai 1608.)

Febr. 16. „Gav jeg en Soldat 2 Dlr."

Apr. 6. „Gav jeg Sigvard Grubbes Karl 1 Rosenobel til Grimepenge for en graa Høppe."

Jul. 10. „Gav jeg en syg Qvinde 2 Dlr."

Sept. 23. (Paa Skanderberg.) „Gav jeg nogle Giegler 10 Dlr."

Dec. 24. „Juleaften er udgivet til allehaande Folk 417 Dlr. 1 Mk." (Præsten 1 Rosenobel.)

Dec. 31. „Nytaarsaften er Wille m Døpp overantvordet til at give adskillige Folk 26 Rosenobler, 96 Gylden, 107½ Dlr. — Samme Aften gav jeg min Gemahl til Nytaarsgave 500 Daler. Item forærede jeg bort 12 Rosenobler og 3 dobbelte Milrejer."

1618. Jan. 27. „Gav jeg nogle Spillemand 4 Dlr."

Febr. 25. „Gav jeg Lisbeth Gyldensfiernes Dreng 2 Dlr. hvilke førte mig tre Mønder."

³⁹⁾ Kongen havde den Dag rundet i Boldhuset 32 Dlr. og gav Boldmesteren samme Dag (Mortensaften) 1 Dlr.

Mart. 11. „Gav jeg en af Sangerne 3 Dlr. til Fad-
dergave. Hertugen af Baierns Lakai 6 Rosenobler.“

Mart. 23. „Forærede jeg en Piber 4 Dlr.“

Apr. 11. „Gav jeg Greven af Oldenborgs Bud, som trak-
kede mig 2 Heste, 5 Dlr. — Derimod: 28. Apr. „Gav jeg Hr.
Detlof Ranthaus Tiener 5 Rosenobler til Grimepenge.“

Jun. 14. „Gav jeg Trommeteren 100 Dlr.“⁴⁰⁾

Jun. 19. „Blev en af de hollandske Gesandters Sekretairer
foræret 100 Dlr.“

Jul. 11. „Gav jeg en fremmed Organist 60 Dlr.“

Aug. 13. „Forærede jeg Hertug Ernst af Saren 2000 Dlr.“

Aug. 16. „Gav jeg Oluf Rosenparres Karl 1 Rosenobel,
som førte mig en Hund, som hedder Pasquil.“

Nov. 3. „Gav jeg Christian Ulrich 5000 Dlr., hvilke
blev indlagt udi den Ostindianske Handel.“

Nov. 11. (Mortensdag.) „Gav jeg Skolen (i Kiebenhavn) 20 Dlr.“ (Formodentlig, ligesom 1807, de syngende Skoledisciple.)

Nov. 21. „Gav jeg Churf. af Brandenburgs Lakai 1 Rosenobel, hvilken førte mig noget Most.“

Dec. 24. „Juleaften er til adskillige Folk udgiven 95
Dlr. 3 Mk.“

Dec. 30. „Fik Nille (?) et Brev til Statholderen, at han
fulde betale hende 300 Dlr. — Greven af Oldenborgs Stald-
mester 100 Dlr. til Grimepenge, saa og en Riæde paa 100 Kroner.“

1619. Jan. 1. „Nytaarsdag og den forrige Aften er ud-
giffuen til adskillige Folk: Rosenobel 50. Guldbyllden 113. Daler
1844. Tabt paa Dobbel 7 Dlr. 3 Mk.“

Apr. 10. „Gav jeg Børnene 30 Dlr.“

Jun. 4. „Gav jeg nogle hollandske Tryglere 100 Dlr.
til en Kirke at bygge.“

⁴⁰⁾ Denne betydelige Skient eller Betaling til en Trompeter maa vel forklares deraf, at han har høst flere med sig, og gjort Dyvartning i nogle Dage paa Frederiksborg, hvar Kongen havde Besøg af sin Broder Hertug Ulrik, af Hertug Philip, Biskop af Ssnabrück (13. Jun.) og Greven af Oldenborg (14. Jun.)

Jun. 8. „Gav jeg en Kræmmer 3 Dlr. for en Duffe.“

Jun. 19. „Gav jeg en Compasmager 20 Dlr. til Tæring op til Norge.“

Jun. 23. „Gav jeg Niels Sanger 30 Dlr. til Tæring til Italien.“

Jul. 14. (Rendsborg.) „Gav jeg tvende mine Søstres⁴¹⁾ Kammerpiger 6 Rosenobler.“

Aug. 14. „Forstrækkede jeg Dr. Arniseo⁴²⁾ 200 Dlr. hvilke hannem blev foræret; og er hannem endnu saa mange lovet, naar han sig indstiller; hvilke Penge hannem tilfagt er for at flytte sit Vostab.“

Aug. 15. (3 Balsbelle, i Slesvig.) „Gav jeg en Dreng, som bar mig nogle Pærer 1 Dlr.“

Sept. 16. „Gav jeg Hertug Ulrichs Dolt 100 halve Kroner til Grimepenge for en Hest.“

Sept. 17. „Gav jeg tvende Edelknaber 26 halve Kroner til Tærepenge.“ (Formodentlig da de var sendtes fra Hoffet.)

Sept. 26. „Forærede jeg Borgermesteren i Glückstadt 100 Kroner til hans Bygning; item tre af Døttrene 3 Ducater, og Pigerne 2 halve Kroner.“

Oct. 25. „Gav jeg Otto Christoff. Rosenkrandses Dreng 1 fransk Krone for en Hund, han førte mig.“

Oct. 26. „Gav jeg Hertugen af Sarens Læge, som førte mig 2 engelske Ræfeler, („Reffel“) 1 Jacobus.“

Nov. 43. „Gav jeg en Qvinde 10 Slette Daler for gale Marens Børn, hun en Tid lang havde født.“

Dec. 22. (3 Kolding.) „Gav jeg en gal Randesteber 4 Mark.“

⁴¹⁾ Begge Søstre, Churfyrstinden af Saren og Hertuginde af Brunsvig, kom i Besøg hos Kongen til Rendsborg d. 10de, og droge bort igien den 15de Jul. Kongen købte (viisnok i den Anledning) d. 11. 12. og 13de Ringe og Juveler hos tre forskellige Juvelhandlere.

⁴²⁾ Henning Arniseus, Professor i Medicinen i Helmstädt, som Christian IV. kaldte til sin Livslæge (1620.) Sef. Christian IV. egenh. Breve I. S. 76 og fl. St.

Dec. 21. „Gav jeg Jule-Aften til adskilligt Folk 13 Dlr. i smaa Mynt.“ (Samme Sum gav Kongen Nytaarsaften til adskillige Personer i Smaamynt.)

1620. Jan. 1. „Gav jeg til adskillige Hofienerne Nytaars-gaver Rosenobler 32. Guldgylde 87; item Daler 32. 3 Mk.“

Jan. 14. „Gav jeg (i Nyborg) en Kræmmer for adskillig Kramvare, jeg forærede Prindsen og Kirsten Munk 146 Dlr. til 5 Mk.“

Febr. 4. „Gav jeg en af Drengene, ved Navn Niels Kruse, 30 Dlr. in spec., hvilken jeg forfrev ud af Landet, og kom han med Hertug Jørgen.“ (af Lüneborg.)

Mart. 15. „Sendte jeg 50 halve Kroner til Graabo, hvilke han skulde uddele iblandt Bøsseskytterne, hvilke der styder bedst.“

Aug. 8. Forærede jeg (i Bredsted) Willem von Benthem 125 Rosenobler.“

Aug. 10. „Fik Robert Anstruther sin Afsted (i Bredsted.) Gav jeg Robert Lutenist 10 Rosenobler.“

Oct. 31. „Gav jeg Greven af Oldenborgs Tiener, som førte mig nogle Faßaner, 20 Dlr. in spec.“

Nov. 4. „Gav jeg en Kniplepige 10 Dlr.; som fik sin Afsted.“

Nov. 7. „Gav jeg en Mand, som førte mig nogle Faar og Urører, hvilke Hertug Hans af Sønderborg sendte mig, 8 Dlr.“

Nov. 13. „Jeg gav Hert. Hanses Tiener, som førte mig nogle Urøeren 2 Gylden.“ (Maaske den samme, da han reiste.)

Dec. 21. „Gav jeg Juleaften til adskillige Folk 113 Dlr. Cour. og 3 Mk.“

1621. Jan. 1. „Gav jeg paa adskillige Steder til Nytaars-gave: Rosenobler 37; Guldgylde 62; Kroner 112½ og 3½ Dlr.“

Mart. 6. „Gav jeg nogle Musicanter, som varede paa,⁴³⁾

⁴³⁾ Ved Taffelmusik i Anledning af Hysesmødet, som holdtes hos Kongen i Segeberg, fra 27. Febr. — 6. Marts 1621. „Spillemanden“ har vel ikke hørt til „Musicanterne“; men tilfældigviis faaet en Gave af Kongen.

100 Dlr. in spec. (i Segeberg.) Item en Spillemand 1 Dlr. in spec."

Mai 11. „Var de af Hamborg her med nogle Føerænger (i Steinburg) og gav jeg deres Viinskieck 2 Rosenobler. Den keiserlige Courier 3 Rosenobler."

Jul. 12. „Gav jeg en jordreven Bræst 5 Dlr. in spec. Item en gammel Waageqvinde 10 halve Kroner."

Aug. 9. „Gav jeg en Skytte 4½ Dlr. for nogle Dine, han havde skudt." (Paa Jagt=Skjælden i Dragshelms Lehn" 3: Dds=kerred. Vigerne paa Jagtgaarden, hver Kongen blev i to Dage fik 3 Rosenobler, og „En, som legte" 2 Rosenobler.)

Sep. 1. „Gav jeg den holstenste Gesandter (Hertugen af Gottorps Cantzler) til Føeræring 30 Rosenobler med et Væger, som veiede 72 Pnd."

Sept. 9. „Gav jeg en Siogler, som var paa Slottet (Kronberg) og legte for Børnene, 5 Dlr. in spec."

Nov. 20. „Gav jeg en Skipper 18 Dl. in spec., som førte mig nogle Faar, som de Herrer af Rostock mig forærede."

Dec. 17. „Gav jeg en Secretario af Bremen 100 Dlr. in spec."⁴¹⁾

Dec. 24. „Gav til adskillige Folk paa Juleaften paa Kronberg 113 Dlr. 3 Mk."

1625. Jan. 1. „Gav jeg adskillige Personer Nytaarsgaver. Rosenobel 44; Guldgyllden 84; halve Kroner 142. 3Mk." — „Gav jeg Hertug Frederik 10 Rosenobler, 20 Gylden og 20 Dlr. Gav jeg Hert. Ulrik 10 Rosenobler; 20 Gylden og 20 Dlr. Gav jeg Brindsen (Christian) 2,000 Dlr. til Gaandpænge. Føeræde jeg Kirsten Munk 100 Rosenobler."

Jan. 6. „Sendte jeg 300 Rdlr. til England til Grimepænge for de Heste, som kom derfra."

Jan. 16. „Føeræde jeg en Qvinde 1 Dlr. Item 35 Guldgyllden."

⁴¹⁾ Et Gesandtflab fra Bremen var den 13de Dec. kommet til Frederiksberg, for at melde Kongen, at Hertug Frederik var pestuleret til Coadjutor i Erkebispest.

Mart. 7. „Forærede jeg en Deyter til Anderstov 10 Rdlr.“

Mart. 14. „Gav jeg Biskoppen af Bremens Trommeter 20 Dlr.“ [Biskoppen var den 12te kommen til Kongen i Segeberg, ligesom den 13de Hert. Joachim Ernst; af Holsten?]

Apr. 6. (Paa Segeberg.) „Forærede jeg Hert. af Weimar 1000 Guldghlden, item 875 Dlr. af dem, som Hans Pederfen havde i Forvaring; hvilket beleb sig til 2500 Dlr. in spec.“

Apr. 27. „Gav jeg Kirstens Dreng 5 Rosenobler, som førte mig Bud (til Kjøbenhavn) at Kirsten var forlest. (D. 26. Apr.)

Mai 3. „Foraret Corbinianus Guldsmed 100 Cour. Dlr.“

Mai 18. Forærede jeg Greven af Oldenburgs Diener⁴⁵⁾ 100 Guldghlden og et Contrafei, og 200 Dlr. in spec. Grimeyenge for nogle Heste, han førte mig og Brindsen.“ (D. 26. Sept. fik „Gr. af Oldenburgs Felt“ atter 100 Dlr. i Grimeyenge for 2 Heste.“)

Aug. 21. „Gav jeg en gal Præst (i Verden) 3 Dlr.“

Aug. 30. (3 „Heerden“ o: Verden.) „Forærede jeg D. Luchtenio 100 Dlr.“

Oct. 4. (3 Nienburg.) „Forærede jeg H. Joachim Friedrich^{45b)} af Weimar 300 Rosenobler.“

Dec. 6. (3 Nienburg.) „Forærede jeg Hert. af Weimars Trommeter 50 Dlr. for en Fane, han førte.“ — Ligeledes Dec. 23. „en Trommeter fra Hertug. Christian 60 Dlr., som førte nogle Fauer.“

1629. Mai 14. „Gav jeg en Mand af „Sudtland“, som var sendt ud af Menigheden sammesteds, 200 Dlr.“⁴⁶⁾

⁴⁵⁾ Hermed er ikke at forståe en simpel Betient; men (saaledes som „Diener“ ogsaa bruges i det Tydske) formodentlig en Hof-Embedsmand, eller anden betroet Person.

^{45b)} Formodentlig menes Hert. Johan Frederik af Weimar, (f. 1600) Broder til Joh. Ernst og Bernhard; død i Fangenskab 1628.

⁴⁶⁾ At den her omtalte Mand som Deputeret har været udsendt fra Borgereskabet i Jylland (hvilket Kongen har benævnet ved „Menigheden“) er høist sandsynligt. Hans Vende har da vistnok staaet i Sammenhæng med de Besværinges over Landets ved Krigen

Sept. 4. „Gav jeg Hertug Philips Jæger, som førte mig nogle Støvere, 5 Dlr.“

Sept. 17. (3 Kremp.) „Gav jeg en esterrigsk Frue 10 Dlr.“

1635. Jan. 1. „Gav jeg (i Haderslev) adskillige Folk til Nytaarsgaver 200 Dlr. Item en Drabanter til Fadder gave 4 Dlr. De Fattige 1 Dlr.“

Jan. 14. „Sik den russiske Post sin Afjærding, og forærede jeg ham 20 Rosenobler.“

Febr. 4. „Sik jeg en Hest af Hr. Corfuz Ulfeldt, og gav jeg hans Karl 10 Dlr.“

Jan. 22. „Gav jeg en Mand, som havde lidt Skade ved Ildbrand, 4 Dlr. En fattig Dvinde 2 Dlr.“

Mai 16. „Otto Lotts Tiener, som førte mig nogle Heste, 7 Rdlr. til Drifkepenge.“

Jun. 8. (3 Norge.) „Gav jeg til Oddernæs Kirkes Reparation og Forlængelse 100 Dlr.“

Jun. 16. „Gav jeg Dve Giedde's Tiener, som bar mig en Elephant-Land og et lidet Indiansk Skrin, 10 Dlr.“

Jul. 5. (Efter Kongen forlod Alggerhus.) „Gav jeg til Præsten i Tundset 100 Dlr.“⁴⁷⁾

Jul. 17. „Forærede jeg (i Glückstadt) min Sen Hertug Frederik 500 Dlr.“ (7. Aug. fik Hertugen atter 500 Dlr.)

Nov. 10. (Mortens Aften.) „Gav jeg Skolen i Hillerød 20 Dlr.“

Dec. 16. „Forærede jeg Grev Waldemar (Christian)⁴⁸⁾ 2 Rosenobler til en Ring.“ (Han var da 13 Aar gammel; f. 26. Jul. 1622.)

Dec. 22. „Gav jeg den franske Gesandters Secretario 10 Rosenobler.“

udfugede og forarmede Tilstand, over Adelsens Indgreb i Borgerstandens og Kiøbstedernes Rettigheder, m. m. som udgjorde Indholdet af de Klager og „Supplicationer“, som den jydske Borgerstand længere hen i Aaret 1629 indgav til Kongen; og det tildeels opmuntret dertil af ham selv, „hvorefter Adelen i Jylland haver sig høitlig befværet.“ (Vf. Suhms nye Samlinger I. 3. Hefte S. 167. 214—220.)

⁴⁷⁾ Kongen havde paa Reisen i Norge tilbragt to Nætter, den 2de og 29de Jun. i Præstegaarden paa Tundset.

Dec. 24. „Forærede jeg Skolen i Haderslev 20 Dlr.“ (Syns-
sende Skoledisciple. Jvf. 10de Novbr. i Hillerød.)

1639. Jan. 1. „Gav jeg til adskillige Folk Nytaarsgaver:
Rosenobler 24. Gylden 64. Daler 182.“ — „Herforuden til
Nytaarsgave (3. Jan.) Hert. Hans 18 Dlr. Fruen Lisebeth
18 Dlr. Fruen Christiane 12 Dlr., Fruen Hedevig 12 Dlr.
Hofmesterinden 6 Rosenobler.“

Jan. 8. „Gav jeg de Fattige 100 Dlr.“ (i Haderslev.⁴⁸)
En lige stor Gave til de Fattige 7. Marts og 1 April. (Glücksstadt.)
Den 11. April fik de Fattige 136 Dlr.

Apr. 2. (3 Glücksstadt.) „Gav jeg General Morgan 100
Dlr.“ (Han fik desuden et Hattebaand, hvis Pris ikke er anført.)

Mai 26. „Gav jeg min Gemahls Sal. Søsters Børn
2000 Dlr.“⁴⁹)

Jun. 6. „En Meklenborgsk Jomfru 6½ Dlr.“

Jun. 24. „Gav jeg de Fattige (ved S. Helenes Kilde,
som Kongen besøgte) 150 Dlr.“

Jul. 3. „Forærede jeg den Würtemberger Enke 500 Dlr.“

Jul. 17. „Gav jeg (i Glücksstadt) en Bogtrykker for
nogle Rim, han havde gjort, 8½ Dlr.“

Jul. 30. „Forærede jeg (i Glücksstadt) Marggreven⁵⁰) 20
Dlr.“ (Den 24. Aug. fik han atter 20 Dlr. Den 30. August
200 Daler.)

⁴⁸) Der maa have været en særegen Anledning til denne og de følgende
usædvanlig store Gaver af Kongen til Fattige, da de i Glücksstadt
gientoges tre Gange i en Tid af saa Uger.

⁴⁹) Af den afdøde Dronning Anna Catharines to Søstre menes her vel den
ældre Barbara Sophia; f. 1584; gift 1609 med Hertug Joh.
Frederich af Württemberg, som døde 1628. Enkehertuginde var
ligeledes død 1636, og havde bl. a. efterladt to ugifte Døttre.

⁵⁰) Formodentlig er dette Markgreve Ernst (f. 1617) en Søn af Johan
Georg, Markgreve af Brandenburg, (yngre Broder af Churfyrsten
Joh. Sigismund, Christian IV. Svoger) der mistede sit Fyren-
dømme Jägerndorf i Schlesien, fordi han 1619 havde taget Parti med
Pfalzgreve Frederik imod Keiseren. Sønnen Ernst, der var opdra-
get ved det Württembergsk Hof (hans Moder Eva Christine var en
würtembergsk Prindsesse) reiste fra sit 18de Aar (1635) i Frankrige,
Italien, England, Holland og Danmark, hvor han nogen Tid op-

Aug. 3. „Prindsen fik til sin Rejse, hen ad Biskoppen af Bremen 200 Dlr.“

Aug. 13. „Gav jeg Grev Waldemar 100 Dlr.“ (Den 9de Sept. fik han atter 50 Dlr.)

Aug. 27. „Gav jeg Grevinden af Nassau⁵¹⁾ 4473½ Dlr.“ (i Glückstadt.) (Den 4. Sept. betalte Kongen for hendes Følf 233 Dlr. Grevinden af Nassau var d. 9. Nov. paa Grenborg.)

Aug. 28. „Forærede jeg Prindsens „Trummeter“ og Grevnen af Oldenburgs Fiolist 200 Dlr.“

Sept. 2. „Forærede jeg Prindsen 500 Dlr.“ (Prinds Christian synes at have i Sommeren 1639 en Tid lang opholdt sig i Glückstadt, og maaskee endensteds i Holsten. (Jvf. 3die Aug.) Den 29. Aug. sendte Kongen Rentemesteren (formodentlig til Kiøbenhavn) 10,000 Dlr. „til at contentere Prindsens Følf med.“)

Sept. 12. (3 Glückstadt) „Gav jeg Hertugen af Holstens Følf i Stalden 100 Dlr. for 2 Heste af Persien.“

Sept. 18. „Fik Hertuginde af Pommern⁵²⁾ af de Penge, jeg lovede hende: 1000 Dlr. Gav jeg Grev Waldemar 75 Dlr. 42 Sk.“

holdt sig ved Christian IV. Hof. Der berettes, at han i et tidligere Aar gjorde en ny Rejse til Holland og Preussen, efterat han først, eller paa Veien, havde besøgt Christian IV. i Glückstadt. Paa dette Besøg seer man, at hans Moder har ledsaget ham (s. d. 14. Juli); og begge vare i een Stilling, at de vel kunde modtage Foræringer af den danske Konge, der ikke let glemte dem, som havde holdt med hans Søstersøn, den uslykkelige Chursyrste af Pfalz. Moderen (som nævnes d. 17. Jul.) er formodentlig ogsaa meent med „den Würtenberger Enke,“ som allerede d. 3. Jul. var i Glückstadt, og fik 500 Dlr. af Kongen.

⁵¹⁾ Vanskeligere er det at sige hvem denne Tyrstinde har været, eller af hvilken Grund hun har modtaget en saa noie og bestemt Sum af Kongen. Rimeligst er Formodningen, at her er meent Kongens Søsterdatter, Grevinde Sophie Hedevig af Nassau, f. 1592, Enke 1622 efter Grev Ernst Casimir af Nassau-Dieß (som hun ægtede 1607.) Hun var Datter af Hertug Henrik Julius af Brunsvig og Kong Frederik II. Datter Elisabeth; og levede til 1642.

⁵²⁾ Denne kan neppe være nogen anden, end Elisabeth, Datter af Hertug Hans den yngre af S. H. Sønderborg, f. 1580, gift 1615 med Hertug Bogislaw XIV. af Pommern; Enke 1637; død 1653.

Sept. 19. „Forærede jeg en jordreven Herremand 10 Dlr. Item en Præst 4 Dlr.“ (Den 2. Aug. „en jordreven Præst 1 Dlr.“ 18. Aug. ligeledes en jordreven Præst 5 Dlr.)

Sept. 24. 25. (3 Glückstadt.) „Gik en Engelskmand (?) af mig 4000 Dlr. Item Hertuginde af Pommern 3000 Dlr.“

Sept. 29. (For Afreisen fra Glückstadt.) „Gav jeg de Fattige 1 Dlr. Item samme Dag 100 Dlr.“

Oct. 10. (Glückstadt.) „Gav jeg en svensk Frue 10 Dlr.“

Oct. 19. (3 Kiebenhavn) „Gav jeg en Munk, som var bleven af vores Religion: 100 Dlr.“

Oct. 21. „Til En, som præsenterede sig at tiene i Krigen 20 Dlr.“

Nov. 13. „Forærede jeg Grev Waldemar Christian 100 Daler.“ (s. 13de og 9de Septbr.)

Dec. 12. „Forærede jeg bort 200 Dlr.“

Dec. 15. „Gav jeg Jens Skibbygger 12 Dlr. Item Urtegaardsmændens Sen 10 Dlr.“

Med denne Afdeling maa sammenholdes den 8de og 9de, som indbefatte Kongens Udgifter til Jæddergaver, Gæstepenge paa Reiser, m. m., og kunne tiene til at udfylde nærværende. — 3 Anledning af disse Afdelinger kan bl. a. den Omstændighed bemærkes: at uagtet den store Noiagtighed, hvormed Christian IV. har angivet (i de Aargange af Almanakkerne, hvor saadanne Optegnelser overhovedet ere optagne) ikke allene hvad og hvor til han gav Penge ud, men ogsaa til hvem: saa findes der dog ved enkelte Dage den sieldne Undtagelse, at han har optegnet en undertiden ikke ubetydelig Pengesum, som han forærede bort, men ikke til hvem. At dette skulde være skeet ved Forglemmelse: tillader hans store Omtanke og Noiagtighed ikke at antage. Han maa i saadanne Tilfælde (s. Ex. 1607 Nov. 4. (18 Dlr.) 1609 31. Dec. (12 Rosenobler og 3 dobbelte Mikreis, foruden Nytaarsgaver til Dronningen og Andre.) 1625. Jan. 16. (35 Guldgylten.) 1639. Dec. 12. (200 Dlr.) og s. fl. have havt Grunde til at lade Personernes Navne blive borte. (Om den Formodning, der lader sig giere med Hensyn til et enkelt af disse Tilfælde, s. nedenfor Anm. 74.)

8. Barselgilder og Fadder-gaver, Bryllupper, og andre Gilder og Festsigheder, (som Kongen gjorde, eller hvor han var Gæst)

1607. Jan. 11. [Knud Ruds Bryllup paa Odensegaard, hvorved Kongen var tilstede, og forærede Bruden en Ring til 420 Dlr.]⁵³⁾

Jan. 17. „Giorde Joachim Bülow Barsel paa Frederiksborg. Samme Dag laante jeg min Gemal 16 Rosenobel og en dobbelt Mikreß.“⁵⁴⁾

Mart. 9. „Drog jeg fra Frederiksborg til Kronberg, og var samme Dag til Hans Kønigheims Bryllup.“⁵⁵⁾

Mart. 29. „Var jeg Anders Sinklars Fadder til en Søn, og gav til Fadder-gave 15 Portugaleser.“

Jul. 12. „Havde jeg Gæster paa Compagniet.“ (3 Riebenhavn.)⁵⁶⁾

Jul. 22. Formodentlig har Kongen ogsaa den Dag, førend sin Afreise til Herredagen i Stavanger, havt et Gilde, da der findes antegnet som særskilt Udgift:

„Gav jeg Werner von Kleffuen til Confect 30 Dlr. Samme Dag betalte jeg for Viin 22 Dlr. 2 Mk. Item Hans Trommester 20 Dlr. En Sangdreng 4 Dlr.“

⁵³⁾ Jvf. Num. 64. — Knud Erikken Rud til Rubierggaard og Sandholt, giftede sig i sit 51de Aar med den bekendte Ellen Marsviin, Enke efter Ludvig Munk til Rørholm (d. 8. Apr. 1602); og døde han selv d. 22. Jul. 1611 af Battersot. (V. Simonsen om Ruggaard II. 1. S. 83. 81. Esterr. om de danske Ruder. II. S. 173.) Man finder ellers ikke ved de adelige Bryllupper, hvor Kongen har været Gæst, nogen Brudegave udtrykkelig anført.

⁵⁴⁾ Formodentligen har Dronningen været tilstede ved dette Barsel, og dertil behovet disse Penges. Joachim Bülow var en af Kongens Herremænd, og forekommer jævnlig i disse Almanacker.

⁵⁵⁾ Hans Cunningham, en stolt Adelsmand, som ægtede Ellen Hundemark.

⁵⁶⁾ Efter Schlegels Formodning det islandske Compagnie, som blev grundlagt 1600, og havde et anseeligt Huus i Riebenhavn, ikke langt fra Slettet. (Jvf. Wolff Encom. Dan. p. 115.)

Aug. 9.⁵⁷⁾ „Var jeg bedet til Biskoppens Kones Søsters Bryllup, og gav Bruden 6 Rosenobler.“ (3 Stavanger.)

Oct. 11. „Var jeg Fadder til Ivar Poulsens Barn og gav 8 Rosenobler.“

Nov. 1. „Gav jeg en af Trommeterne til Fadderpenning 2 ungerske Gylden.“

1608. Mart. 13. „Boldmesteren til Fadder gave 1 dobbelt Milrees.“

Mart. 19. (Ligeledes en Piber til Fadder gave en dobbelt Milrees; og den 24de „Pufenslageren“ samme Mynt til „Fadderpenning.“)

1616. Jul. 14. „Stod jeg Fadder til Thomas Mulls Sen.“ (Kongen var paa Kronborg.)

Sept. 1. „Var Manderup Parsberg hos mig (paa Skanderborg) og bad mig til Bryllup.“⁵⁸⁾

Sept. 8. Stod M. Parsbjergs Bryllup; og red jeg samme Dag fra Skanderborg til Mars, og var til samme Bryllup.“

1617. Apr. 6. „Giorde jeg Hertug Ulriks Ammes Bryllup, hvilken fik en Capellan i Helsingborg.“

Aug. 10. „Var jeg til Eiler Gyldenstiernes og Sophie Barnekovs Bryllup i Kiøbenhavn.“

Nov. 2. „Giorde jeg Pigerne, Margrethe og Gørrel Carstensdatters Bryllup paa Kiøbenhavns Slot; saa eg M. Madjes Bryllup, som den Tid var Hofpredikant.“

1618. Mart. 11. „Gav jeg en af Sangerne til Fadder gave 3 Dr.“

Aug. 2. (3 Kiøbenhavn.) „Var jeg til Henrik Gyldenstiernes Bryllup.“⁵⁹⁾

⁵⁷⁾ Det er overskjæret; hvilket formodentlig, som paa flere Steder i Almanacken, betyder, at det er sat til en urigtig Dag.

⁵⁸⁾ Manderup Parsberg ægtede i sit 70de Aar, den 8de Sept. 1616, Jomfru Anne Brahe, som var 38 Aar.

⁵⁹⁾ Han blev gift med Lisbeth Podeduff, en Datter af den rige (da afstode) Claus Podeduff, til Krappertup i Skaane.

Aug. 16. „Var jeg til Jesper Gies Bryllup, som stod i Kiebenhavn.“⁶⁰⁾

Sept. 6. (3 Kolding.) „Gav jeg en Skipper, som bad mig til Fadder, 1 Ducat; de Fattige 2 Dlr.“

Oct. 9. „Gav jeg Caspar Smed („Smiid“)⁶¹⁾ en Portugalejer til Fadder gave.“

1619. Mai. 5. „Gav jeg Wybald Teltmager 3 Rosenobler til Fadderpenge.“

Jul. 29. „Lagde jeg en Rosenobel ud til Fadder gave til Daniel Zeldener, som bad Prindsen til Fadder.“ (Da Kongen laae hos en Bonde i Bredsted Sogn ved Juddingingen, hvor ogsaa Prindsen opholdt sig i Nærheden.)

Aug. 10. „Var Gesandten fra Hertug Christian af Lüneborg (ved Navn Jul. v. Bülow) til Gæst hos mig.“ (3 Bøndergaarden sammesteds.)

Sept. 19. „Gav jeg Præsten i Brecklum 2 Rosenobler i Fadder gave.“

Oct. 2. (Sammesteds; Walskylt hos Bonden.) „Den Moskowitzke Post gav jeg 100 halve Kroner.“

Nov. 14. „Gav jeg Visitatoren i Helsingør 3 Rosenobler i Fadder gave.“

1620. Feb. 16. „Var jeg Willem Doppi's Fadder, og gav jeg hannem 5 Rosenobler.“ (Kongen var paa Frederiksborg.)

Jul. 2. „Drog jeg fra Bredsted til Husum, og var sammesteds til Pfalzgreve Augustus Bryllup, som fik en af mine Søsterdøtre, ved Navn Hedevig.“ (Pfalzgreven var den 5te Jul. til Gæst hos Kongen i Bredsted.)

Aug. 13. „Stod Christen Thommesens Bryllup i Odense.“ (Kongen var selv i Odense og formodentlig tilstede ved Brylluppet.)

⁶⁰⁾ Jesper Gies ægtede Johanne Sinclair, en Datter af Rigstraadens Hr. Aud. Sinclair, og døde saa Aar efter.

⁶¹⁾ Uden Tvivl har dette været den bekendte Konst-Smed, Caspar Zincke, hvis fortrinlige Duelighed i sit Haandværk havde gjort ham afholdt af Christian IV. (Sef. Num. 3.) Man seer ogsaa, at Kongen betænkte ham i Fadder gaven noget meer end jævnligt hos Joll af den Stand.

Sept. 17. „Gav jeg Portneren ved Høibro 2 Gylde
i Fadder gave.“

Sept. 18. (Gavde en Gesandt, Philip v. Hafflein, fra
Erkehertug Albert Rudents, og den 19de er antegnet: „Blev
samme Gesandt soleuniter tracteret i hans „Lossomente.“
Da Kongen nylig havde været syg (29. Aug. til 7.
Sept.) og atter (22. Sept. til 2. Oct.) blev farlig syg: har dette
maaskee været Anledning til, at han ikke, efter Sædvane, havde
denne Gesandt ved sit eget Vord.)

Oct. 5. „Gav jegasmus Melkersen Berlestikker 1 Por-
tugaleser i Fadder gave.“

1621. Jan. 61. „Gav jeg Glarmesteren (paa Frederiks-
borg) til Fadderpenge 2 Gylde.“

Apr. 26. (Kiebenhavn.) „Var jeg uden Byen og stod om en
Dre. — Lagde jeg 2 Rosenobler ind, der de stod om samme Dre.“

Apr. 29. „Gavde jeg nogle af Borgerstabet til Glæst i min
Have, som havde studt med om den Dre.“

Jun. 10. „Var jeg Christen Thommesens (Scheffeds)
Fadder til en Sen.“ (Denne, kaldet Thomas, døde s. Aar.)

1625. Febr. 6. „Var jeg Fadder til Jørgen Urnes Dal-
ter, og gav jeg 50 Rosenobler til Fadder gave.“ (Samme Dag de
Fattige 1 Dlr.)

Febr. 12. „Var jeg Fadder til Erhart Trommeters Varn,
og gav til Fadderpenge 2 Rosenobler.“

Mart. 24. (I Lauenborg, hvor Kongen kom d. 19.) „Var
Administratoren, (Hert. Christian af Brunsvig) Biskoppen af Bre-
men, Hertugen af Brunsvig, begge Herrer af Mecklenborg, Hert.
Fridrich af Holsteen, Landgreven af Hessen, og Hert. Franz Carl
af Saren (Lauenborg) hos mig til Glæst.“ (D. 25. „Var alle
Herrerne hos mig i mit „Lossomente.“)⁶²⁾

Nov. 13. „Var jeg (ved Nyenborg i Stiftet Bremen) Dverste

⁶²⁾ Jvf. angaaende dette Hystemøde i Lauenborg, Christian IV. egenh.
Breve I. S. 185—188.

Lieutenant Baudissius's Fadder,⁶³) og gav ham paa mine Vegne 30 Rosenobler, og 5 Portugaleser paa Kirsten's Vegne. Bræsten og Ammen 2 Rosenobler."

1629. Jun. 23. „Var jeg til Gæst hos Henrik Holk, som gjorde sin Søns Barfæl paa en Herregaard, en halv Mill fra Dvarteret". (Der var paa Herregaarden Den i Angeln.)

1635. Apr. 12. (Kiebh.) „Var jeg til Henr. Lott's Bryllup."

Apr. 26. (Kiebenhavn.) „Var jeg til Flemming Ulfeldts Bryllup."

Aug. 30. „Gav jeg Voldmesteren 2 Rosenobel til Fadd." (ergave.)

1639. Apr. 15. (3 Haderslev.) „Gav jeg til Fadderpenge for Frøken Lisbeth 4 Rosenobler."

Sept. 19. „Forærede jeg en fordreven Herremand 10 Dlr." Oct. 10. „En svensk Frue 10 Dlr." Dec. 12. (Glücksstadt.) „Forærede jeg bort 200 Dlr."

9. Gæstepenge, Drikkepenge, Dffer, Gaver til Fattige, o. desl.

1607. Jan. 14. „Gav jeg til Gæstepenge paa Odense 30 Dlr.⁶⁴) Samme Dag gav jeg til Drikkepenge for en Bogn, mig blev foræret, 5 Rosenobler."

Jan. 15. „Drog jeg fra Nyborg til Understov. Pigerne paa Nyborg gav jeg 4 Gylden; Koffen 1 Rosenobel; en gal Dvinde 1 Daler; Færgemanden 2 Rosenobel." — Jan. 18. „De Fattige 6 Skilling." — Jan. 25. 1 Mark. (Febr. 1. 2. 8. hver Gang 1 Mk. — 15. og 22. Febr. og 1. 8. 22. 25. Marts derimod 2 Mark.)

⁶³) Om denne Oberst Baudissius (af slefisk Adet) som var afholdt af Christian IV., uagtet hans flette Forsvar af Jylland 1627, s. Christian IV. egenh. Breve I. S. 280.

⁶⁴) Grunden til de usædvanlig høie Gæstepenge, Kongen her gav, maa søges i at han paa Odense Gaard havde været Gæst til Lehnsmændens, Knud Knuds Bryllup. (s. ovenfor Anm. 53.)

Febr. 9. „Gav jeg til Rosild Pigerne 2 Gylden og Koffen 2 Dlr. Samme Dag gav jeg de Fattige 1 Rosen. ubi den Stok, der staaer uden for Kiøbenhavn.“

Mart. 26.—Apr. 3. (Paa Kongens Reise til Skaane for at faae Fadder til A. Sinclars Sen.) 27. Marts i Lund: Vertinden 6 Gylden; Pigerne 2 Dlr. — 3. Marts til „Gjæstefenge“ Vertinden 3 Rosenobler; Pigerne 2 Dlr. — 31. Paa Gladssjare (A. Sinclars Gaard, hvortil Kongen kom fra Mstaad) til Gjæstefenge 10 Rosenobl. — — 3. Apr. paa Malmshuus (hvor Kongen kom d. 1. Apr.): Koffen, til „Driffefenge“ 2 Rosenobler; til Pigerne 5 Gylden.

Apr. 2. „De Fattige 4 Skilling.“

Apr. 5. (Paasteddag.) „Offrede jeg Præsten 2 Rosenobler. De Fattige 2 Mark.“ (6. 12. 19. 26. April. De Fattige 2 Mk. 3. Mai. 6 Skilling. 10. 14. 17. Mai 2 Mk.

Mai 24. (Pintjedag.) „Offrede jeg Præsten 2 Rosenobler. De Fattige 2 Mark.“ 25. 26. 31. Mai 2 Mark.

Jun. 1. „Gav jeg paa Helsingborg Slot Pigerne 2 Rosenobler og Koffen 4 Dlr.“⁶⁵⁾

Jun. 12. „Gav jeg Præstens Kone i Hoby (hvor Kongen havde taget Natteleie) 3 Ungerste Gylden.“ (Den 7de var Kongen reist fra Herregaarden Balden, til en Præstegaard, som hedder Fennien: 3: Hinja; her hedder det: „Forærede jeg Dvinden 1 Rosenobel.“

Jul. 10. „Gav jeg Tørgen Frises Karl 1 Rosenobel til Grimpepenge for en Hest.“

Jun. 24. „De Fattige 2 Mark. (Første Gang siden den 31. Mai.)⁶⁶⁾

⁶⁵⁾ Samme „Driffefenge“ gav Kongen paa denne Reise i Halland, Skaane og Bleking, til Koffen og Pigerne paa Barberg Slot, i Halmstaad, paa Effe Bildes Gaard Balden, paa Lillo og Loversød. Paa Lillo desuden „til en Pige som sang“: 1 Rosenobel. — „Færgemanden“, som førte Kongen fra Malmø til Kronborg, 1 Rosenobel.

⁶⁶⁾ Kongen reiste i Junii Maaned i Skaane og Halland, og har, som man heraf kan slutte, paa denne Reise ikke været i Kirke. Udgiften til de Fattige forekommer endnu 22 Gange i Aaret 1607; hvergang sædvanlig med 2 Mk.; nogle Gange 1 Mark; i Stavanger 3 Gange med 1 Dlr.

Jul. 14. „Drog jeg fra Tryggeveile („Trøggiuedel“) og til Nykøbing, og gav Færgemandene udi Vordingborg Færg 3 Daler.“ — 16. „Gav jeg paa Nykøbing til Drifkepenge 10 Rosenobl. Færgemanden 1 Rosenobel. Rudstjen, som førte mig til Stranden, 1 Dlr. — 17. Pigerne paa Vordingborg 4 Dlr. (paa Tryggevelde, d. 18de kun 2 Dlr.)

Aug. 10. „Gav jeg Pigerne udi Bergen Kasstis Logement („Losomente“) 10 Dlr.“ (3 Stavanger, hvor Kongen havde opholdt sig i 10 Dage.)

Aug. 27. „Gav jeg Margraff Hans Sigismunds Lafei 2 Rosenobler.“

Sept. 15. „Gav jeg Spillemandene i Haderslev 1 Ros.“

Sept. 18. „Gav jeg Pigerne paa Nendsborg 2 Dlr.“
Derimod: 20. „Gav jeg til Drifkepenge udi „Kriimpen“ (Krempe) 12 Dlr. — 21. Paa Segeberg 2 Rosenobler. 22. 3 Logementet i Heiligenhafen 3 Dlr.

1608. Apr. 17. (Fra Frederiksborg til Nykøbing.)

Apr. 18. „3 Kioge til Drifkepenge 2 Dlr. Færgemanden ved Vordingborg Færg 2 Dlr. Fortæret udi Kioge 34½ Mk.; og drog samme Dag til Nykøbing.“

Apr. 20. „Gav paa Nykøbing til Drifkepenge 40 ungerske Gylden; Rudstjen 1 Dlr. Færgemandene 4 Dlr. Henrik Vykkes Rudst 1 Dlr.“

Mai 15. (Pinitjedag.) „Præsten 2 Rosenobel. De Fattige 2 Mk.“ (Ligeledes den 16de og 17de. Man finder i Almindelighed regelmæssig denne Udgift til de Fattige hver 3de Dag.)

Aug. 6. (Fra Understov til Nyborg.) „Gav jeg Ebbe Munk's Rudst 1 Dlr. Nogle, der roede for mig (uden Tvivl over Vættet) 2 Mark.“

Aug. 2. (Kongen rejste fra Frederiksborg til Dragsholm; siden derfra til Roskilde, og gav Arvid Hvitfeldts Rudst 1 Dlr. 3. Aug. — Fra Roskilde til Ringsted: P. Vassjes Rudst 1 Dlr.; derfra til Understov: Vilh. Dreßelberg's Rudst 1 Dlr.)

Aug. 8. „Gav Knud Rud's Karl til Grimepenge for en liden Hest, han forærede min Søn, 2 ungerske Gylden.“

Oct. 17. „Gav jeg til Kiel til Drifkepenge Fru Moders Folk 60 Dlr. og drog siden derfra til Rendsborg, og gav en Venbegvinde 1 Ducat.“

Oct. 19. (Fra Rendsborg til Flensborg: gav Pigerne i Rendsborg 6 Dlr. og paa Veien 2 Ducater. 21de: Pigerne i Flensborg 6 Dlr. Den 24de Drifkepenge i Haderslev 12 Dlr.)

1618. Jan. 11. „Gav jeg de Fattige 12½ Dlr.“

Jan. 20. „Drog jeg fra Vindebyholt til Nykiøbing, og gav En som førte for mig 1 Dlr. — Dvinden til Vindebyholt til Drifkepenge 2 Dlr.“

Jan. 22. (Fra Nykiøbing til Vindebyholdt.) „Gav jeg til Nykiøbing 80 Dlr. til Gæstefenge. Item Færgemanden 3 Dlr. En Kudst 1 Dlr. En anden Kudst 1 Dlr.“

Jan. 23. „Til Vindebyholdt gav jeg, for hvis sammesteds foræret var, 4 Dlr. 8 Sk. — Drog fra Vindebyholdt til Stevnsflint, og saa derfra til Store Hedding, hvor jeg fik Mad; siden drog jeg derfra samme Dag til Kiøbenhavn.“

Jan. 26.—Febr. 2. (Paa Reisen i Skaane.) „Til Færgemanden (over Sundet) 4 Rdlr. — 27. Jan. Nogle Spillemand i Herritsvad 4 Dlr. — 28. Pigerne i Christianstad 2 Dlr. — (30. „Fra Munneby til Bergværket, og siden derfra til Christianopol; forærede Dvinden (i Munneby) 1 Rosenobel og Pigerne 1 Dlr. — 31. 3 Christianopol „til Drifkepenge:“ Koffen 1 Rosenobel; Pigerne 1 Dlr. „saa og 4 Kudste 4 Dlr.“ Febr. 1. Paa Solvitsborg: Pigerne 1 Rosenobel. Koffen 1 Rosenobel. Febr. 2. Koffen og Pigerne paa Møllerød 3 Rosenobel; tvende Kudste 2 Daler. Færgemanden (til Kronborg) 3 Dlr.“

Febr. 13. „Gav jeg de Fattige 1 Rosenobel.“ — 15. Febr. „De Fattige 2 Mk.“

Apr. 5. (Paaftedag.) „Offrede jeg Bræsten 2 Rosenobler. De Fattige 2 Dlr. — Apr. 6. De Fattige 2 Dlr. — Apr. 7. De Fattige 3 Mk.“

Apr. 38. „Gav jeg Hr. Ditlev Rangaus Tiener 5 Rosenobler til Grimepenge.“

Mai. 24. (Vintjedag.) „Dffrede jeg Bræsten 2 Rosenobler; De Fattige 2 Rosenobler.“

Aug. 2 „Om Aftenen (efterat Kongen havde været til Hent. Gyltenstiernes Bryllup) drog jeg fra Kiebenhavn til Kiege „Krog“, hvor jeg laae udi et Telt.“ 3. Aug. „Kom jeg til Nytkiebing til Fru Moder.“ — 5. Aug. „Gav jeg til Giæstpenge 80 Dlr. og drog samme Dag fra Nytkiebing til Neskild. Gav Færgemanden 2 Dlr.“ — 6. Aug. „Til Neskild gav jeg Pigerne 2 Dlr. Koffen 1 Dlr.“

Aug. 19. „Drog jeg fra Krenberg til Helsingborg; gav Færgemanden 3 Dlr. Pigerne 2 Dlr. Koffen 2 Dlr.“ — 23. Aug. Vertinden til Christianstad 1 Rosenobel; Pigerne 2 Dlr. — 24. Dvindfolkene paa Herritsvad 1 Dlr. Færgemanden 2½ Dlr.“

Sept. 1. „Fra Frederiksberg til Andersflov. (Ingen Drikkepenge.) 2. Fra Andersflov til Odense. Færgemandene over Veltet 3½ Dlr. — 3. „Drog jeg fra Odense til Kolding; fik Mad til Middelfart, og gav sammesteds Dvinden 1 Rosenobel.“ (Fra 5—8. Sept. ingen Drikkepenge. Kolding.) 9. Sept. Fra Middelfart (Vertinden 1 Rosenobel. Pigerne 2 Dlr.) til „Svynborg“. — 10. Sept. Fra Svynborg til Thorsø, „og jagede sammesteds efter Daavildt.“ — 14. Sept. „Dvinden paa Den 2 Dlr. Færgemanden 3 Dlr. De Fattige 1 Dlr.“

Sept. 27. „Drog jeg fra Frederiksberg til Udleire.“ — 28. „Fra Udleire til Ellensberg (i Byen.) Færgemandene (over Veltet) 3 Dlr. — 29. Sept. Dvindfolkene paa Ellensberg 2 Rosenobler. Koffen 1 Rosenobel.“

Sept. 30. „Drog jeg fra Odense til Haderslev, gav Færgemandene 2 Dlr. og jagede paa Weien.“

Oct. 19. (Fra Jylland, „Haahaffuen“, til Kallundborg); Færgemandene fik 6 Dlr. — Oct. 20. (Paa Kallundborg.) Koffen 1 Rosenobel; Pigerne 1 Rosenobel; 4 Rudste paa Weien ad Kiebenhavn 4 Dlr.

Dec. 5. (Fra Tryggevælde til Nytkiebing; Færgemandene 2 Dlr. — Dec. 7. Paa Nytkiebing Slot „til Foræring“ 30 Dlr.

Færgemandene 2 Dlr. En Kudst og en Leber (Sukedronningens) 2 Daler.

Dec. 25. „Offrede jeg Præsten 2 Rosenobler. De Fattige 1 Dlr.“ (Ligeledes de Fattige den 26. og 27. Dec. 1 Dlr.)

1619. Jan. 3. „De Fattige (paa Antvorskov) 3 Dlr.“

Jan. 4. (Fra Hærsted til Kiebenhavn.) „Forærede Dwinden 1 Rosenobel, og Pigerne 1 Dlr. Samme Dag gav jeg de Fattige 10 Rosenobler.“⁶⁷⁾

Jan. 6. „De Fattige (i Kiebenhavn) 2 Dlr.“ (Kongen var denne Dag „ude ved Kervemosen.“) 10. Jan. „De Fattige 2 Dlr.“

Jan. 31. (Gronborg.) „De Fattige 1 Gylden.“

Febr. 7. (Gronborg.) „De Fattige 1 Dlr.“ Febr. 14. (3 Halmstad.) „De Fattige 2 Dlr.“ Febr. 21. „De Fattige 4 Dlr.“ Febr. 28. (3 Halmstad, hvor Kongen holdt det betiendte Møde med Gustav Adolph.) „De Fattige 2 Rosenobler.“

Mart. 2. (Kongen af Sverrige drog fra Halmstad.) „Gav jeg Dwindfolkene i Halmstad 20 Dlr. (Christian IV. kom der den 9de Febr.) Item Kongen af Sverriges Drabanter 120 Dlr.“

Mart. 3. „Gav jeg Dwindfolkene paa Laholm 1 Rosenobel. (Færgemandene (til Helsingør) 8 Dlr. (Da Kongen kom over til Helsingør gav han dem kun 2 Dlr.)

Mart. 10. (Frederiksborg.) „Gav jeg de Fattige 24 Dlr.“

Mart. 25. „De Fattige 2 Rosenobler.“

Mart. 28. (Paastedag.) „Offrede jeg Præsten 2 Rosenobler.“ (Ligeledes fik han Vintsedag 2 Rosenobler.)

Mai. 22. „Gav jeg (paa Nykøbing Slot, hvor Kongen kom den 21de) til Drifkepenge 90 Rosenobler.“ — En Kudst 1 Dlr. Færgemanden 2 Dlr. — „Item en Kudst, som fik sin Afsked, for et halvt Mars Ven 24 Dlr.“

⁶⁷⁾ En temmelig usædvanlig høi Gave til de Fattige; maaffee i Anledning af at Kongen samme Dag „annammede af den Gullandske Skrivers Gode 338 Dlr. og 1 Stüd von Achten.“

Mai. 23. „3 Næstved Vertinden 1 Rosenobel. Pigerne 2 Daler.“

Juni. 6. „Gav jeg de Fattige 1 Dlr.“

Juli. 3. (Paa Reisen til Holsten.) Fra Understov til Lunde-
gaard i Byen, hvor Kongen den 5te Jul. gav Koffen 2 Roseno-
beler, Pigerne 1 Rosenobel. Færgemandene ved Alsens 2 Dlr.
— Juli. 10. En Kromand i Hellingstedt 1 Dlr.

Aug. 10. „Gav jeg i Logementet („hos en Bende næst op
til Diget,“ hvor Kongen havde ligget siden 19de Jul.) 10 hele
Kroner til Drifkepenge.“

Sept. 21. „Gav jeg i Meldorp (hvorhen Kongen var
kommen fra Walsbyll, i Bredsted Segn, den 20de) Dvinden 1
Rosenobel, og Pigerne 1 Dlr.“ (Ligeledes den 22de i Brun-
sbüttel, og d. 30. i Tyebo. I Rendsborg den 1ste Oct. fik
allene Pigerne 1 Krone. Samme Dag kom Kongen tilbage til
Walsbyll.)

Oct. 21. „Gav jeg Dvinden til Walsbyll 10 Kroner; der
som Brindsen havde logeret 10 Kroner.“

Dec. 18. (Fra Kiøbenhavn til Mørup: paa Veien til tvende
Rudste 4 Mk.)

Dec. 19. „Gav jeg Dvinden i Mørup 1 Rosenobel, Pi-
gerne 4 Mk., og drog saa over til Nyberg. Paa Veien tvende
Rudste 4 Mk.; de Fattige 4 Mk.;⁶⁸⁾ Færgemanden 4 Mk.“

Dec. 20. (Paa Veien fra Nyborg til Alsens, og over Van-
det til Haderslev.) „De Fattige 4 Mk. Færgemandene i Als-
sens 8 Mk.“

Dec. 25. (Skanderborg) „Dffrede jeg Præsten 2 Rosenobl.“

Dec. 27. „Gav jeg de Fattige 14 Dlr. i Nynt.“

1620. Jan. 9. „Gav jeg Vertinden i Veile 1 Rosenobel
og Pigerne 4 Mark, og drog siden derfra til Kolding. (12. Jan.
fra Kolding til Odense. Paa Veien Færgemanden 4 Mark,
1 Rudst 2 Mark. 13. Fra Odense til Nyborg: 2 Rudste 4 Mk.)

Jan. 19. „Gav jeg Dvindfolkene paa Nyberg 2 Rosenobler,

⁶⁸⁾ Denne Afgift forekommer for første Gang igjen, siden den 6te Jun.

og drog saa derfra til Sprogø („Sproe“) hvor vi maatte blive om Natten, fordi der var saa megen Is i Velt.“

Jan. 20. „Gav jeg paa „Sproe“ 10 Sl. Daler for Mad og D til Folket, som førte mig over. Item Vertinden 2 Sl. Dlr. til Foræring. Siden drog jeg derfra til Korsør og derfra til Understov, og gav jeg En, der førte for mig 2 Mk. Færgemanden, som Toiet overførte, gav jeg 20½ Kroner.“ (21. fra Understov til Søer, hvor Kongen gav Dvindfolkene 2½ Sl. Daler. og 22. fra Søer til Kiøbenhavn.)

Jan. 23. „Gav jeg de Fattige 2 Rosenobler.⁶⁹⁾ Paa adskillige Steder til Nytaarsgaver 12 Rosenobler.“⁷⁰⁾

Jan. 30. „Gav jeg de Fattige 2 Rosenobler.“ (Den 2. Febr. de Fattige 2 Dlr. in spec.)

Febr. 6. „Til de Fattige 30 Dlr. i Stofken til Frederiksborg, Daleren til 84 Skill.“

Apr. 6. (Fra Understov til Ellensborg.) 7. Pigerne paa Ellensborg 2 Rosenobler og Koffen 1. (Apr. 9. Fra Haderslev til Slensborg. 11. Fra Slensborg til Bøllerslev. 12. Fra Bøllerslev til Kolding.)

Apr. 16. (Paasteddag.) „Dffrede jeg Præsten (i Kolding) 2 Rosenobler.“

Jun. 4. (Pintfedag.) „Dffrede jeg Præsten (i Krempe) 2 Rosenobler.“

Sept. 9. „Drog jeg fra Dalum til Korsør, og kom med stor Befværing over Velt.⁷¹⁾ Gav Pigerne (paa Dalum) 1 Rosenobel.“

Oct. 22. (Fra Harrested til Understov.) „Gav til Harrested Dvindfolkene 2 Gylben og Koffen 1 Gylben.“

⁶⁹⁾ Den første af dette Slags Gaver i A. 1620 og efter Hiemkomsten til Kiøbenhavn.

⁷⁰⁾ Kongen havde tilbragt Julen indtil den 8. Jan. paa Skanderborg, og der uddeelte sine Nytaarsgaver den 1ste Jan.

⁷¹⁾ Formodentlig for Vedvinds Skyld. Kongen havde i øvrigt været upasselig fra den 29. August, da han i Bredsted fik Feber, til den 7. Sept. (i Haderslev.)

Oct. 23. „Drog jeg fra Understov til Nyborg; gav Færgemanden 4 Dlr. og drog samme Dag til Dalum. 2 Rudsfe 2 Dlr.“

Oct. 24. „Drog fra Dalum til Kolding, gav en Rudsfe 1 Dlr. Færgemanden 2 halve Kroner.“

Nov. 21. „Drog jeg fra Understov til Verdingborg, hvor Fru Moder var paa den Tid. Gav En, sem tierte for mig, 2 Mark.“

Nov. 26. „Gav jeg de Fattige (i Kiekenhavn) 18 Mk.“⁷²⁾

Dec. 3. „Gav jeg de Fattige 16 Mk.“ (10. Dec. atter 16 Mark Danste.)

Dec. 21. „Gav jeg de Fattige 2 Dlr. in spec.“

Dec. 25. „Offrede jeg Bræsten 2 Rosenekler. De Fattige 20 halve Kroner.“ (26. Dec. De Fattige 4 halve Kroner, 27. atter 4 halve Kroner; og den 31. ligeledes 2 halve Kroner.)

1621. Febr. 15. (Fra Understov over Bøtten til Nyberg. Færgemanden 3 Dlr. in spec.) 16. Febr. Pigerne og Koffen (Nyberg Slot) 4 Dlr. in spec. Samme Dag til Dalum. To Rudsfe fik 2 Sl. Daler.)

Febr. 17. „Gav jeg Koffen og Pigerne paa Dalum 2 Rosenekler, og drog saa til Kolding; gav en Rudsfe („Rudsfer“) paa Veien en Daler in spec. Færgemanden (ved lille Bøt) 1 Dlr. in spec.“

Febr. 26. „Drog jeg fra Flensborg til Rendsborg; paa Veien til Dannevert gav jeg Dvinden der, sem jeg fik Mad, 2 Dlr. in spec.“

Mart. 8. „Gav jeg til „Rendsborrig“ igien (?)⁷³⁾ 3 Dlr. og Koffen 3 Dlr. in spec.; og drog derfra til Flensborg. Paa Veien til Dannevirke gav jeg en Dvinde 1 Dlr. in spec.“

Mart. 11. „Gav jeg de Fattige en Dlr. in spec.“

Mart. 16. (Fra Kolding til Middelfart; Færgemanden 2 Dlr. Spec. Vertinden i Middelfart 1 Rosenekel; Pigerne

⁷²⁾ Første Udgift af den Art siden den 6te Febr. Kongen var netop Dagen forud kommen tilbage fra en Reise til Heringd. Slesvig.

⁷³⁾ Formodentlig har Schlegel (i hans Utryk Almanacken for 1621 allene høved) her læst urigtigt.

1 Dlr. Spec. 17. Pigerne paa Dalum 1 Rosenobel, Koffen 2 Dlr. in spec.) „Drog saa til Nyborg og hørte sammesteds Prædiken, og drog siden til Korsør; gav Færgemanden 4 Dlr. in spec.“

Mart. 19. (Fra Korsør til Søer; gav en Rudst 4 Mk. 20. Fra Søer til Kiøbenhavn, „og gav en Rudst 4 Mk.; Item en anden Rudst 4 Mark.“)

Mai. 2. (Fra Kiøbenhavn til Kiege. Paa Veien en Rudst 1 Dlr. in spec. Mai. 3. Fra Kiege til Nykiøbing; en Rudst 1 Dlr. Spec. Mai. 5. Fra Nykiøbing til Rødby. Paa Nykiøbing „til Drifkepenge 100 Dlr. in spec.“ Færgemanden ved Nykiøbing 2 halve Kroner.)

Mai. 6. „Drog jeg fra Rødby og gav en Rudst 2 halve Kroner (i evrigt intet i Rødby) og sejlede siden over til „Heiligenhaffen“; gav Færgemanden 12 halve Kroner; item Pigerne i Rødby 2 halve Kroner.“

Mai 7. „Gav jeg Vertinden (i Heiligenhafen) 1 Rosenobel; Pigerne 2 halve Kroner og drog saa til Kiel. Sammensteds fik jeg Kiøffenskriveren 1 Dlr. in spec. 5 halve Kroner og 2 courante Dlr., hvorfor han skulde indkiøbe Fetailie til Kiøffener. Paa Veien gav de fattige 2 halve Kroner.“

Mai. 9. „Drog jeg fra Kiel (ingen Drifkepenge) til „Nordrup“, (Nertorp) og fik Mad sammesteds; gav Vertinden 1 Rosenobel, og drog saa til Steinburg.“

Mai. 14. (Fra Steinburg til Uetterjen, hvor Nyttieriet mynstredes. 15. Fra Uetterjen til Wandsbek, og igien nem Hamborg tilbage til Uetterjen. 18. Fra Uetterjen til Steinburg. Paa intet af disse Steder nogen Udgift til Drifkepenge. Derimod 20. Mai (Vintjedag) Offer til Præsten i Steinburg 2 Rosenobl. Den 3. Jun. til Sadeltægten 26 Sl. Daler, „som mine Heste havde fortæret paa Veien hid ad.“ (Formodentlig paa Veien imellem Kiel (den 9de Mai) og Steinburg.)

Jun. 4. „Drog jeg om Natten fra Steinburg, og kom om Aftenen til Heiligenhaffen; sejlede saa samme Nat. Gav tvende Rudste 10 halve Kroner; og kom om Morgenen (Ste

Jun.) til Røddby, og gav Færgemanden 8 halve Kroner. Samme Aften kom jeg ved Selsfin til Kiege. 6. Jun. Kom jeg samme Nat til Kiøbenhavn. Paa Veien gav jeg tvende Rudstæ og Færgemanden 4 halve Kroner."

Jun. 10. „Gav jeg de Fattige 10 Rosenobler."

Jun. 30. (Kongen havde siden den 14de Jun. ephelet sig i Steinkurg.) „Drog jeg fra Steenborg til Brunsbüttel; sammesteds besaae jeg, hvor Havnen bedst kunde slukke sig."

Jul. 1. „Drog jeg fra Brunsbüttel til Bredsted; gav Vertinden i Brunsbüttel 1 Rosenobel og Vigerne 2 Dir. in spec. Paa Veien udi en „Krog" (Kro) som Byen hed Syderstapel, gav jeg Vertinden 1 Rosenobel." (3. Jul. fra Bredsted til Steinkurg; paa Veien en Rudstæ $\frac{1}{2}$ Krone.)

Jul. 14. „Drog jeg mod Aftenen fra Hønsborg til „Hadersleben". Gav Koffen (i Hønsborg) 6 halve Kroner og Vigerne 6 halve Kroner. Paa Veien gav jeg en Rudstæ 7 halve Kroner."

Jul. 15. „Drog jeg fra „Hadersleff" til Anderskov. Paa Veien til Afsens gav jeg Færgemanden 3 halve Kroner; til Ryborg 5 halve Kroner; tvende Rudstæ 2 halve Kroner." (16. Jul. fra Anderskov til Frederiksberg. Paa Veien en Rudstæ $\frac{1}{2}$ Krone.)

Sept. 21. (3 Kiøbenhavn.) „Gav jeg de Fattige 10 Rosenobler." (Oct. 28. De Fattige 2 halve Kroner.)

Nov. 4. „Gav jeg de Fattige 9 halve Kroner. (3. Nov. havde Kongen vundet „paa Dobbel" 31 halve Kroner; den 4de Nov. tabte han 62 halve Kroner.)

Nov. 5. (Drog Kongen paa Jagt ved Ibsstrup; jagede atter den 6. Nov. og laae i Vallerup; paa ingen af disse Steder nogen Udgift.) Men:

Nov. 7. „Drog jeg til Kiege, hvor jeg laae om Natten:

Nov. 8. „Gav Vigerne i Vosfementet i Kiege 2 halve Kroner." (Samme Dag til Tryggevelde („Tryggeveile") hvor Kongen laae om Natten, og hvor Vigerne fik 2 halve Kroner. 9de Nov. om Aftenen til Nykøbing. En Rudstæ paa Veien fik $\frac{1}{2}$ Krone; Baadsmændene paa Færgestedet 2 halve Kroner.)

Nov. 9. „Kom samme Aften til Nykøbing, hvor jeg

fandt for mig min Broder Hert. Ulrich." 11. Nov. „Lod jeg tælle Gruneder 6000 Dlr. in spec., som var Rentepenge af nogle Penge jeg hende skyldig er." 12. Nov. „Gav jeg til Nykøbing 100 Dlr. in spec. til Drikkepenge. Paa Færgesteden gav den, som mig overførte, 4 halve Kroner." (13. Fra Bordingborg til Riege, hvor Kongen laae om Natten og hvor Dvindfolkene fik 2 halve Kroner. 14. Nov. til Kiøbenhavn. Paa Veien til de Fattige 2 Rosenobler. 18. Nov. de Fattige 2 halve Kroner. Dec. 2. de Fattige 2 halve Kroner.)

Dec. 23. „Gav jeg de Fattige 7 Dlr. in spec."

Dec. 25. „Doffrede jeg Præsten 2 Rosenobler. De Fattige gav jeg 2 Dlr. in spec."

Dec. 26. „De Fattige 2 halve Kroner." (Den 26. og 28. tabte Kongen paa Dobbel tilsammen 108 halve Kroner; og vandt den 27de 51 halve Kroner.)

1625. [3 dette urolige Krigsjaar vare Kongens Gaver til de Fattige meget ringe: og med Fradrag af de 54½ Dlr., som han paa engang den 6te Jan. gav paa Frederiksberg, beløb de sig, efter hans Optegnelser, tilsammen i Danmark og Tydskland, kun til 11 Dlr., 1 Rosenobel og ½ Krone. — Paaaskeoffer havde Kongen givet den 17. April til Præsten paa Nykøbing Slot med 4 Guldstykker „saa gode som 8 Dlr.," [han var kommen fra Warnemünde i Mecklenborg] og „forærede til Drikkepenge" sammesteds 100 Dlr. Efter hans Ankomst til Kiøbenhavn gav han dog d. 22. April Hofprædikanten 3 ungerske Gylden og 2 Mikrees, for hans Offerpenge til Paaaske. Til Pinteoffer fik Præsten i Steinburg den 5te Mai en Rosenobel; og den 35de Decbr. gav Kongen Præsten i Rodenburg (i Bremen) 4 Guldgylde. Mere rigeligt betænkte Præsten i Lauenborg, som ved det der holdte Fyrstemøde (i Marts) prædikede 2 Gange hos Kongen (den 20de og 23de Marts) og den ene Gang fik 4 Rosenobler, den anden Gang 10 Guldgylde; ligesom Kongen ogsaa skienkede 30 Dlr. til Kirken i Lauenborg; og i Hertugens „Kiøkken og Kielder" 300 Dlr. (Den 21de og 24de Marts havde han, efter sin Optegnelse, de i Lauenborg tilstedeværende Fyrster til Gæst.)

Usædvanlige Gæstepenge i dette Aar vare de 300 Dlr., Kongen gav til Zeckelyn i Brandenburg d. 12te April; og 200 Dlr., som han den 10de Jun. gav i Föhrde, hvor han den 8de Jun. fra sit Qvarter i Rodenburg kom til Biskoppen af Bremen, gav 80 Dlr. Grimepenge for en Fæst, Biskoppen forærede ham, og 2 Guldgylde til Urtegaardens

manden. (2. April paa Segeberg gav Kongen Wulf v. Fudwaldts Aarl 20 Dlr. til Grimepenge for en Hest; hvilket ligeledes var en usædvanlig høj Foraring i den Anledning.)

1629. I den hernæst følgende Calendar, som findes, (den utrykte for 1629) synes det som Kongen i dette bevægede Aar ikke altid noie og fuldstændigt har optegnet sine Udgifter. Efter Fredsslutningen med Keiseren, og om Efteraaret, epholdt han sig meget i Springdommerne; de optegnede Gæstpenge Drilkepenge og Reise-Udgifter ere omtrent de sædvanlige. Ogsaa her, ligesom i andre Aargange, findes Reviser paa, at Kongen i Heltseen umiddelbart maa sørge for sin Huusholdning, og at han jævnlig paa Reisen og under korte Ophold betaler Smaaummer for sin Fortæring og for Kjørsel; s. Ex. i Glücksstadt Dec. 5. „Gif jeg Kioffenkrivere til at betale for Jettallie og Pl 26 Dlr. 24 Sk.“ Dec. 9. 10. i Krampe: „Gav jeg for Urter Pl og Brod, 6 Dlr. 25 Sk. For Smør, 1 Dlr. For Ebler, Lys og Ved, 2 Dlr. 6 Sk.“ Dec. 10. 11. 12. i Kellinghusen: „Gav jeg for Kost og Pl, med andet slikt 49 Dlr.“ Decem-ber 13. „Gav jeg til Rienborsiel for Pl, og Mad og anden Smaa-rettel 12 Dlr.“ — Usædvanlig store Gæstpenge, som Kongen i dette Aar betalte, var bl. a. efter Mødet (23—26 Febr.) med Gustav Adolph ved Alfsøbek, hvor han formodentlig vilde vise, at Krigen ikke havde udtømt ham. Febr. 25. „Gav jeg i Gæstpenge 900 Dlr. og 41 Rosenobel af mit Kammer, og 200 Dlr. som jeg laante af Jøer Bind.“ — D. 15. April gav Kongen hos sin Moder paa Nykøbing Slot de sædvanlige 100 Dlr. (I Raskølv havde han givet Koffen 1 Rosenobel; Pigerne og „Huushogten“ 3 Dlr.; Kudsten i Daler.) Paa Skiensborg i Jyen, hvor han havde epholdt sig et Par Dage hos Fru Ellen Marsvinn²⁴⁾, gav han den 15de Mai „til Gæstpenge 25 Dlr.“ — Kongens Gaver til Fattige have i dette Aar, efter Almanacken, været ganske ringe. Svad der er optegnet, udgjør i det Hele kun 40 Daler, 4

²⁴⁾ Hun var siden (d. 1ste og 19de Mai) hos hende paa Taasing (som hun havde købt af Erik Jacobsen Resenfrank, og folgte igien til hendes Datter Kirsten Munk, der eveded Gøtset, med Akerstrup Gaard, til sin Son Grev Waldemar.) Christian IV. som igien fra Leiren i Angeln tilbage til Akerstrup, hvor han blev fra den 5te til den 17de Jun. og gav „Heltene til Drilkepenge“ 14 Dlr. Desuden findes antegnet 17. Jun. „forærede jeg bort 12 Rosenobel.“ (Om deslige Gaver, uden at nogen Person nævnes, s. ovenfor S. 267.) Den, som her modtog en saadan ikke ubetydelig Foraring, har formodentlig været **Wibke Kruse**. Hun var en af Fru Ellens Jemfruer (som det synes var hun en Tid ogsaa i Tjeneste hos Aisline Munk), og Kongen gjorde, som man veed, først hendes nærmere Bekendtskab paa Akerstrup, da han 1620 giennem Jyen drog til Svendborg, for at føre Tropper over til Tzevitz, (for hans egen kristelige Beretning).

hele, og en halv Krone; deraf 4 Daler den 3—7 April, medens Kongen var paa Flaaden i Østersøen. Fra 16de April til 18de October forekommer slet ingen Udgift til de Fattige.

1635 har Kongen, efter sine Optegnelse, i de sædvanlige Smaa-gaver af 1, 2 eller 3 Dlr., udgivet til de Fattige 78 Daler og 2 halve Kroner. Desuden den 19de April i Kiøbenhavn i Vor Frue Kirke 8 Dlr. Den 12te April (han var den Dag til et adeligt Bryllup) 8 Dlr., og 26de April (da han ligeledes var til et Bryllup) »De Fattige paa Slottet og i Byen» (Kiøbenhavn) 10 Dlr. Endvidere gav han paa een gang den 15de Mai de Fattige sammesteds 200 Dlr. 18de og 19de Jun. i Christiania 62 Dlr. og 5te Jun. sammesteds 100 Dlr. Den 6te Decbr. i Drense 103 Mark. Den hele Udgift til Fattige i dette Aar udgjorde omtrent 457 Dlr. — Af andre enkelte Almisser findes i hele Aaret kun antegnet: den 29de Jan. til en fattig Mand 2 Dlr.; 22de Febr. (Haderslev) en fattig Kvinde 3 Dlr. og »en Mand, som havde lidt Støde af Ildbrand» 4 Dlr. — 3 Paaskeoffer gav Kongen i Haderslev til Dr. Morten den 29de Marts en Portugaleser; og Pintsedag paa Frederiksborg 3 Rosenebler. »Item for Fruen Eleonora 2 Dlr.» Den 4de Octbr. gav han (i Kiøbenhavn) sine Døtre (»Frøckerne») »til at give udi Tavlen» 5 Dlr.⁷⁵⁾ (Næste Dag drog de til Frederiksborg.) Blandt Drilkepenge, m. m., som Kongen i dette Aar paa faa Steder har antegnet, forekommer paa Reisen i Høstten d. 9de Marts: »Gav jeg til Drilkepenge 20 Dlr. og drog saa fra Drage (hos Grev Penz, Kongens Svigersøn, hvor han kom d. 8. Marts) til Rendsborg. Penz's Kudst, som førte for mig henad Glückhadt 2 Dlr.»

Endnu vil jeg tilfødt meddele det fuldstændige, herhen hørende Uddrag af den urygte Almanak for 1639, da dette er den sidste, som findes.

1639. Jan. 1. (Haderslev.) De Fattige 1 Dlr. (Nytaars-gaver 182 Dlr. 21 Rosenebler. 61 Gylden.) Jan. 6. De Fattige 1 Dlr.

Jan. 8. »Gav jeg de Fattige 100 Dlr. (13. og 20. Jan. de Fattige 1 Dlr.)

Jan. 23. (Fra Haderslev til Bollerslev, hvor Bigen fik 1 Dlr. 24. Jan. til Stenderup. Bigerne 1 Dlr. 25. fra Stenderup til Hagemvested. Bigerne 2 Dlr.)

⁷⁵⁾ Selvs gav Kongen samme Dag »de Fattige» 2 Dlr.; et Beviis mere paa, at de saaledes optegnede Gaver til Fattige vare Tavsepenge i Kirken.

Jan 28. „Drog jeg fra Hagemvested til Møndsborg; betalede dem, som havde aget mig 20 Dlr.“ Jan 31. (Pigerne i Olmerstøfte 1 Dlr.)

Febr. 3. „De Fattige i Haderslev 1 Dlr.“

Febr. 7. (Fra Haderslev til Nyborg. Færgemanden ved Lille Belt 3 Dlr., paa Store Belt 6 Dlr. En Kudst i Fyen 1 Dlr. Febr. 8. Fra Nyborg til Roskilde. En Kudst 1 Dlr. Febr. 9. Til Kiøbenhavn. En Kudst 1 Dlr.) [Kongens hele Udgift i 3 Dage fra Haderslev til Kiøbenhavn er saaledes 12 Dlr. Hversten i Haderslev, Nyborg eller Roskilde gav han Duffpenge.]

Febr. 10. (Kiøbenhavn.) „De Fattige 2 Dlr.“ (Ligeledes 3. Martis og 7. Martis 2 Dlr.)

Mart. 8. „Gav jeg paa Kiøbenhavn de Fattige 100 Dlr. Ligeledes 10. Martis, de Fattige 2 Dlr. 17. Martis, 1 Dlr. 22. Martis, (i Glückstadt) 2 Dlr. 24. 25. 31. Martis, i Glückstadt: 1 Daler.“

Mart. 17. (Fra Frederiksberg til Harrested. 1 Kudst 1 Dlr. Pigerne 1 Dlr. 18. Mart. til Odense. Færgemanden 6 Dlr. En Kudst 6 Mark. 19. Fra Odense til Alsens. 20. Fra Alsens til Vøllerslev. Færgemanden i Alsens 4 Dlr. Pigerne i Alsens 1 Dlr. 21. Martis: fra Vøllerslev (Pigerne 1 Dlr.) til Møndsborg. 22. til Glückstadt, hvor Kongen blev til 8de April.)

Apr. 1. (3 Glückstadt.) „Gav jeg de Fattige 100 Dlr.“

Apr. 8. (Fra Glückstadt til Stenderup Hu.) „Paa Veien besaae jeg Dammen paa den Side imod Husum.“ Tvende Kudste 3 Dlr. 3 Stenderup Pigerne 1 Dlr. 9. April. Til Haderslev. Paa Veien to Kudste 3 Dlr.

Apr. 11. (Haderslev.) „Gav jeg de Fattige 136 Dlr.“ [Kongen havde den 10de vundet netop denne Sum „paa Dobbelt.“]

Apr. 14. „Dffrede jeg Høsprædikanten 3 Rosenobler. Gav de Fattige 1 Dlr.“ (Ligeledes den 15de Apr. 1 Dlr.)

Apr. 16. [Fra Haderslev til „Skjnderup“. Færgemanden 3 Dlr. De Fattige 1 Dlr. — Apr. 17. Fra Skjnderup til

Harrested Færgemanden (paa st. Velt.) 6 Dlr. De Fattige 1 Dlr. — Apr. 18. til Kiøbenhavn. 2 Rudske 2 Dlr. De Fattige 5 Dlr. — Apr. 21. De Fattige 1 Dlr. Apr. 28. Mai 5. De Fattige 1 Dlr. Mai 12. 19. 26. to Dlr.]

Jun. 1. „Offrede jeg Præsten 3 Rosenobler. Gav de Fattige 4 Dlr.“ (Jun. 3. De Fattige 2 Dlr. 4 Jun. 2 Daler. 9. Jun. 2 Dlr.)

Jun. 24. „De Fattige ved S. Lenes Kilde 150 Dlr.“

Jun. 28. (Paa „den norste Leve“ til Holsten, og gif i Land ved Neustadt; derfra til Bornhøved samme Dag. Til de Fattige og Rudske 12 Dlr. 29. til Glückstadt. 30. de Fattige 1 Dlr.)

Jul. 2. „De Fattige 1 Dlr. 7. Jul. 1 Dlr. 14. Jul. 1 Dlr. 21. Jul. 1 Dlr. 28. Jul. 1 Dlr. 4. Aug. 1 Dlr. 11. Aug. 1 Dlr. Ligeledes den 18. og 25. Aug. og den 1. 8. 15. 22. 29. Sept. (i Glückstadt) 1 Dlr.

Oct. 4. „Drog jeg fra Mendsberg til Haderslev, og gav i Stenderup Nu for Mad 2 Dlr. Rogle, der fiorte til Driffpenge 2 Dlr. Til Boguleie 15 Dlr. 14 St.“

Oct. 6. „Drog jeg efter Prædiken fra Haderslev henad Odense. Paa Veien gav jeg Færgemanden 3 Dlr., en Rudske og en Leber 7½ Dlr. De Fattige 2 Dlr.“ (7. Færgemanden over Veltet 8 Dlr. En Rudske i Byen 1 Dlr. — 8. Fra Understov til Kiøbenhavn. Paa Veien til 2 Rudske 2 Dlr. De Fattige 9 Dlr.)

Oct. 13. (De Fattige 1 Dlr. 20. 27. Oct. 1 Dlr. 3. Nov. 1. Dlr.)

Nov. 16. „Gav jeg de Fattige 100 Dlr. 17. De Fattige 3 Daler.“

Nov. 18. (Fra Frederiksborg til Harrested. 19. Nov. til Understov. 23. fra Understov til Odense. „Færgemanden over Velt: 6 Dlr. 2 Rudske 2½ Dlr. 24. Fra Odense til Alsens. Pigerne 2 Dlr. En Rudske 2 Dlr. 25. Til Haderslev Færgegaard, „og gav dem, som roede mig over, 5 Dlr. En som fiorte for mig 1 Dlr.“)

Dec. 1. (3 Haderslev.) „De Fattige 1 Dtr. 8. Dec. 1 Dtr. Den 15. 22. 25. 26. 29. Dec. hvergang 1 Dtr.“⁷⁶⁾

Dec. 25. (Haderslev.) „Dffrede jeg Præsten 3 Rosenobler.“

Man spører ogsaa af dette Mars Almanak, at Christian IV. med Alderen er bleven langt mere gavmild i Udgifter til Trængende. Den hele Sum af Kongens Gaver til de Fattige i Maret 1639 beløber sig til 774 Dtr., hvoraf 150 Dtr. blev givet St. Hans Aften ved Helenes Kilde. Derimod, for allene at nævne et Par af de tidligste Aar, udgjorde Kongens hele Udgift til de Fattige i A. 1607 kun 1 Rosenobel, 3 Dtr. 76½ Mark; i A. 1608 (hver Gang som oftest deels 1 Mk., deels 2 Mk.) i Alt 67 Mk., 6 Dtr. og 12 Düfflen (givet i tre Gange.) Af flere Steder, hver der 1639, ligesom i foregaaende Aar, forekommer en regelmæssig Udgift i længere Tid af som oftest 1 Dtr. til „De Fattige,“ hver Ste Dag, besyrtles det, hvad jeg i Indledningen har yttret: at disse smaa Almøser have været Kongens Tavlspeuge i Kirken om Søndagen. Man kan saaledes ogsaa i Almanakkerne ved Hielp af disse Udgifter see, hvor ofte Kongen har været i Kirke; og at han f. Ex. 1608 i Paassen har hørt Prædiken alle 3 Helligdage.

10. Reiser, i og uden for Danmark, (hvoriblandt Kongens anden Reise til England 1614, og hans Reise i Norge 1635) Befordring paa Reiser, m. m.⁷⁷⁾

1607. Jun. 1. „Var Kongen paa Helsingborg Slot og reiste derfra til „Halmsted.“ 3. Jun. fra Halmsted til Warberg. 5. Jun. tilbage til Halmsted. 6. Jun. til Gste Willes Gaard Walden. 7. Jun. til Præstegaarden i Finnja. 8. Jun.

⁷⁶⁾ Ved den 27de Decbr. haacr: NB. Bybøke. Formentlig mangler her Summen af en Foræring, han har givet hende til Julen.

⁷⁷⁾ Bestemmelsen af denne Afdeling skulde fornemmelig være at vise, hvortedes Christian IV. aarlige Reiser i Landet sædvanligen gik for sig, hvor han pleiede at overnatte, hvor hurtigt Kongen til sin Tid kunde færdes, m. m. Med nærværende Uddrag maa nærmest sammenholdes de i 9de Afdeling, hvert enkelte Data forekomme, der ligesledes eplyse disse Christian IV. Reiser i Landet.

derfra til Selvitsborg („Sillisberg“) i Bleking. 9. Jun. til Runneby. 10. Jun. til Christianopol. 11. Jun. til Lyfkeby, og samme Aften tilbage til Præstegaarden i Hoby. 12. Jun. til Selvitsborg. 13. Jun. til Lille. 14. Jun. til Røberød („Røffuerød“). 15. Jun. til „Malmö Slot.“ 17. Jun. fra Malmö til Kronborg.

Jul. 25. „Gav jeg mig paa Rejsen fra Kronborg op ad Stavanger til Herredagen.“ — 31. Jul. „Kom jeg til Stavanger, og gav en „Bunde“ 2 Daler, som hjalp at styre os i Havn.“ — 10. Aug. „Bogav jeg mig til Skibene udi Karsfund.“ — 11. 12. 13. Aug. „Daac vi stille udi Karsfund, og havde Modbor.“ — 14. Aug. „Udi mod Matten løb vi ud af Karsfund.“ — 19. Aug. „Kom vi af Rejsen i Norge igien udi Sundet for Kroneborg.“

Aug. 26. „Drog jeg fra Ringsted og til Korsør, og blæfede det saa hardt, at vi kunde ikke komme over.“ — 28. „Drog jeg fra Korsør og til Kierteminde, og gav Færgemanden 5 Dlr. Siden drog jeg derfra og til Odense.“ — 29. Fra Odense til Kolding. — 30. „Begyndte Jagten her i Jylland“ („Jutland“). — Sept. 6. „Drog jeg fra Kolding og til Stenderup.“ — 7. Sept. fra Stenderup til Haderslev. — 11. Fra Haderslev til Nefsg. — 12. Fra Nefsg. til Foberflet. „Samme Dag blev min Gemal skudt igiennem sin Skappe paa Jagten.“ — 16. Fra Haderslev til Flensborg. — 17. Fra Flensborg til Rendsborg. („Rendersborrig.“) — 18. Fra Rendsborg til Krempe. („Krimpen.“) — 20. Fra Krempe til Segeberg, og den 21de herfra til Heiligenhafen. — 22. Fra Heiligenhafen til Nykøbing (paa Falster). Færgemanden fik 6 Daler. — 24. Sept. fra Nykøbing til Tryggevalde; og den 25. herfra til Kiøbenhavn. (Den Dag til de Fattige 3 Dlr.)

1608. Jan. 3. „Drog jeg fra Kiøbenhavn og til Malmö over 3fen.“ (3 Malmö forærede Kongen bort 1 Portugaleser og 6 dobbelte Milrefser; vandt paa Dobbelt 16 Dlr. og gav Skolebørnene 12 Dlr.)

Jan. 6. „Fra Malmö til Lund og siden derfra til Landskrona.“

Jan. 7. „Fra Landskrona til Kiøbenhavn over Isen.“⁷⁸⁾

Aug. 5. „Drog jeg fra Understov og til Soor Skole og tilbage igien samme Dag.“

Aug. 6. (Fra Understov til Nyborg. 7. Aug. fra Nyborg til Odense. 8. Aug. fra Odense til Børgense („Boens“), og siden til Skanderborg. 11. Aug. fra Skanderborg til Rye, og samme Aften tilbage igien. „Samme Dag begyndte Hiortejagten.“ (Siden paa Jagt i den følgende Tid, ved Skanderborg, Horsens, Hald, Silkeborg og Aetiaer indtil hen i Septbr. Maaned. Kongen reiste fra Skanderborg den 6. Octbr. over Jellinge til Kolding, Haderslev og Kiel. Den 25de Oct. kom han tilbage til Skanderborg, hvor han blev Aaret ud.)

Oct. 13. „Drog jeg fra Hensborg til Mendsborg, og fik Mad paa Veien ind til en Bondes, og gav Dvinden sammefted 1 Dlr.“

Oct. 14. „Drog jeg fra Mendsborg og til Kiel, og fik Mad paa Veien hos en Bonde, og gav til Drifkepenge 2 ung. Gylden.“ (Derimod den 17de: „Gav jeg til Kiel til Drifkepenge Fru Moders Folk 60 Dlr.“)

1614. (Reisen til England.) Jul. 3. „Ad Aften gif vi til Skib, og blev ved Skibene liggendes om Natten ude ved Tønden.“

Jul. 4. „Der Kloffen var 5 om Morgenen seilede vi fra Reden („Reiden“) som vi laae, og kom samme Dag ad Aftenen Anholt forbi.“ (Herfra til den engelske Kyst varede Seiladsen 15 Dage.)

Jul. 18. „Drog jeg efter en Skotsk Styrmands Raad fra

⁷⁸⁾ Af Sigv. Grubbes Dagbog erfares, at Dronningen ledsagede Kongen paa denne Vinterreise over Isen, og begge vare til Middagsmaaltid i Lund paa Raadhuset (in curia.) I Domkirken modtog Dronningen af Capittet en herlig Foræring, („insigni munere donata“) og Borgemeisterne i Malmö fulgte Capittets Exempel. Man kan efter dette formode, at Dronningen oftere har ledsaget Kongen paa en eller anden Reise, uden at han har optegnet det.

Skibet udi en Baad, og formeente at ville naae England; og der det slog os fejl, begav Vi os til vores Skib igien."

Jul. 19. „Gik vi England i Sigte om Morgenen, imellem 7 og 8. Siden begav jeg mig ind paa en hollandsk Skiffer, jævnsides ved „Herffburgh“, og fatte samme Aften ved „Wyntertun“, hvor vi blev om Natten til Afters."

Jul. 20. „Kom vi om Morgenen til „Yermundt“ (*Yarmouth*) der Kloffen var 6 om Morgenen, og red derfra til „Esbridtz“ (?) hvor vi bedede, hvilket er fra Jermundt 22 Engelske Miil. Siden red vi derfra til „Wudtzbridtz“ (*Woodbridge* i Suffolk) hvilket er 16 Engelske Miil, og laae vi om Natten sammesteds."

Jul. 21. „Red vi fra Woodbridge til „Hiibswitz“ (*Ipswich*) hvilket er 6 Miil; siden derfra til „Colsister“ (*Colchester*) hvilket er 14 Miil; siden derfra til „Esterfordt“, (?) hvilket er 8 Miil, hvor vi bedede. Siden red vi derfra igiennem en By, kaldet „Chesser“, (?) hvilket er 10 Miil fra Esterfordt. Derfra red vi siden til „Ingerston“ (*Ingatestone*), hvilket er 5 Miil, hvor vi laae om Natten."

Jul. 22. „Red vi fra Ingerston til „Romfordt“ (Romford i Essex) hvilket er 10 Miil, hvor vi bedede. Siden red vi til „Lunden“ (London), hvilket er 10 Miil, og fik Mad udi Forstaden. Siden begav jeg mig til Sommerjet Huus, til min Søster, og Kongen var dragen paa sin Progres."

Jul. 23. „Kom Konningen af England om Aftenen fildig til „Lunden“, og talede med mig samme Aften i Summerjet Huus. Samme Dag kom vores Skib og Folk til „Graauisende."

Jul. 24. „Var jeg til Brædiken med Konningen og Dronningen udi en stor Sal, og blev om Aftenen holdt Comedie udi samme Sal."

Jul. 25. „Var S. Jacobi Dag, og var vi i Kirken og maatte have det Halsbaand om, som horer til Ordenen („Ordnin-gen“) af Hofebaandet."

Jul. 26. „Heeri Wuthun“ blev sendt til Nederland."

Jul. 27. „Kendte vi til Rings."

Jul. 28. „Blev nogle Bierne og Tyre hidset."

Jul. 29. „Vejede jeg udi Voldhuus, og om Aftenen draf jeg temmeligens stærk med Konningen af England.“

Jul. 30. „Vley der holdt Fegtskole, og om Aftenen agerede (de) paa Bladsen udi Summerset Huus.“

Jul. 31. „Var jeg i Kirken med Kongen af England, og siden til Taffel udi Bankethuset (Banqueting-house). Om Aftenen fik vi Mad udi Summersethuus. Samme Aften lod jeg forbrænde det Fyrværk, jeg havde med mig.“

Aug. 1. „Skiltes jeg fra min Søster udi Summersethuus, og drog Kongen med mig til Gravesend, hvor vi fik Mad; siden fulgte han og Prindsen med mig paa mit Skib, hvor de blev „et“ Stund; siden drog Kongen bort, og Prindsen blev i Gravesend.“ ⁷⁹⁾

⁷⁹⁾ Ligesom denne Rejse af Christian IV. til England foregik uanmeldt og uden lang Forberedelse, saaledes udførtes den af Kongen incognito, ved at ride med Postheste fra Yarmouth til London, hvor han overraskede sin Søster ved Maaltidet. Man maa dog undres over, (da hans Følge vel ikke har været lidet, om han endog har ladet endeck tilbage paa Skibene) at Kongens Ankomst ikke skulde robes i 4 Dage, og Nyglet derom komme noget tidligere til London, end han selv. — Begivenheden omtales, men kun meget kort, i flere ældre engelske Kroniker eller Specialhistorier. Saaledes i *Arth. Wilsons Hist. of Gr. Britain, being the Life and Reign of King James I.* Lond. 1650. Fol. p. 78: „This summer (1614) the King of Denmark revisited his sister, the Queen, with some forthy Lords, gentlemen and others in his train; (?) landing at Yarmouth, and passing directly to London, took up his lodging in our common Inns, and was not known till he came to the Queens palace in the Strand.“ — *The Annals of K. James I. and King Charles I. from 1612 to 1642. etc.* Lond 1681. Fol. p. 13. Denne Forfatter, som ei er Kong Jacob gunstig, undslader ikke at bemærke om Christian IV., at han var meget velkommen hos sin Svoger for hans „delighting so much in sporting and drinking.“ (S. den 29. Jul.) [Se: *The Hist. of England during the reigns of the House of Stuart, etc.* by the author of the *Critical Hist. of England.* London 1730. Fol. p. 42.] Se: ogsaa Schlegels *Overs. af Stange*, II. S. 21, 22. Christian IV. egenh. Breve, I. S. 28 *Memoirs of Bishop. Goodmann.* Vol. II. p. 371. *Jesse Memoirs of the Court of England, during the reign of the Stuarts,* Vol. I, p. 58, 59.

Aug. 2. „Var Brindsen med mig paa Flaaden ved Rochester („Rosfister“) og fulgtes derfra med mig paa mit Skib, hvor han tog sin Afsted fra mig, og begav sig samme Dag paa Veien til Richmond („Ridtmund.“)

Aug. 3. „Seilede vi fra Gravesend til at vi kom 4 Mil længere end „Eye,“ hvor vi satte om Aftenen. Samme Sted kom til mig Kerry, min Søsters Vice-Chamberlain („Vice shammerlang,“) hvilken med sig havde en ffien Demants Ring, hvilken min Søster mig sendte.“

Aug. 4. „Maatte vi nogle Gange sætte, naar Tiden kom os imed.“

Aug. 5. „Kom vi til „Olsadness“ om Aftenen sildig, og gjorde Seil (maide sails) om Natten.“

Aug. 6. „Om Morgenen, som det dagedes, drog vores Pylot (Vods) fra os, og vi gik ad Seen med en god Wind. 7. Aug. havde vi god Wind. 8. havde vi god Wind; og vi fik Norge i Sigte samme Aften. 9. havde vi god Wind, dog ingen Kuling (Kuling), og kom om Aftenen ved Læsføe.“

Aug. 10. „Gav jeg mig fra Skibet og kom til Warberg; siden drog jeg samme Dag derfra til Halmsted, og om Natten kom jeg til Laholm.“ 11. „Drog jeg fra Laholm til Engelhalm, og derfra til Kronborg, og om Aftenen til Frederiksborg.“

Aug. 16. (Fra Frederiksborg til Jagtgaarden i Dragsøhølm's Lehn. 17. Aug. „Jagede vi og fik 28 Hiorte.“ 18. 19. og 20. var Kongen daglig paa Jagt. Den 21. fra Åsmindorp til Meelby. Den 22. herfra til Frederiksborg.)

Sept. 12. „Drog jeg fra Frederiksborg til Abrahamstorp.“ (Jægerspriis.) 13. Sept. „Jagede jeg ved Abrahamstorp i den store Skov, og fik 35 Daahiorte, og drog siden derfra til Frederiksborg, hvor jeg fandt for mig Detloff Rangau og Valker von Anefeldt.“

1616. [3 Januar. Kongens Reise til Elfsborg, (for at modtage den første Termin af „Elfsborgs Løsning“ (250,000 Dlr.) fra den svenske Konge) og siden til Staane. [Jof. Schlegels Overs. af Slange. II. S. 45.] Han sendte den 12te sine Beste over til Helsingborg;

og maatte „den 16de med stor Umage bryde igiennem Isen.“ Reisen fra Helsingborg til Bahus varede fra 17de til 21de Jan. Den 20de ankom de svenske Commisarer (hvoriblandt Johan Skytte) og ikke før den 20de Januar blev man færdig med Pengenes Tælling, hvilke udbetalttes i enkelte Dalere, og udgjorde (i Folge Sigv. Grubbes Dagbog) 38 Kierdinger. („38 quadrantes Joachimicorum.“) D. 28. var Johan Skytte „til Gæst“ hos Kongen. Den 27de var Kongen i Marstrand; den 29de i „Oddevall“; den 1ste Februar tiltraadte han Piemreisen, var den 8de i Christianstad, kom den 12te fra Herritsvad Kloster til Helsingborg, „og siden derfra paa Isen over Sundet til Kronborg.“ Den 13de Februar „korte de over Sundet med de svenske Penge.“

Jul. 16. „Seilede jeg ud fra Kronborg med 4 Orlogeskib, en Galei og tvende Pinke, og satte vor Kaaß paa Aggershuus.“

Jul. 18. „Var vi om Morgenen ud for Warberg med et godt stille Veir.“

Jul. 20. „Satte jeg under Baastoen, og var i Land paa samme D i nogle Timer, og seilede siden derfra to Milveis, hvor jeg satte igjen indtil om anden Dagen.“

Jul. 21. „Efter Prædiken seilede jeg til Drebak, („Dreibacke“) og drog op i Land til Fron, der som Anders Skrivers boer, og laae sammesteds om Natten.“

Jul. 22. „Drog jeg neder til Drebak, og seilede siden med alle Skibene for Aggershuus.“

Jul. 29. „Denne Dag begyndtes Herredagen i Norge, som stød paa Aggershuus. — Samme Dag kaldte Gud Cantseren Christen Friis til Vorreby.“

Aug. 2. „Denne Dag endtes Herredagen.“ Aug. 4. „Var jeg Euvold Kruses Gæst, og drog jeg siden imod Astenen derfra med Galeien.“ Aug. 5. „Imod Dag kom jeg til „Baauerfollen,“ hvor Skibene de laae, og seilede siden derfra paa Piemreisen.“

Aug. 8. „Kom jeg i Land til Kronborg, og og (agede) siden derfra til Kiebenhavn.“

Aug. 28. [Kongen reiste fra Understov til Ulfeldtsholm i Fyen. 21. Aug. til Odense. „Sammesteds kom nogle Frantsosere med Skrivelse fra Kongen af Frankrige.“ 25. Aug. til Middelfart. 26. Aug. Fra Middelfart til Stenderup Skov,

hvor Kongen jagede; og siden til Kolding. Aug. 28. Fra Kolding til Nygaard. 29. Til Nym. 30. fra Nym til Skanderborg.]

Sept. 5. „Drog jeg fra Skanderborg til Vægager, og havde med mig en Fransøs, som var sendt fra Parlamentet i Frankrige.“ (Kongen jagede den 6te i „Blackhall“, og havde formodentlig den Franske med sig. Den 12te jagede han paa Karup Hede („Hoy“) og kom om Aftenen til Silkeberg, hvor han den 17de havde en Gesandt fra Hertug Hans af Sønderborg, og den 18de en Gesandt fra Stiftet Halberstadt, til Berds.)

Sept. 21. „Drog Hertug Christian af Brunsvig herfra (Skanderborg) paa Weien hjemad.“ (Den 4de Nov. reiste Kongen fra Skanderborg, og kom den 7de til Haderslev, i Anledning af den hollenske Herredag og Beretningen med Slesvig. (2. Dec.) 25. Nov. kom der en Gesandt fra Hertugen i Curland. Den 28. og 30. Nov. menstrede Kongen det Jydske Krigsfolk, baade til Hest og til Fods. Den 6—20. Dec. reiste Kongen i Hertugdømmet Slesvig; den 21de fra Haderslev til Jelling; den 22. Dec. var han tilbage paa Skanderborg; hvor han holdt Hof til den 28de Februar.)

1617. (Af dette Aars hidtil utrykte Skrivcalender sees bl. a., at Christian IV. fra 7—14. Mai var paa en kort Soreise til Glekfers i Norge, formodentlig nærmest med Hensyn til den der anlagte Skandse. I øvrigt, naar man undtager, at han 22—27. April var i Skaane, for at besee sin nye Stad og Fæstning Christianstad, var han i dette Aar usædvanlig lidt i Bevægelse paa længere Reiser. Efterat have fulgt sin Son, Hertug Frederik til Nykøbing, jagede han ved Bordingborg fra 10de til 16de Jul.; og forblev i Sjælland den hele øvrige Deel af Aaret, hvilket han endte paa Frederiksborg.)

1618. Den 19de Aug. reiste Kongen fra Kronborg til Helsingberg, og følgende Dag videre til „Geddestrup“, (hvor han laae om Natten) og til Christianstad; men var allerede den 21de tilbage paa Frederiksborg. — Den 2. Sept. tiltraadte Kongen fra Anderskov en Reise til Kolding, vendte tilbage den 9de fra Midbelfart til Svendborg og Thorsøe, hvor han jagede den 10de, og kom til Frederiksborg den 12te. — Den 27de Sept. reiste Kongen fra Frederiksborg til Udleire, („Udleire“) hvor han tog Natteleie (uden Drifpenge); og den 28de herfra til Ellensborg

i Tjen. Den 29. og 30. til Odense og Haderslev, hvor Landdagen begyndte den 1ste October. Den 17de Oct. fra Haderslev til Salling; d. 18. til Skanderborg, og derfra til Halling Præstegaard (uden Drifkepenge). Den 19de: Fra Halling til „Saahaffuen“, og seilede derfra til Kallundborg. („Kallingborre“.) D. 20de til Kiøbenhavn; og var dette al Kongens Rejsfærd i 1618.

I Mæret **1619** reiste Kongen den 3die Jul. fra Anderskov til Lundegaard (i Tjen)⁸⁰⁾ og herfra d. 5te til Haderslev, hvorfra han begav sig til Rendsborg, og den 15de til Inddigningen ved Bredsted, hvor han blev til hen i October; kom den 23de Oct. til Skanderborg, og drog herfra den 3die Nov. til Klakring („Klackerum“) hvor han lod sig sætte over til Bogense, og samme Dag „til en Præstegaard ved Navn Allenjs“ i Tjen. Den 4de Nov. til Odense, og samme Dag over Beltet til Seer. — Den 18de Dec. fra Kiøbenhavn til Mørup. Den 19de Dec. til Nyborg. 20de til Haderslev. 23de fra Kolding til Skanderborg, hvor Kongen blev til 8de Januar 1620, da han reiste til Beile og „havde Brindsen med sig;“ som den 12te Jan. drog fra Kolding tilbage til Skanderborg; Kongen derimod til Odense; den 13de til Nyborg; den 19de til Sprogø, hvor han maatte blive om Natten, for „megen Is i Beltet“; 20. til Kerfer og Antvorskov; 21. til Seer; 22. til Kiøbenhavn.

1620. (Den 6. Apr. tiltraadte Kongen fra Anderskov sin Reise til Hertugdømmerne, laae en Nat paa Ellensborg, og drog den 7de herfra lige til Haderslev. 12te Apr. fra Vollerølev til Kolding. 22. 23. Fra Haderslev til Bredsted, o. s. v. — Den 20de Mai „kom Kirsten Munk til Krempe.“ — Den 1ste Jul. kom Kongen fra Høften til Bredsted, hvor han opholdt sig til den 10de Jul. Om hans hurtige Reise herfra til Kiøbenhavn har Almanakken:

⁸⁰⁾ I Salling Herred, Nørre Broby Sogn. Denne Herregaard havde Kirstine Munks Fader, Ludvig Munk, 1598 kjøbt af Eric Benstermann; hans Enke, Ellen Marsvin, havde den efter ham; og Lundegaard var et Sted, hvor Christian IV. for **1629** ofte overnattede paa sine Reiser giennem Tjen, over Alsens til Haderslev. Siden skal Gaarden være tilfalden Hannibal Sehested, og af ham solgt til Corffz Ulfeldt. (D. Atlas VI. 511. Jvf. III. 809.)

Jul. 11. „Drog jeg fra Bredsted, og kom ved Lyse Aften til Odense, og drog jeg fra Odense igien der Kloffen var Glæve; og

Jul. 12. „Kom jeg til Kiøbenhavn ved Solfin.“ (Maassee om Eftermiddagen, medens Solen endnu skinnede?)

Jul. 28. „Drog jeg fra Kiøbenhavn til Nykøbing.“

Jul. 29. „Drog jeg fra Nykøbing til Næstved, og drog (derfra) om Natten.“

Jul. 30. „Kom jeg om Morgenen til Korsør, og dreg samme Dag til Haderslev.“ 31. Fra Haderslev til Bredsted.

[Aug. 11. reiste Kongen fra Bredsted til Haderslev. 12. Fra Haderslev til Odense (hvor Chr. Thennesen Schestved holdt sit Bryllup den 13de Aug., og hvor Rigsraadet var samlet den 16de Aug.) — Den 20de Aug. reiste Kongen tilbage til Haderslev, Slensborg og Bredsted, og havde Prinds Christian med sig. Efter et kort Besøg i Neudsborg og Glückstadt, kom han tilbage til Bredstedt den 28. Aug. men fik her Feber den 30de; kom den 1ste Sept. hys til Haderslev, og kunde først d. 8de Sept. reise fra Haderslev til Dalum.] (Jvf. 15. Afdeling.)

[3 Oct. reiste Kongen, efter sin Sygdom, atter til Hertugd. Slesvig, hvor en Landdag skulde holdes. D. 21. Oct. fra Frederiksborg til Harrested. 22. Oct. til Anderskov. 23. Oct. til Nyborg og Dalum. 24. Oct. til Kolding. 28. Oct. til Slensborg, hvor Landdagen holdtes den 30. Oct., og hvor Kongen blev til den 15. Nov. Den 18. kom han til Dalum, hørte der Prædiken den 19de, og drog siden til Nyborg; den 20de Nov. over Bøttet og til Anderskov; den 21de herfra til Bordingborg, „hvor Fru Moder var paa den Tid;“ den 24de herfra til „Tryggveille“, (hvor Kongen spillede, og vandt paa Dobbel 17 Dir. 3 Mk.) Den 25. Nov. fra Tryggveille til Kiøbenhavn.

1621. Kongens indenlandske Reiser i dette Aar findes tilstrækkelig paaviste i feregaaende (9de) Afdeling. — Den endnu utrykte Almanak for Aaret **1629** synes at mangle Anteguelser for endeel Dage; men har ikke saa interessante Data for Historien, saaledes bl. a. det, som vedkommer Christian IV. Møde med Gustav Adolf i Alfsholm Præstegaard, d. 23—25. Februar; (Jvf. K. Christian IV. egenh. Breve I. S. 333. 34.) Udstilligt vedkommende de sidste Begivenheder i Krigen med Keiseren og Fredslutningen, ligesom og Kirstine Munks yngste Datters Fødsel og hendes Stilsmissie fra Kongen. m. m. (Jvf. Christian IV. egenhændige Breve. I. S. 392. 393.)

At den næstfølgende Almanak, som haves, for Aaret

1635, erfares, at Kongen har tilbragt Julen og Begyndelsen af det nye Aar paa Koldinghuus (hvor ogsaa de nærmeste Medlemmer af Rigsraadet vare samlede den 10de Februar.) Den 2. Marts forlod han Koldinghuus, begav sig til Haderslev, og derfra videre til Flensborg og Holsten. Den 1ste April reiste han fra Kolding til Middelfart, og siden videre tilbage gjennem Jyen til Siølland. — Den 22. Mai gik han til Skibs fra Kronberg til Flekkerø, hvor han landede den 30. Mai,⁸¹⁾ seilede derfra den 9de, Klokken eet om Natten, kom den 11te til Kobbervigen, og begyndte den 12te sin norske Reise til Lands.

Jun. 12. „Drog jeg fra Braguæs, og derfra hen til Seem.“

Jun. 13. „Drog jeg fra Seem til „Königsberg,“⁸²⁾ og var omkring og besaae en Deel af Gruberne paa Sølvberget.“

Jun. 14. „Var jeg omkring og besaae Bergværken, og forærede jeg Berggesellerne, som agerede en Comedie 50 Dlr.“

Jun. 15. „Var jeg derhos, at de smeltede Sølv, og drev det af, saa og gjorde det fint. Samme Dag gav jeg Berggesellerne 20 Dlr.“

Jun. 16. „Drog jeg fra „Königsberg“ til Aggershuus.“

Jun. 19. „Drog jeg fra Aggershuus til Ullensager, som er 5 Mile.“ Jun. 20. „Drog jeg fra Ullensager til Store Hammer,⁸³⁾ som er 3 Mil til Lands og 6 til Vand.“

⁸¹⁾ Her har Kongen bl. a. optegnet: Jun. 2. „Blev den Skandse paa Slotsøen anlagt.“ 4. „Gav jeg Soldaterne, som skal blive paa Slotsøen, en Maanedes Sold, 132 Rdr.“ 6. „Gav jeg dem i Artellet, som kom med Stykkerne 50 Dlr. Sergeanten („Scharfianten“) for en Maaned 8 Dlr. Jun. 8. „Leverede jeg Palle Rosenkrantz 4000 Dlr.“ — Om den ældre Skandse paa Slotsøen fra 1556 jvf. Slange, Christian IV. S. 812.

⁸²⁾ Kongsberg Sølv-Værk opdagedes 1623. Christian IV. besøgte Stedet første Gang det følgende Aar 1624, og bestemte da, hvor Bergstaden skulde anlægges, m. m. (Jvf. Dansk Museum 1782, I. S. 129 og flg. Bing Beskrivelse over Norge S. 337.)

⁸³⁾ Ullensager Præstegaard, i Øvre Romerige Fogderi. (s. J. Kraft hist. topogr. Haandbog over Norge. 1848. S. 63. Store Hammer, en Gaard ved Miosen i Bangs Præstegjeld (hvor fordm. den gamle Hammer Stad laae) paa den Tid (1635) endnu en Kongsgaard. (Bing, Beskr. over Norge. S. 232. Kraft l. c. S. 136.)

Jun. 21. „Drog jeg fra Store Hammer til „Nammod“ (Namod)⁸⁴⁾ som er 5 Mil til Lands og 1 til Vands.“ Jun. 22. „Drog jeg fra Nammod til Vestgaard, som er 6 Mil.“ Jun. 23. „Drog jeg fra Vestgaard til Ellevor,⁸⁵⁾ som er 3 Mil først til Lands og 3 til Vands, og siden 1 til Vands.“ 24. „Drog jeg fra Ellevor til Tundset,⁸⁶⁾ som er 7 Mile.“ 25. „Drog jeg fra Tundset til Kongsgaarden, som Iver Pripp⁸⁷⁾ holder Huus, som er 7 Mil.“ (Her spillede Kongen den 28de, og vandt paa Dobbel 28 Dlr.) 29. „Drog jeg fra Kongsgaarden udi Dvikken⁸⁸⁾ (Dvikne) til Tonsted, (Tundset) som er 6 Mil.“ 30. „Drog jeg fra Tundset til Dvarsted, er 7 Mil til Lands; siden derfra til Aggers, er 3 Mil til Vands; siden til Vesø til Vands, som er 6 Mil, hvor jeg blev om Natten.“⁸⁹⁾ — Jul. 1. „Drog

⁸⁴⁾ Namot, to Gaarde i Præstegjeldet af samme Navn, af hvilke een er Præstegaard. (Kraft l. c. S. 160.) Sammenl. nævnes Vestgaard, liggende i Store Elvedals Sogn, som er Annex til Namot.

⁸⁵⁾ Er formodentlig Gaarden Ellevold i Reendalens Præstegjeld i Hedemarken. (Kraft anf. St. S. 162.)

⁸⁶⁾ Tonset (fordum Tunsæter) Præstegaard, (i Østerdalens Fogderi) hvorefter Hovedsognet og hele Tonsu Præstegjeld har Navn. (Kraft S. 164.)

⁸⁷⁾ Denne Mand har, som man seer, senere paa Aaret sendt Kongen (eller egentlig hans Son, Grev Baldemar) en norsk Hest til Foræring. 4. Dec. 1635 forekommer: „Gav jeg (i Odense) Iver Pripps Diener til Tærepønge 10 Dlr., til Grimepønge for Grev Baldemar 6 Dlr.“

⁸⁸⁾ Dvikne Sogn er den nordligste Deel af Østerdalen og Hedemarkens Amt, og Kirken ligger kun 12 Mil fra Trondhjem. I dette Sogn opdagedes **1639** Kobber-Gris af Drogvognere, „hvilket den daværende Præst Hr. Hans indberettede til Christian IV.“ (Bing.) Af Kongens Optegning sees, at her har været en Kongsgaard, som man ellers ikke finder nævnt. Været, (Dvikne, eller Østerdalens Kobberværet) som for Kongens Regning begyndtes **1636** (jvf. Bing, S. 529—531) blev nedlagt hveded A. 1810. (Kraft S. 166.)

⁸⁹⁾ Kongen har, som man seer, paa Tilbagereisen fra Dvikne tildeels (imellem Tonset og Ullandsager) fulgt en anden Vej, eller taget Natteparteer paa andre Gaarde, af hvilke nogle (Dvarsted, Aggers, Vesø, Amund) ikke ere lette at bestemme. Mueligen kunde

jeg fra Vesø til Amund, er 4 Mill; siden til Grundsted, er 1 Mill, til Vands; og siden til Ellerød⁹⁰⁾ $\frac{1}{2}$ Mill, hvor jeg laae om Natten." Jul. 2. „Drog jeg fra Ellerød til Miesen („Mesen“) som er 4 Mill, og drog saa over Vandet til „Næs“ (Næs), som er 7 Mill, og siden til Ullandsagge, som er 2 Mill, hvor jeg laae om Natten." Jul. 3. „Drog jeg fra Ullandsagge til Aggershuus, som er 5 Mill, og kom jeg til samme Huus, der Kloffen nys var slagen 7 Formiddag."⁹¹⁾

Jul. 6. „Drog jeg ud paa Arken (Kongens Skib) og begav mig paa Rejse til Danmark."

Jul. 8. „Den Tid Kloffen var sly om Aftenen fatte jeg ved Toldboden uden for Kiøbenhavn."

(Den 15de Jul. seilede Kongen atter paa „Arken“ til Christiansspriss, hvor han, efter at have aufret under Femern den 18de og 19de, kom den 20de om Morgenen kl. halv otte. 3 Høstene opholdt han sig til den 13de Aug., da han atter gif ombord ved Christiansspriss, og drog i Land den 16. Aug i Helsingør. — Den 15de Nov. reiste Kongen fra Understov til Nyborg og Odense (hvor Herredagen begyndte den 19de og varede til den 30te;) hvorefter Kongen den 8de Dec. drog fra Odense til Taasing, og 12. Dec. til Haderslev, hvor han blev Aaret ud.)

1639, har Christian IV. ligeledes tilbragt Julen og en Deel af Vinteren paa Haderslev-Huus, hvorfra han i Slutningen af Januar gjorde en kort Rejse til Mendsberg. Han forlod Haders-

Vesø vare Gaarden Foset i Ramot Sogn? (I samme Sogn ligger paa Pontoppidans Kort en Gaard Amundstad, der ikke findes nævnt i Krafts Handbog.)

⁹⁰⁾ Formodentlig Elverum (fordum Elvarheim) Præstegaard i Sognet af samme Navn (Østerdalens Fogderi) s. Kraft l. c. S. 158. „Grundsted“ er vel det nærliggende, sammesteds nævnte Grundset, hvor et bekiendt Marked holdes i Martsmaaned

⁹¹⁾ Det synes paafaldende, at Kongen paa denne hele Rejse i Norge ingensteds skulde have givet Glæste eller Drikkepenge. Han har i det mindste ingensteds selv optegnet nogen saadan Udgift; med Undtagelse af Aggershuus, hvor han var 16—19. Jun. og 3—6. Julius, og gav den 5. Jul. til Pigerne 30 Dtr.; i Stadtholderens Stald 50 Dtr., og Kloffen 20 Dtr.

lev den 7de Febr), og kom den 9de til Kiøbenhavn. Den 18de Martis drog han atter til Tjen, og over Næfens og Vøllerslev til Rendsborg, hvor han kom den 21de, og den 22de til Glückstadt (hvor en engelsk Gesandt, den bekjendte Thom. Roe, og en keiserlig Gesandt, Grev Kury, ankom d. 38. Martz.) Den 9de April var Kongen tilbage i Haderslev, og den 18de i Kiøbenhavn. — Den 24de Juni seilede han paa den Norske Løve til Holsten, hvor han gif i Land d. 28de ved Neustadt, besaa de Stæbe, der byggedes, og kom den 29de til Glückstadt. Kongen blev her til den 3die October, og kom den 4de fra Rendsborg til Haderslev. Den 8de October var han tilbage i Kiøbenhavn; men tog atter den 22de fra Korsør over Beltet, og kom den 25de Oct. til Haderslev-Huus, hvor han blev til Maretis Udgang.

11. Spil: „Dobbel“, (Brætpil) „Leg“ (Kortpil) og „Boldleg“.

1607. Jan. 9. „Tabte jeg paa Dobbel 10 Dlr. og 1 Rosenobel.“ (Nyberg.)

Jan. 10. „Vandt jeg paa Dobbel 59 Dlr. 1 Mt.“ (3 Odense, hvorhen Kongen synes at være reist fra Anderskov for at overvære Knud Ruds Bysluy, som stod d. 11. Jan.)

Jan. 13. „Tabte jeg 27 Daler paa Dobbel.“ (3 Odense.)

Mart. 25. „Betalte D. Præbe mig 16 Rosenobler, jeg vandt ham af.“

Apr. 19. „Tabte jeg paa Boldleg med Detlof Rangow⁹²⁾ 4 Rosenobler. 20. Tabte jeg 2 Rosenobler udi Boldhuset (i Kiøbenhavn) med Detl. Rangow.“

Mai 1. „Legte jeg med „Palsgraf Augustus“ udi Boldhu-

⁹²⁾ Ditlev Rangow, til Panker, (født 1577, død 1539) blev senere Landraad og Amtmand i Steinburg, og var en af de 12 Adelsmænd, som Christian IV. slog til Ridder (af Sværdordenen, eller den væbnede Arm) i Kolding den 7de. Dec. 1616. Man seer, at han maa have været en god Boldspiller, med hvem Kongen idelig har øvet dette Spil i A. 1607 og 1608.

jet og tabte 1 Rosenobel." 11. Mai. „Vandt jeg 30 Daler af Palsgreven udi Boldhuset.“

Jun. 29. „Vandt jeg af Ditlev Ranzau 2 Rosenobler.“

Jul. 16. „Vandt jeg paa Dobbel 18 Daler.“ (Paa Nytkjøbing Slot.)

Jul. 31. „Vandt jeg paa Leg imellem Krenberg og Stavanger 14 Dlr. 1 Mk.“

Aug. 8. „Haver jeg tabt paa Dobbel, medens jeg var udi Stavanger Herredag, 20 Dlr.“

Sept. 16. „Vandt jeg paa Dobbel 23 Dlr.“

Oct. 13. „Vandt jeg af Ditlev Ranzau paa Boldleg 1 Rosenobel og 4 Daler.“

Oct. 19. „Vandt jeg 20 Dlr. af Ditlev Ranzau.“

Oct. 25. „Vandt jeg i Boldhuset af Ditlev Ranzau 12 Dlr.“

Oct. 25. „Ligeledes paa Boldleg af D. Ranzau 24 Dlr.“ (Boldmesteren fik ved den Leilighed 1 Dlr.)

Oct. 31. „Tabt paa Boldleg 8 Dlr.“

Nov. 1. „Vandt af D. Ranzau 7 Dlr. 4 Rosenobler.“

Nov. 3. (Tabt til Samme i Boldhuset 40 Dlr. 9. Nov. vundet fra Samme 8 Dlr. og 10. Nov. atter vundet fra D. Ranzau 32 Dlr. Boldmesteren fik 1 Dlr.)

Nov. 13. (Vundet fra D. Ranzau 16 Dlr. og den 14de atter fra samme 8 Dlr. og 3 Rosenobler. Boldmesteren fik 1 Dlr. 16. Nov. tabt til Ranzau 3 Rosenobler.)

Nov. 23. Vandt Ditlev Ranzau fra Kongen 4 Rosenobler; ligeledes Jørgen Brahe 3 Rosenobler. (3 Boldhuset.)

Dec. 11. „Vandt jeg paa Dobbel 25 Dlr. 3 Mk.“

Dec. 15. „Vandt jeg af D. Ranzau i Boldhuset 9 Rosenobler.“

Dec. 16. „Tabte jeg i Boldhuset 21 Rosenobler.“

Dec. 19. „Vandt jeg af D. Ranzau 5 Rosenobler.“ (Ligeledes fra Samme den 20de i Boldhuset 9 Rosenobler; af Sinclair 5 Rosenobler, og den 21de af Samme 4 Rosenobler.)

Dec. 28. „Tabte jeg med D. Ranzau i Boldhuset 26 ungerste Gylden og 8 Rosenobler.“

- 1608.** Jan. 3. (3 Malms.) „Vandt jeg paa Dobbel 16 Dlr.“
 Jan. 14. „Tabte jeg paa Dobbel 7 Dlr.“
 Jan. 15. „Betalte mig Melchior Voben 77 Dlr., hvilke jeg hannem nogen Tid tilførn afsandt paa et Vædde.“
 Jan. 22. „Vandt jeg paa Dobbel 67 Dlr.“ 23. vundet paa Dobbel 9 Dlr.
 Febr. 4. „Tabte jeg udi Voldhuset 7 ungerske Gylden og 14½ Dlr. 1½ Mark.“
 Febr. 5. „Tabte jeg paa Dobbel 8 Dlr.“
 Febr. 6. „Vandt jeg udi Voldhuset af D. Rangau 16 ungerske Gylden.“
 Febr. 7. „Tabte jeg paa Dobbel 29½ Dlr.“
 Febr. 8. „Vandt jeg paa Dobbel 34 Dlr.“ 9. „Vandt jeg udi Voldhuset af D. Rangau 5 Rosenobler og 5 ungerske Gylden.“ 10. „Vandt jeg paa Dobbel 4 Dlr.“ 11. „Tabte jeg udi Voldhuset med D. Rangau 4 Rosenobler. Tabte paa Dobbel 44½ Dlr.“
 Febr. 12. „Vandt udi Voldhuset af D. Rangau 20 Rosenobler og 8 ungerske Gylden.“ 13. „Vandt i Voldhuset af D. Rangau 16 Rosenobler.“ 16. „Tabt i Voldhuset til Samme 8 ung. Gylden.“ 18. „Vandt i Voldhuset af Samme 32 ungerske Gylden.“ 19. „Tabt paa Voldhuset til Samme 32 Gylden.“
 Febr. 24. „Tabte jeg paa Dobbel 30 Dlr.“
 Febr. 28. „Vandt jeg udi Voldhuset af D. Rangau 8 ungerske Gylden.“
 Febr. 29. „Tabte i Voldhuset til Samme 8 ung. Gylden.“
 Mart. 2. „Tabte jeg udi Voldhuset med D. Rangau 8 ungerske Gylden.“
 Mart. 4. „Tabte jeg paa Dobbel 30 Dlr.“
 Mart. 7. „Tabte jeg paa Dobbel 1295 Dlr.“
 Mart. 26. „Vandt jeg i Voldhuset af D. Rangau 24 ungerske Gylden.“
 Mart. 28. „Vandt af D. Rangau i Voldhuset 32 ungerske Gylden.“
 Mart. 30. „Tabte jeg med D. Rangau 20 Dlr.“

Apr. 10. „Tabte jeg i Boldhuset med D. Rangau 30 Dlr.“
 Mai. 4. „Tabte jeg med D. Rangau 30 Dlr.“ 21. „Tabte jeg med D. Rangau 15 Dlr.“ Jun. 3. „Vandt paa Boldhuset 3 ungerske Gylden.“

Jul. 18. „Vandt jeg paa Dobbel 27 Dlr.“

Aug. 6. „Tabte jeg paa Dobbel 20 Dlr.“ Aug. 7. „Vandt jeg paa Dobbel 63 Dlr.“ (3 Ddelse.) 9. Aug. „Vandt paa Dobbel 2 Dlr.“ 10. „Ligeledes vundet paa Dobbel 2 Dlr.“ (Paa Skanderborg, hvor Hiortejagten begyndte.)

Aug. 12—20. (3 disse Dage spillede Kongen under Jagten, og vandt jævnlig „paa Dobbel“. 12. Aug. 18½ Dlr. 14. Aug. 1 Dlr. 15. Aug. 17 Dlr. 20. Aug. 23 Dlr.)

Aug. 16. „Tabte paa Dobbel 17½ Dlr. Ligeledes tabt den 21de Aug. 44½ Dlr. 22. Aug. (Paa Silkeborg.) Vundet paa Dobbel 3 Dlr. 23. Vundet 52 Dlr. 24. Vundet 3½ Dlr. 27. Vundet 74 Dlr. 28. Tabt 31 Dlr. 30 Aug. Vundet 22 Dlr. 1. Sept. (Paa Nafnar.) Vundet 329 Dlr. 2. Sept. Tabt 33 Dlr.“

Sept. 4. „Tabte jeg paa Dobbel 112 Dlr.“

Sept. 5. (Kom Fyrst Ludvig af Anhalt⁹³) til Skanderborg, var paa Jagt med Kongen den 6te; havde Audients og var til Taffel den 7de, paa Jagt i Dyrehaven den 8de.)

Sept. 9. „Vandt jeg udi Boldhuset af Fyrst Ludvig af Anhalt 16 ungerske Gylden.“

Sept. 10. „Legte jeg med Fyrsten af Anhalt, og tabte 12 ungerske Gylden.“

Sept. 11. „Legte jeg med Fyrsten af Anhalt i Boldhuset og vandt 16 ungerske Gylden.“

⁹³) En Anhaltsk Gesandt var 1607 kommen til Kiøbenhavn, og havde Audients hos Kongen den 27de Sept. Tydskland var i Maret 1608 i betydelige Bevægelse; Huset Anhalt var ivrig protestantisk, og den her omtalte Fyrste, der selv kom til Christian IV., var en Broder til Christian, Fyrste af Anhalt, der siden i 30 Mars Krigen var den Pfalziske Eurfyrst Frederiks Feltherre. (Jes. herom Schlegels Samml. II. 3. S. 91.)

Sept. 15. „Tabte jeg paa Dobbel 96 Dlr.“ 17de Sept. Bundet paa Dobbel 62 Dlr. Tabt i Boldhuset (Skanderborg) 4 ungerske Gylden. 18. Bundet paa Dobbel 103 Dlr.

Sept. 29. „Vandt jeg af D. Rangau i Boldhuset 16 Ducater.“

Oct. 2. „Tabt i Boldhuset med D. Rangau 8 Ducater. Tabt paa Dobbel $7\frac{1}{2}$ Dlr. 3. Oct. Bundet paa Dobbel 88 Dlr. 4. Oct. Tabt paa Dobbel 73 Dlr.“

Oct. 18. (3 Kiel.) „Vandt jeg paa Dobbel 173 Dlr.“

Oct. 23. (Haderslev.) „Vandt jeg paa Dobbel 4 Dlr.“

Nov. 3. „Vandt jeg af Anders Bilde⁹¹⁾ udi Boldhuset 16 Dlr. 8. Nov. Bundet paa Dobbel $3\frac{1}{2}$ Dlr. 11. Nov. Bundet i Boldhuset med D. Rangau 4 Ducater. 14. Nov. Tabt paa Dobbel 24 Dlr. 3 Mk. 15. Nov. Tabt paa Dobbel 6 Dlr.“

Nov. 17. „Tabte jeg udi Boldhuset med D. Rangau 8 Ducater.“

Nov. 18. „Vandt jeg i Boldhuset af D. Rangau 40 Ducater, hver Ducat regnet $6\frac{1}{2}$ Mk. Gav „Markeren“ 1 Ducat.“

Nov. 20. „Vandt jeg paa Dobbel 2 Dlr. 3 Mk.“ 23. Nov. Tabt paa Dobbel 63 Dlr. 27. Nov. Bundet i Boldhuset med D. Rangau 14 Rosenobler.“

Dec. 5. „Tabte jeg paa Dobbel 65 Dlr.“

For Aaret **1607** udgjorde saaledes Kongens Binding i „Dobbel“ og i „Leg“ (d: Tærning- eller Brætspil og Kortspil) i Alt 139 Dlr.; i Boldspil: 31 Rosenobler og 161 Dlr. Hans Tab var i fornavnte Spil 57 Dlr. og 1 Rosenobel; i Boldhuset tabte han 69 Dlr., 46 Rosenobler og 26 ungerske Gylden. — I Aaret **1608**, da han enkelte Gange har spillet meget høit, vandt han „paa Dobbel“ (Leg forekommer næsten ikke i dette Aar) 1193 Dlr. (foruden 77 Dlr. i et Bæddemaal) og i Boldspil 16 Dlr. 14 Rosenobler, 60 Ducater og 135 ungerske Gylden. Kongens Tab i Dobbel var 2135 Dlr.; i Boldspil 106 Dlr. og 16 Ducater.

Det næste Aar, hvis Almanak indeholder Optegnelser om Udgifter og

⁹¹⁾ Anders Bille, til Raabelø, senere til Rosenbuhl, begge i Steane; han blev 1616 slaact til Ridder; døde 1633.

Indtægter, er **1618**. I dette Aar finder man Boldspillet, der i 1607 og 1608 var saa stærkt i Gang, saa at lige recent aflagt. Kongen har kun en eneste Gang, den 10de April, „legt i Boldhuus med Christen Thomessen“, (Sehested) og tabte da 2 Rosenobler. 32 Dage har han antegnet at have spillet Kort og Brætspil, (Dobbel) hvori han i Alt vandt 596 Dlr. og tabte 787 Dlr. Kort spillede Kongen i dette Aar jævnlig med Kirstine Munk (som han 1615 havde ægtet) og en eller anden Herremand eller Adelsfrue. Saaledes: Jan. 6. „Legte jeg med Kirsten og Lisbet Gyldenstjerne⁹⁵⁾, og tabte 10 Dlr.“ Jan. 13. med Kirsten og Niels Friis;⁹⁶⁾ da Kongen vandt 35 Dlr. Jan. 15. med de Samme, da Kongen tabte 13 Dlr. Febr. 11. med Kirsten og „Sy. Høeg.⁹⁷⁾ Febr. 20. Med Kirsten og Hertug Ernst. (Kongen vandt 67 Dlr.) Febr. 21. Med Kirsten og Christen Thomessen. Febr. 26. Med Kirsten og Sivert Ved.⁹⁸⁾ (Kongen vandt 17 Dlr.) Mart. 5. Med de Samme. (Kongen vandt 50 Dlr.) Mart 17. Med Kirsten og Berndt Geist (von Hagen.) Mart. 18. Med Kirsten og Henrik Gyldenstjerne.⁹⁹⁾ (Kongen vandt 9 Dlr.) Mart. 23. Med B. Geist og Tyge Brahe.¹⁰⁰⁾ (Kongen tabte 30 Dlr.) Mart. 28. Med de Samme. (Kongen vandt 86 Dlr.) Apr. 14. Med Kirsten og Anne Rosenfranz.¹⁰¹⁾ Apr. 19. „Med Kirsten Munk og Cey Ranhou.“¹⁰²⁾ Sept. 5. Med Ditto Brahe¹⁰³⁾ og B. Geist. Sept. 26. Med Kirsten Munk og hendes Moder Ellen Marsvin. (Kongen tabte 70 Dlr.) Oct. 6. (I Haderslev.) Med Marquard Pens og B. Geist. (Kongen tabte 200 Dlr.) Oct. 7. Allene med Valther v. Ahlefeldt. (Kongen

⁹⁵⁾ Lisbeth Gyldenstjerne (f. 1564) var gift med Oluf Rosenfvarre til Skarhult i Skaane, som var Raad- og Søfendebarn til Kirstine Munk; hun blev Enke 1624 og døde 1628. I Kongens Almanak for 16163. Jan. Raader: „Drog Oluf Rosenfvarre og Lisbeth fra Frederiksberg.“

⁹⁶⁾ Formodentlig Niels Friis til Krashrup, Cantoleren Chr. Friis's yngste Broder, som 1616 var en af Kongens Secretærer, (død 1639.)

⁹⁷⁾ Alden Trivl menes Sidsel Høeg, Datter af Stygge Høeg til Bang, gift med Ebbe Munk til Hillebro, der 1618 var Lehnmand paa Anderslev.

⁹⁸⁾ Sivert Ved, til Jordslev, Rentemeester, født 18de October 1566, død i Jan. 1623.

⁹⁹⁾ Henrik Gyldenstjerne, til Svaneholm i Skaane, f. 15de April 1594; død paa Skerkebo i Jyen d. 7de Sept. 1669.

¹⁰⁰⁾ Tyge Brahe, til Vestrup i Skaane, f. 1ste Januar 1593; død 28. Aug. 1610.

¹⁰¹⁾ Formodentlig Frants Ranhou's Enke, Anna Rosenfranz, som var Søfendebarn til Kirsten Munk; hun døde i Aaret 1618.

¹⁰²⁾ Sidste Gang i dette Aar med Kirstine Munk. Den 10. Aug. blev hun forlovet med „en ung Datter.“ (Anne Cathrine, hendes første Barn.)

¹⁰³⁾ Formodentlig Ditte Pedersen Brahe til Krogholm i Skaane (1618 Lehnmand paa Skottingshuus, og tidligere mægtet rig; (Zusätze Nye Saml. III. 213.) født 1582; død 1612.

vandt 90 Dlr.) Ligesledes med Samme den 8de Dec. da Kongen atter vandt 150 Dlr. D. 13. Dec. med B. v. Ahlefeldt og 3 hver Reventlov, da Kongen tabte 119 Dlr.

I Aaret **1619** har Kongen spillet 33 Dage, og paa et Par Undtagelser nær, altid i Brættet („paa Dobbel.“) Hans Binding var 366 Dlr.; Tab $421\frac{1}{2}$ Dlr. foruden det ene usædvanlige Tilfælde den 19de Jun. „Gav jeg 30 st Høeg¹⁰⁴⁾ 596 Dlr. som han for nogen Tid siden vandt mig fra paa Dobbel;“ saaledes Tabet i Alt 1017 Dlr. Dette er det eneste Tilfælde, hvor Kongen nævner med hvem han i dette Aar har spillet; heller ikke Kirstine Munks Navn forekommer nogensteds.

1620 spillede Christian 40 Dage, og med en eneste Undtagelse, da han „i Leg“ vandt 33 Dlr., var det øvrige altid Brætspil. Navne paa de Medspillende findes ikke i denne Skrivecalender. Kun een gang, den 27. Nov. nævnes Berndt Geist, som den Kongen i Dobbel havde frarundet 124 Spec. Dlr., hvoraf B. Geist blev 53 skyldig; men den 2den Dec. tabte Kongen derimod paa Dobbel (formodentlig til samme Mand) 550 Dlr. in spec.; „hvorudi de 53 Dlr. ere regnet, som Geist mig skyldig blev.“ Ikke længe efter (den 10de Dec.) tabte han atter 450 Dlr. Spec. Kongens hele Tab udgjorde 1449 Dlr. (hvoraf det meste in spec.) 19 hele og 67 halve Kroner; hans Binding derimod var $627\frac{1}{2}$ Dlr. (sileres mest in spec.) og 60 halve Kroner.

I Aaret **1621** finder man et kjendelig ringere Antal af Dage, paa hvilke Kongen har søgt Tidfordriv ved Spil; maaskee har et enkelt betydeligt Tab i dette Aar svækket Lyden dertil. **1621** er ogsaa det sidste Aar, hvis bevarede Almanak vidner om, at Kongen endnu enkelte Gange forsøgte sig i Boldspil, hvori formodentlig hans Færdighed med Aarene og Mangel paa Dvælse har tabt sig. Tre Gange spillede han i Boldhuset og tabte hver Gang: i Alt dog kun 5 Rosenobler. Dobbel findes 12 Gange antegnet; Kongens Tab var 182 Kroner; han vandt herimod 186 halve Kroner, og 39 Dlr. Men et langt betydeligere Tab (i Kortspil), det største, som i nogen af disse Skrivecalendere er optegnet, findes ved 5te Marts: „Gav jeg Berndt Geist **2033** Daler i Mynt, som jeg for nogen Tid siden tabte paa Leeg.“¹⁰⁵⁾ Dette har maaskee for en Tid gjort Kongen ked af Spil; efter Almanakken har han først ud paa Vinteren og ved Juletid 1621, nogle Gange igien moret sig ved „Dobbel“, hvor det højeste, som han vandt og tabte, var 51 Dlr. og 91 halve Kroner.

¹⁰⁴⁾ Formodentlig Just Høeg (til Hierolov) Hofmester paa Sorø; født 1584; død 1646 som Rigscanteler.

¹⁰⁵⁾ Formodentlig har dette Spil fundet Sted i de Dage, (21. Febr.—8. Marts) da Christian IV. i dette Aar opholdt sig paa Segeberg Slot, hvor den forbrevne Konge af Bohmen, tilligemed enkelte tyske Jorher og Gesandter, holdt et Møde med Kongen.

I Maret **1625** har Kongen antegnet i Alt 58 Spilledage, paa hvilke hans Tab i det Hele beløb sig til 1381 Daler; det han vandt til 951 Daler. Der forekommer intet andet Spil end »Dobbel«, eller Brætspil; og Ingen af dem nævnes, som Kongen har spillet med. Hyppigst indtraf dette under Jæsttieget i Tydskland; og det endog paa Dage (s. Ex. den 20de Aug.) da Krigsoperationer og Fægtninger fandt Sted; ja man finder, at Kongen tabte 4 Dlr. i Dobbel paa Rodenborg (i Bremen) den 8de December, som var den samme Dag, da han, efter sin egen Optegnelse, skal have havt et Syn, som han siden flere Gange lod aftegne.¹⁰⁶⁾

1629 har Kongen kun spillet 20 Dage, paa hvilke hans Tab udgjorde 285 Dlr., 62 hele, og 218 halve Kroner; hvorimod han vandt 57 Dlr. og 264 halve Kroner. Kun een Dag i dette, for Fru Kirsten uheldige Mar har Kongen antegnet, at have spillet med hende. Jan. 25. »vandt jeg 40 Dlr., som Kirsten bleff mig skyldig.»

Endnu mere synes Kongens Lyst til Tidsfordriv ved Brætspil at være aftaget i de paafølgende Aar. I **1635** har han kun spillet 13 Dage; og som det synes tildeels lavere, end undertiden tilførn. Her forekommer endog nogle Gange den tabte eller vundne Sum angivet i Mark. (Den 22 Febr. f. E. tabte Kongen 2 Mark.) I Alt udgjorde hans Tab 457 Dlr. og 60 Mark; (det meste heraf, nemlig 429 Dlr. tabte Kongen d. 23. — 26. Mai paa Skibet »Arken«, hvorpaa han seilede til Norge.) Hans Vinding var 53 Dlr. og 2 Mark (hvoraf 38 Dlr. paa »Kongsgaarden i Quicken«, i Norge.)

Endnu tydeligere bliver det, at Christian IV. Lyst til Spil med Aarene maa have tabt sig, af den sidste af hans Skrivcalendere, som er bevaret, for **1639**. I denne findes enhver Udgift og Indtægt nøie optegnet; men deriblandt kun ved en eneste Dag, 10de April: »Vandt jeg paa Dobbel **136** Dlr.» (i Haderslev.) Netop samme Sum, **136** Dlr., gav Kongen næste Dag til de Jættige. Det synes som man saavel heraf, som af det eneste i hele Maret forekommende Tilfælde, tør slutte, at Christian IV. allerede 1639 reent havde ophørt at spille, og ikke selv vilde beholde de Penge, som ved dette enkelte Lykkestræk tilfaldt ham. Ligefædes viser det sig, ved Sammenligningen af de tidligere og sildigere Aargange af Almanakkerne, at Lyst til Lykke-Spil især har fundet Sted hos Christian IV. i hans yngre Aar, og med Alderen har aftaget, indtil den sandsynligvis reent er ophørt.

¹⁰⁶⁾ Der findes ved denne Dag Brevet i Calenderen: „Gloria in altissimis Deo, qui nostri miseratus est.“ (Jes. om denne Omstændighed Pentorpidans Marmora Dan. I. 122. 2 Hefeg 14 Udgave af Slange. II. S. 272. 73.)

12. Dreifunds Told, og Elbtolden ved Glückstadt.

	Rosenobl.	Gylten.	Dtr.
1607. Apr. 27. „Leverede Berendt Toldskriver af dette Mars Indkomst	1,247	100	12,000
Desuden mindre Guld- stykker for	"	"	128
Mai 22. leverede David Luft Toldskriver i Helsingør	560	"	12,000
Jun. 24. leverede Morten Jenssen af Tolden i Helsingør	1,000	"	17,000
Aug. 21. Berndt Told- skriver	1,577	250	20,000
Oct. 6. Morten Jenssen	1,400	"	10,000
Nov. 11. David Luft .	905	260	15,000
Dec. 23. Berndt Told- skriver	217	22	4,000
3 Alt	6,906	632	90,128
1608. Mart. 3. Leverede Hans Meehelborg, „hvilke var af Anno 1607 Mars Rest.“	3	13	277
Mai 3. Leverede D. Luft	1,500	"	15,300
Jun. 26. Leverede Willem Mortensen, Toldskriver i Helsingør	3,000	100	40,000
Jul. 23. Berndt Told- skriver	1,260	100	1,500
Nov. 28. Blev Christoffer Dyrchsen i Kjøbenhavn leve- ret af Tolderen i Helsingør	3,477	400	40,000
3 Alt:	6,240	613.	97,077

	Rosenebl.	Gulden.	Dir.
1618. Febr. 26. David Luft leverede	4	10	346½
Resten af ferr. Mars Regnskab.			eg 1 Ducat.
Apr. 13. Af Berndt Bocke	971	110	"
Jun. 9. Af Tolderne i Helsingør	2,650	120	"
Jul. 11. Sendte Kongen til Holsten „hvilkte jeg annammede af Tolderne i Helsingør“	"	"	50,000
Jul. 13. Af Tolderne i Helsingør	1,372	50	"
Sept. 21. Af Samme	1,680	200	36,000
Novb. 2. Af Samme.	1,427	100	27,000
Decb. 15. Af Samme.	420	20	9,000
Desuden ¹⁰⁶⁾	"	"	21,560
Tilsammen:	8,527	610	123,806
1619. Apr. 16. Af Tolderne i Helsingør	900	100	12,000
Mai 11. Af Tolderne	1,000	60	11,000
Jul. 24. „Annammede jeg (i Bredsted) som Christen Rasmuelsen hentede fra Tolderne i Helsingør	"	"	12,000
Dec. 19. (Ved Diget.) Af David Luft.	"	"	3000
Nov. 12. Af Tolderne	5,000	620	"
Dec. 14. Af Willem Mortensen	550	"	19,000
3 Alt:	7,450	780	90,000

¹⁰⁶⁾ Nov. 2. „Annammede jeg af Tolderne i Helsingør 22,000 Stüd von Achien, hvilkte beløber ud i Rigs Mynt 21,560 Dir.“

	Rosenobl.	Gylten.	Dir.
1620. Mart. 28. Af Renteriet			
Resten af forgangen Mars			
Regnskab af Tolden i			
Dresfund	22	27 Sp.	2,603½
			Cour. 202½
Mai 3. (3 Bredsted.) Af			
Berndt Toldskriver	"	"	Sp. 12,000
Jul. 17. 18. Af Tolden i			
Helsingør	4,756	320	45,000
Oct. 2. Af Tolderne i			
Helsingør	2,000	160 Sp.	27,000
	6,778	507	86,806
1621. Mart. 13. Af Tolderne i			
Helsingør	"	"	4,500
Apr. 19. Af Tolderne i			
Helsingør	850	"	Sp. 10,000
Jun. 19. Af Tolderne i			
Helsingør ved David Lust	3,970	180 Sp.	53,000
Sept. 8. Af Tolderne	1,800	200	30,000
Oct. 29. —	1,300	280	2,400
	7,920	660	99,900

I Aaret 1625, da Kongen begyndte Krigen mod den tydske Keiser, med den Hær, han anserte som valgt Kredsoverste i den nedersaxiske Kreds, har han i dette Mars Almanak kun optegnet af Indtægter for Dresfunds Told indtil den 1ste Jun. i Alt 400 Rosenobler, 54 Gylten og 19,253½ Dir. Det har uden Tvivl været hans Ophold i Tydskland, der har hindret ham fra, paa sædvanlig Maade selv at modtage og antegne disse Indtægter. Derimod bliver det ikke saa let forklarligt, hvad Bestaaffenhed det har havt med Dresfunds Told i Aaret 1629, det næste, for hvilket en Almanak have; da Kongen i denne kun har optegnet 2 Gange at have modtaget ubetydelige Summer af denne Told, der tilsammen

kun udgiere 339 Rosenobler, 62 Gylden og 2355 Dlr. — For Aaret **1635** findes vel eengang (30. Aug.) en betydelig Sum anfert; men dog er det hele af Kongen optegnede Beløb af Toldindtægten i 1635 langt under de ovenfor anførte Summer (1607—1621), da det kun udgier 1715 Rosenobler, 86 Guldgylden og 26,680 Dlr. Ligesaa besynderligt og paafaldende, som den ringe Indtægt af Dresunds Told i 1635, er det modsatte Forhold i **1639**. Kongens Optegnelser over de i dette Aar modtagne Summer af Tolden udgiere i Alt 1572 Rosenobler, 215 Guldgylden og 236,679 Dlr.; hvoraf allene i Aarets tidligere Maaneder Febr.—April er modtaget 59,550 Dlr. og tilsidst den 18. Dec. „er der i min Graværelse paa Cronborg indsat af Tolden i Sundet 61,000 Dlr. og 832 Rosenobler.“ At denne, i Forhold til de tidligere Aar, omtrent dobbelt saa store Indtægt skulde strive sig fra en saa betydelig Forhøielse af Toldtariffen, er dog neppe troligt; men Sagen kan her ikke nøiere oplyses. Snarere kan man vel formode, at der fra foregaaende Aar har været Penge henstaaende i „Toldkisten“ (som Christian IV. benævner Dresunds Toldkasse) hvilke i Aaret 1639 ere høvede. — Jeg maa endelig endnu bemærke, at i det bekjendte vigtige Bidrag til Historien af Rigets Finantøsvæsen i Begyndelsen af Christian IV. Regjering: „Overslag paa alt Rigets Indtægt og Udgift, til sammendragen den 24de Dec. 1602,“ (Schlegels Samml. I. 1. S. 96.) er „Tolden og Laftepenninge, som aannemes og oppebæres for Kronen borg“, efter 3 Aars Middeltal beregnet til 141,863 Dlr. Man vil finde, at naar Rosenobler (til 4 Dlr. Spec.) og Guldgylden regnes sammen med Talerne, vil Middeltallet for de ovenfor angivne Toldindtægter i 6 Aar (imellem 1607 og 1621) nogenlunde nærme sig til Overslaget's Ansættelse, stiondt ikke naae den.

Efterat Christian IV. i Aarene 1617 og 1621 havde begyndt Anlægget af Staden og Fæstningen **Glücksstadt**, havde han der, som bekjendt, fra 1630 paalagt de paa Elben seilende Skibe en Strømtold, som gav Anledning til de i Foraaret s. A. begyndte Besværinger af Hamborgerne, og til den i Løbet af Sommeren derved opstaaede Krigstilstand og Fiendtlighederne paa Elben

imellem Kongens og Hamborgernes Flaade. (Vsf. Christian IV. egenh. Breve, I. S. 403—408 og fl. St.) At denne af Kongen paalagte Told, hvorfor det lykkedes ham, i det mindste for nogle Aar, at erhyrve den tydske Keisers Confirmation, ikke har været en aldeles ubetydelig Byrde, især for den hamborgske Handel, kan man bl. a. slutte af dens Beløb i **1639**, i hvilket Aars Skrivcalender man finder Antegnelse for de af Tolden i Glückstadt modtagne Summer, tilsammen 31,426 Dlr., uberegnet 2185 Dlr. 17 Skl., som Kongen har optegnet ved den 8de Septbr. Denne Post er maaskee kun en Gientagelse, som er indløben ved Skrivfeil; da der ogsaa den 1ste Sept. forekommer emtrent den selsamme Sum: „Annammede jeg af Tolden i Glückstadt 2185 Dlr. 1 Skl.“

13. Regnskabsvæsen, Udlaan af Penge, Indtægt og Udgift overhovedet.

Om denne Gienstand indeholde Christian IV. Almanacker (som de foregaaende Uddrag vise) saa mange og mangehaande Optegnelser, at man paa en Maade, nærmere eller fiernere, kunde henregne den allerførste Deel af deres Indhold til Kongens Penge-sager, uden at de dog, (som forhen er bemærket) kunne give en fuldstændig Forestilling om alle Forhold, der vedkomme Rigets eller Statens Finantser og deres Bestyrelse; eller hvorledes Indtægter og Udgifter vare fordeelte imellem „Rentetiet“ (den daværende Statscasse, som Rentemesterne forestod) og Kongens egen Casse og umiddelbare Regnskab. Dette maa vel, efter vor Tids Beghelber, forekomme os ufuldkomment og -ufuldständigt; men det lader dog til, i det mindste hvad Udgifterne angaaer, at Kongen virkelig har optegnet disse med yderste Nøiagtighed, fra de største til de mindste, for saa vidt som de udbetales umiddelbart af ham selv. Det er ligeledes tydeligt, at han maa have bestemt og forbeholdt sig visse Indtægter, som i Almindelighed ikke skulde indflyde i Rentetiet, men som han selv modtog, gienste og holdt Regning over. At dette ikke har været nogen ringe Umage, og ikke ubetydeligt har forøget de mangfoldige Syssler og Byrder, som denne Konge umiddelbart paatog sig selv at udføre: kan man let forestille sig ved at giennemløbe de aarlige Summer, der gik igiennem Kongens Hænder, og ved at see, hvor stor undertiden den

Beholdning var af rede Penge, i Guld og Sølvmynter, som han gienste paa.¹⁰⁸⁾

Ikke mindre vil man i vor Tid forundres over de store Quantiteter af kostbare Silkeleier og andre Stoffer, ligesom af umyntet Guld og Sølv, som Christian IV. i sine tidligere Regleringsaar havde opdyndet. Da saadanne Fortegnelser, som den, der findes i Almanacken fra 21de Juni 1607,¹⁰⁹⁾ ikke forekomme senere: tør man formode, at det for en stor Deel har været med Hensyn til Frederiksborg Slots Indretning, at Kongen har anlagt disse Ferraad. Lyt til at opsamle saadanne dyre Sager, ligesom myntet og umyntet Guld og Sølv, kunde i øvrigt hos Christian IV. ogsaa være arvet efter hans Moder, efter hvem der ved hendes Død 1631 fandtes en Skat af forarbejdet og umyntet Guld og Sølv, saavel som af andre kostbare Efterladenskaber, hvorimod hendes Søns Ferraad i 1607 bliver ubetydeligt. — Vi kunne imidlertid strax ved denne Leilighed bemærke: at netop Skiftet efter Enkedronningen giver en vigtig og interessant Oplysning over Kongens Finantser; imedens det tillige viser, hvor lidt man kan tillægge den oeconomiske og Penge opsamlende Dronning, at have med smudsig Gierighed ruget over sine Skatte, eller at have aagret med dem til Landets og Underfaatternes Skade. Det var netop Moderens samlede Formue, som blev Christian den Fierdes Tilflugt, naar hans Pengetrang var størst, og han hverken kunde hjælpe sig med kevilgede Landsfatter, eller ved Drefunds Told.

Dronning Sophie, der (uberegnet en Skat af omtrent 288 Pund forarbejdet og umyntet Guld, og 1936 Pund Sølv,¹¹⁰⁾ foruden

¹⁰⁸⁾ Saaledes har han foran i Almanacken for 1618 optegnet, hvilke Summer i Rosenobler og Daler, der fandtes i Beholdning den 1ste Januar i Kongens Skatkammer paa Frederiksborg, gienste i 10 forskellige Pengestruin; foruden Poser og Tierdinger. Den hele Beholdning udgjør 8,011 Rosenobler og 201,700 Daler; eller i det Hele henved 235,000 Daler. (S. Nyerups Udgave af Christian den Fierdes Calendere. Kbh. 1825. p. X.)

¹⁰⁹⁾ Et Udtæg af dens Indhold har Schlegel meddeelt foran sit Aftryk af denne Almanak. (Samml. II. 3. S. 26—28.) Interessantere er Fortegnelsen selv over de forskellige Arter og Farver af Silkestoffer (68 hele Stykker, foruden en Mængde Stuver, og nogle Stykker Fløiel) og over adskillige Klædningsstykker (Handsker, Strømper, m. m.) Der forekommer desuden 51 Pund massivt Guld, 30 Pund Sølv, 27 Pund Silke, v. s. v.

¹¹⁰⁾ Værdien heraf udgjorde paa den Tid (da et Lod Guld regnedes i Værdi til 7¼ Rdr. og et Pund Sølv mindst til 16 Rdr. Species)

en forhøiet Arveløb af samme Art, som Kongens to levende Søstre skulde have, og foruden Juveler, rede Benge m. m. efterlod den i hiin Tid enorme Capital-Formue af 2,111,000 Daler Species, havde til forskjellige Tider laant Kongen store Summer, som i det Hele beløb sig til 961,000 Rdlr. Deraf havde han bl. a. i Krigsaaet 1614 laant 210,000 Dlr.; ligeledes under Krigen med Keiseren (1627 og 1628) 281,000 Rdlr.; og endelig 210,000 Rdlr. i Mar 1630, formodentlig til Udrustning af Krigsflaaden paa Elben. Kongen var saaledes sin Moders Hovedskyldner;¹¹¹⁾ og det tør være uvist, om han i sildigere Mar af denne vorende Gield har betalt alle Renterne. — Dette sætter ogsaa Kongens idelige Udlaan af sin egen Casse, ikke blot til Adelsmænd (stødt disse vare de fleste og betydeligste Laanere), men ogsaa til Folk af alle Classer i Danmark, i et andet Lys, end naar man vilde betragte dem blot som Følger af en sataalig Lyst til at samle Benge. Man seer, at Kongen ikke allene for en Deel har gjort disse Udlaan i mindre Summer, og saaledes uden Tvivl for at hjælpe Folk, der vare i siebliflig Pengetrang; ligesom han undertiden ogsaa har laant til Magistrat og Borgerstab i mindre Stæder (Malme, Østad, Helsingør); men man seer ogsaa, at han vist nok har havt saadanne mindre og større Bengesummer tilgode hos endeel Personer, endog paa Tider, da Kongen selv havde maattet gribe til Bengelaan for at udrede hvad Statens Fornødenhed krævede. — Jeg vil i den Anledning, til Dplysning og Exempel, meddele enkelte af de i Almanacken forekommende Navne paa Kongens Debitorer af forskjellige Stænder.

Den første herhen hørende Artikel forekommer 1608 den 10de Marts: „Laante jeg en Frue i Skaane 700 Dlr. Item Erik

omtrent 180,000 Dlr. Hertil kom endnu en Værdi af omtrent 55,600 Rdlr. i myntede Guld- og Sølvpenge; Juveler, til en Værdi af 131,000 Rdlr.; 45 Kister med kostbare Klæder, Stoffer og Vintoi; Ubre, Klenodier og Kunstarbejder, m. m. Værdien af hele Arven, sidstnævnte uberegnet, men sammenlagt med Capitalerne og udestaaende Gieldsposter og Renter, (hvoriblandt en Fortring paa Wallenstein af 63,225 Rdlr.) kan beregnes til omtrent **2,825,000 Rdlr.** (Jvf. Schlegels Samml. II. 4 S. 146—152.)

¹¹¹⁾ Dronningen havde for det meste udlaant sine øvrige Capitaler til sine Dattersønner, Hertug Frederik af Gottorp (394,000 Rdlr.) og Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig (1614 og 1623) 300,000 Rdlr., hvorfør han 1628 havde tilgode 72,000 Rdlr. i ubetalte Renter; til hendes Fættene, begge Hertuger af Meissenborg, 361,000 Rdlr. (i Maren 1595 og 1604) o. f. v.

Wassbyrd 2000 Dlr." Dette er dog de eneste Optegnelser af den Art, Kongen har gjort i bemeldte Aar; og i Almanacken for 1607 findes slet ingen. Derimod finder man under 19de Julius 1607, og 17de Mai 1608 (ligejens endnu 1618, den 1de August) at han udbetalte 5,900 Rdlr. i Rente penge til sin Moder; (saaledes af en Capital paa 98,500 Rdlr. til 6 pCt.) og at Kongen den 1ste Julius 1608 modtog „af Churfyrsten af Brandenburgs Diener 37,000 Dlr., hvilke han mig skyldig var." Aargangene 1611, 1616 og 1617 have saa godt som ingen Antegnelser, Pengesager vedkommende; derimod findes 1618, ved Enden af Januar, Optælling af Indtagten i denne Maaned 127,101 Dlr. 3 Mark; Udgifterne kun 7,254 Dlr., og derhos bemærket: „Blandt Indtagten er beregnet 21,251 Dlr. som er forhaanden udi Gieldsbreve." Desuden havde Kongen den 18de Januar modtaget 7000 Dlr. i Udtag paa Ellen Marsviins Gield, og atter d. 21de Jan. ved Gudi Galle „40,000 Dlr. af den Summa, Ellen Marsviin mig skyldig var;" hvorimod han atter den 18de Jan. laante Otto Marsviin 20,000 Dlr. — Videre s. A. „Apr. 25. fik Johan Bøgvad til Laans af mig 2600 Dlr. hvilke han med 70 Dlr. Rente til S. Mikkeisdag skal betale." Mai 29. „Laante jeg Soffie, Claus Podebusk, 3000 Dlr." Jul. 19. Holger Rosenkrantz 3000 Dlr. Aug. 13. Erik Grubbe 5000 Dlr. Aug. 11. Christoffer Gise 2000 Dlr. Aug. 15. „De Heilærde (Profesorerne) i Kiøbenhavn, 9000 Dlr." Oct. 16. Iver Neventlow 5000 Dlr. 25de Oct. Niels Friis 3000 Dlr. Erik Grubbe 1517½ Dlr. Nov. 12. Johan Wylmson 1000 Dlr. 10de Dec. „Laante jeg D. Mehner¹¹²⁾ 2000 Dlr. Cordt Meyer 300 Dlr. Holger Olffen 200 Dlr. Nic. Svabe 500 Dlr. Werner Kloumann 500 Dlr. Peder Svendsen 200 Dlr. Claus Tor Smede 500 Dlr." 11. Dec. Jesper Grubbe 6,500 Dlr. Den 23de Dec. Karen Bar 6000 Dlr. Gunde Lange 1000 Dlr.

Efter Aaret 1618 indeholde Almanackerne tilstrækkelige Beviser paa, at Kongens Penge-Udlaan aarligen ere fortsatte, og at det undertiden har været ikke ganske ubetydelige Summer, hvoraf han paa een Tid har trukket Rente. Saaledes kan s. Ex. anføres at han d. 16de Jan. **1619** modtog 300 Dlr. i Rente af 5000, fra Otto Marsviin; den 27de Jan. 90 Dlr. af 1500, fra

¹¹²⁾ Formodentlig Dr. Leonh. Mehner, (f. i Lauenborg 1571) som 1605 blev Professor Juris ved Kiøbenhavns Universitet (døde 1629.) Han betalte Kongen disse 2000 Dlr. tilbage med Rente den 9de Dec. 1620.

Sutte Gyldenstjerne; og den 21de Jan. 3000 Dlr. Rente af 50,000 Rdlr., samt 10,000 Dlr. Udbrug paa dette Laan, fra Bernille Gyldenstjerne. Dog udgier hele Summen af indbetalte Renter, som Kongen har optegnet i A. 1619, ikke meer end 3,774 Rdlr. Herved maa heller ei lades ubemærket, at de fleste ovenanførte Adelige, til hvem Kongen 1618 laante Penge, ikke findes optegnede blandt dem, der 1619 have indbetalt Renter til Kongen. Dette kan tildeels forklares af at Renterne, (som overhovedet erlagdes een Gang om Aaret) undertiden betaltes uregelmæssigt, maaskee i Folge bevilget Henstand. (Saaledes betalte ovenanførte Karen Bar den 11te Februar 1620 et Aars Rente, altsaa til 23de Dec. 1619, med 360 Dlr., og afbetalte 3000 Rdl. paa Capitalen. Ligeledes Niels Friis 180 Dlr. i Rente, som vare forfaldne den 25de Octbr. 1619.) At Kongen ogsaa laante ganske smaa Summer til Borgerfolk eller Vender, som vare i Pengetrang, kunne adskillige Exempler vise. Saaledes tilbagebetalte Peder Svendsen den 2den Dec. 200 Dlr., som han havde laant, tilligemed et Aars Rente, 12 Dlr.; og den 5te Dec. fik Kongen ligeledes 200 Dlr. af Holger Olsson, med 12 Dlr. i Rente for et Aar. (Begge disse forekom ovenfor 1618.)

Man sees ogsaa andensteds ved Rentepenges Indbetaling, at Kongen hyppigt udlaante mindre Summer paa 300, 500 til 1000 Dlr., bl. a. til adskillige Lærde og Professore. S. Ex. d. 15. Nov. 1619: „Reverende Dr. Conradus, 30 Rdlr. M. Elias Eisenberg 20 Dlr. Dr. Claus Blomme (=: Plum) 30 Dlr. Dr. Hans Resen 60 Dlr. M. Herman Jensen 30 Dlr. til Rentepenge.“ Den 24de Nov. betalte Anders Olsson, maaskee Broder til den ovenanførte Holger Olsson, 30 Dlr. i Rente; og atter 30 Dlr. den 10de Oct. 1620. — 4. Mai 1620 Berndt Toldskriver (i Helsingør) 60 Dlr. af 1000 Dlr., som Kongen laante ham d. 7de Marts 1619. (Hans Enke skulde dem endnu d. 31te Marts 1621.) Den 17de Oct. 1620 betalte atter de ovennævnte 5 Professore, hvoriblandt Dr. „Claus Plum“ (som Kongen 1619 kalder Dr. Claus Blomme) tilfammen 174 Dlr.¹¹³⁾ Den 29de

¹¹³⁾ At de endnu vare i Kongens Gjeld 1621, sees af hans Optegnelse den 13de Sept.: „Annammede jeg af fem udaf de Høilærde i Kiøbenhavn. 174 Dlr. in sp. som var Rente af nogle Penge, de af mig laant haver.“ (Schlegel Samml. II. 1. S. 65.) Om deres Navne s. Nyerups Ann. til Alman. f. 1619. S. 71. Dr. Conrad er den bekjendte lærde Professor Cordt eller Conrad Aklaffen; Mag. Herm. Jensen skal være Hermann Nielsen, som da var Prof. linguæ hebr.

Dec. 1620 betalte Næyerus Gummellen 18 Dlr. i Rente af 300 Rd. o. s. v. — Ligeledes finder man 1625 den 21de Febr. en heel Liste paa 18 Personer, uden Tvivl alle af Borgerstand,¹¹¹⁾ som i Kiebenhavn betalte deres Mars-Renter til Kongen, af Laan paa 200, 250, 300 Rdlr. (Jvf. Myerup anf. Sted S. 117.) Kun een af disse Debitorer har laant 1000 Rdlr. og (Myntmesteren) Nic. Svabe har foreget sin Gield (fra 1618) da han 1625 betaler i Rente 107 Dlr.

Man vil i øvrigt i Skrivcalenderen for 1621 (hos Schlegel) finde en heel Deel nye Navne paa Udelige, som i dette Aar havde større Summer til Laans, som have gjort Laan, eller afbetalt deres Laan hos Kongen (s. Gr. d. 7de Febr. Pernille Gyldenstjerne, som betalte Hovedstol og Rente med 13,744 Dlr. Spec.) Vi kunne heller ikke andet end antage, at Kongens Skyldnere i tidligere Aar have været flere end de, han selv har optegnet, og at endeel af dem have indbetalt deres Renter til Rentemesterne; efterjom Christian IV. i Aaret 1605 (i Følge et originalt Skyldregister) har havt ikke mindre end 300,000 Rdlr. udestaaende hos danske Adelsmand. (Jvf. Schlegels Samml. I. 1. S. 128. II. 4. S. 146.) Desuagtet findes dog, som ovenfor bemærkedes, saa godt som ingen Antegnelser om indbetalte Renter eller Capitaler i Almanackerne for 1606 og 1608. Saaledes maa Kongen i disse Aar, ligesom under hele hans Traværelse under Krigen i Tydskland, (hvorpaa Beviset allerede findes i Calendaren for 1625) have ladet saadanne Indtagter flyde ind i Renteriet. I øvrigt veed man, at Kongens Finantser efter denne Krig (1625—29) ikke vare i den gode Tilstand, som i de første 25—30 Aar af hans Regiering. Han har rimeligviis efter 1629 sjelden havt Penge liggende, som han ved Udlaan kunde giere frugtbringende. I det mindste fattes Optegnelser herom aldeles i Almanackerne for 1635 og 1639. Saaledes finder man ogsaa — i Stedet for de Capitaler paa tre Tønder Guld, som Christian IV. havde udestaaende i Aaret 1605, og i Stedet for det Overflud af Indtagten imod Udgiften af 87,028 Rdlr., som er angivet ved Slutningen af Aargangen for 1607 — paa det sidste Blad af Almanacken for 1639 følgende Optegnelse: „Gelder, so ich Anno 1639 auf damahligen Umslagge noch stuldich waar: 437,000 Dl. Renthen deraff 26,238 Dl.“

¹¹¹⁾ De allerfleste her forekommende Navne ere heel ubekjendte. Man kan dog bemærke, at blandt dem findes en Diderik Badsker, som betaler for sig selv 18 Rdlr. og „paa Helmer Rodes Børns Begne“ 18 Rdlr. (Maaskee den samme Mand, efter hvis Navn en Gyde i Kiebenhavn blev opkaldt.)

Paa Grund af endeel af ovenfor anførte Omstændigheder, og andre af Kongens Almanak-Dyptegnelser, der vedkomme Finants- og Regnskabs-Sager, troer jeg at kunne antage: at der egentlig ikke har fundet nogen væsentlig Adskillelse Sted mellem det, man under Christian IV. kunde kalde Statens Finantser, og Kongens egen Cassé; ligesom der heller ikke i det ovenfor omtalte Budget, eller „Overslag paa al Rigens Indtægt og Udgift for 1602,“ under Indtægten gøres nogen saadan Adskillelse; men endog Drefunds Told (som Christian V. altid drog ind i sin Particular-Cassé) i bemeldte Overslag regnes med under „Rigens Indtægt.“ Saaledes henregnes ogsaa til „Rigens Udgift“, baade hvad der aarlig medgaaer til Hoffet, og alle de uvisse eller ubestemmelige Udgifter til Kongens og Dronningens Klædsel, til Slotsbygninger, til fyrstelige Besæj, til Anskaffelse af Kanoner, Krigsskibes Bygning o. s. v. Christian IV. har uden Tvivl ligeledes overhovedet betragtet Statsindtægten som en Heelhed, hvoraf han imidlertid efter eget Lykke bestemte, at visse Hovedposter skulde umiddelbart indbetales til ham selv (s. Ex. Drefunds Told;¹¹⁵) andre derimod (s. Ex. Indkomsten eller Overskuddet af Lehnene) til Rentieriet.¹¹⁶) I lige Maade har han henlagt visse Udgifter og Udbetalinger, og vel især saadanne, som nærmest vedkom det Offentlige, under Rentemeesterne; imedens han forbeholdt sig selv at udrede og holde Bog over andre Udgifter, og det fornemmelig dem, der vedkom hans Person, hans Familie og Hoffet, Bygninger, Landoeconomien, m. m. Hvorvidt Kongen har udstrakt visse umiddelbare Udbetalinger, lader sig dog (som allerede ovenfor er bemærket) ikke med Nøiagtighed angive, uden at undersøge Rentemeesterne

¹¹⁵) Imidlertid ser man, at naar Rentemeesterne manglede Penge, har Kongen sundom ladet dem udbetale betydelige Summer af Tolden. Saaledes 1619 Nov. 11. gav Kongen Rentemeesterne 60,000 Rdlr. „som de til adskillige Udgifter skulde bruge, og deraf efterhaanden lade mynte.“ 1639. Mai 21. (Cronborg.) „Leverede Tolden i Sundet i mit Kammer 34,000 Dlr., hvilke Rentemeesterne fik til at give Folk paa Haanden, som man er skyldig.“

¹¹⁶) Kongen har derfor 1635 (paa Reisen i Norge) antegnet den Gte Maris (Agershuus:) „Annammede jeg af Eller Urne 2,625 Dlr., som skal i Rentieriet.“ Enkelte Gange har han derimod igjen, af en eller anden Grund, modtaget Penge af Lehnene. S. Ex. 1635. Febr. 5. (Koldinghuus.) „Annammede jeg af Skriveren paa Lundenæs af „Lehnens“ Indkomst 600 Rdlr.“

Regnskaber og Overflag, og sammenholde disse med Almanakkerne.¹¹⁷⁾ Der forekommer vel i nogle Aargange saadanne Udgiftsposter og undertiden betydelige, som maa henregnes til Hofholdningen; f. Ex. til Indkøb af Viin, til „Kioffenfriveren“, til „Kostpenge“ (til „Hofgesindet“), til Indkøb af Specerier m. m.; men sammenholdes disse Udgifter i et eller andet Aar med de hertil anslagne Summer i bemeldte „Overflag“, (Schlegel I. c. S. 97. 98) hvor der allene til Kongens Kioffen, samt Viin, El, Urter og Specerier er ansat 29,800 Dlr. (uberegnet 16,068 Dlr. aarlig til „K. Maj. daglige Hofstjeneres Kostpenge“:) da vil man blive

¹¹⁷⁾ Det kan ikke omtvistes, at Christian IV. jævnlig under sin Regiering har ladet sig fra Rentemesteren give et „Overflag,“ eller Finants-Budget i samme Form, som det hos Schlegel trykte for 1602. Et originalt Overflag for 1642, ganske indrettet paa samme Maade, og indbundet i Saffian, med Kongens Chiffer, er af Prof. Belschow. Det er saameget mere mærkeligt, da det maa være indgivet til Kongen efter hans udtrykkelige Befaling i et egenhændigt Brev til Rentemesteren Jørgen Bind, af 18de Februar 1642. Sammenligningen af dette med det 40 Aar ældre Overflag, er af megen Interesse; og adskillige Udgiftsgrene ere her mere detaillerede, tildeels ogsaa ikke ubetydeligt højere, end 1602. Jeg vil blot anføre, at „Udspiidningen“ ved Hofsets Kioffen, der i Aaret 1602 er 16,155 Dlr., anslaaes 1642 til 26,131 Dlr. Til Viin i forstaaente Aar er anslaaet 7000 Dlr.; i Aaret 1642 henimod det Tredobbelte: 19,320 Dlr. Udgifterne til Hofholdninger (4319 Dlr.) er derimod 1642 ikke engang det Halve imod 1602 (10,800 Dlr.) o. s. v. Den hele Rigets visse og uvisse Indtægt er anslaaet til 520,702½ Rdr.; saaledes 109,790 Rdr. højere, end 1602, og det endskiøndt Dresunds Told er optaget i forstaaente Aars „Overflag“ med 141,863 Dlr.; men denne hele Toldindtægt derimod er udeladt af Indtægtens Beregning for 1642, hvilken allsaa maa have været over 250,000 Rdr. højere, end 1602. Paa Grund heraf bortfalder egentlig den i Overflaget for 1642 fremkomne Underbalance af 97,506 Dlr., eftersom Udgiften er anslaaet til 618,299 Dlr. Men herved er desuden at bemærke, at Udgiften er ansat med Overflag til hele Flaadens Udrustning (159,167 Dlr.) og til Bygning af to nye Skibe, med 18,000 Dlr.; hvilket dog allene kunde regnes til uvisse eller muelige Udgifter. Imidlertid findes, at Christian IV. selv, i det anf. Brev af 1642 til Rentemesteren, yttreer, „at det ikke kan have Bestand paa den Viis, som det nu gaaer; i Synderlighed, da Rigets Udgifter beløber sig ulige højere end Indtægten“ m. m.“

overbevist om, at det kun maa have været ved enkelte Leiligheder, at Kongen selv har gjort saadanne Udbetalinger.

Endnu vil jeg her kun tilføie nogle faa Notitser om Indtægter af usædvanlig eller særegen Art, som Kongen, i Følge sine Almanak-Dyptegnelser, selv har modtaget:

1608. Apr. 1. „Gav mig Dr. Petri hans Bøger for et Guldrebrev 50 Dlr.“

Mai. 13. „Reverede Marcus Benff 1000 Dlr., hvilke en Frue udi Høsten mig forærede.“

1611. Jan 5. „Reverede Christen Mortensen 4504 Dlr. for Kobber, og Borgermesters Brev i Høstinger paa 1251½ Dlr., ogsaa for Kobber, de haver kiebte.“

1618. Febr. 13. Af Joh. de Willelem 101 Dlr. for 3 Skibes Løld, som seilede Norden om Vardøhuus.¹¹⁸⁾

Nov. 27. „Fik jeg 500 Dlr. af Hans Grønbeil for noget „Berlamente“, han gjorde paa Raadhuset i Mars.“

Dec. 9. „Annamede jeg af den Gullandske Skrivers Gods 29 Rosenobler; 16 Ducater; 1 Jacobus; 1 Krone; 48½ Dlr.; (1619 4de Jan. af samme Skrivers Gods 338 Dlr. og 1 Stück von Achten.)

1619. Apr. 8. „Annamede jeg af Hartvig Bille¹¹⁹⁾ 1000 Dlr. af den Summa, han skulde give til Straf efter hans derpaa udgivne Brev.“

Mai. 16. „Annamede jeg et Brev af Herluf Daa¹²⁰⁾

¹¹⁸⁾ Denne Indtægt af Passer for at seile paa Hvalfangsten, Norden om Vardøhuus, forekommer jævnlig, og Exempler fra et Par Aar ere meddeelte. Man ser at Pass-Afgiften var ganske ulig, og den bestemtes formodentlig efter Skibenes Størrelse. Den ovenfor, og ellers saa ofte i Almanakkerne forekommende Joh. de Willelem, var en hollandsk, i Høstinger bosat Agent eller Bexelerer, som jævnlig havde med Kongens Pengesager at gjøre.

¹¹⁹⁾ Han var en Søn af Knud Bilde til Billeskov i Tjen, og ciede selv i senere Tid Møllerup i Aarhuus Stift.

¹²⁰⁾ Herluf Daa til Baldbygaard (nu Juellinge) i Stevns Herred, døde 1630. (Jvf. Schlegels Udg. af Slange. II. 113.)

paa 3000 Dlr. hvilkke han gav til Straf for hans Administration paa Island,"

1620. Jan. 29. „Annammede jeg af Christen Mortensen 5,132 Dlr in. sp. og 6 Skl. af de Penge, han solgte Kobber for, imens han var ved Kobbermøllen.“

1625. Jan. 15. „Annammede jeg af Jacob Steffen 45 Dlr. og 1 Portugaleser for en Pas paa Norland, han fik den 30te Dec. An. 1621.“

Jan. 18. „Af Willem Druen 30 Dlr. og 1 Portugaleser for en Pas paa Norland.“

Mart. (3 Tritian. Af Jorgen Kruse paa Andres Begue 1 Portugaleser og 25 Dlr. in Specie, samt 1 Portugaleser og 40 Dlr., for to Passer paa Norland.)

Apr. 24. (Kiebenhavn.) „Annammede jeg 35 Dlr. og 2 Portugaleser af Claus Berlig af Seehr i Zeeland, for en Pas paa Norland.“

1629. Jan. 13. „Annammede jeg af Jaan Jaansen af Holland 50 Dlr. i Portugaleser for en Pas paa Norland.“

Febr. 14. „Laur. Skreder (Schröder?) af Hamborg 70 Dlr. i Portugaleser for en Pas paa Norland.“

Mart. 24. „Af Claus Melkierfen for en Pas paa Norland 37½ Dlr. og 1 Portugaleser.“

1635. Febr. 17. „Annammede jeg for tvende Passer paa Norland 143 Dlr. og 1 Portugales.“ og s. fl.“

1629. Apr. 27. (Brederiksb.) „Annammede jeg af Johan Skriver (Bogvad) 160 Dlr. for en Gæst, han skulde holde.“

Oct. 7. „Annammede jeg af Hans Pedersen Tolder (i Helsingør) 355 Dlr. 39 [Mosienobler] og 2 Guldgylde, som var nogle Penge, som i lang Tid havde staaet paa Toldboden.“

Nov. 27. (Medtog Kongen af Fru Ellen Marsviin en Sum af over 14,000 Dlr. af „Bernenes Penge“, som han brugte i Glückstadt. j. Afd. XV.)

1639. Febr. 26. (3 Kiebenhavn.) „Reverede Gref Otte-

sen¹²¹⁾ 900 Dlr., som han af adskillige Skib, som sig forseet havde, oppebaaret havde."

Jun. 9. „Leverede jeg Henning Valkendorf 1500 Dlr., som jeg i Haderslev tog af Contributionen."

14. Gesandtskaber, Gesandter, og andre Sendebud og deres „Tærepenge“ (Reiseomkostninger.)

1607. Jan. 22. [D. Jon. Charisius blev affærdiget til Brandenburg, Holland og Seeland, „der at forrette nogle Sager paa mine Vegne.“ Til Tærepenge blev ham overantvordet 200 Dlr.; og skal han paa Verel bekomme hos Geert Rangan 200 Dlr., „hvilke skal erlægges i Sundet.“]

„Samme Dag sendte jeg en Dreng til Markgreven Hans Sigismund (af Brandenburg) med nogle Gunde, og gav ham til Tærepenge 5 Dlr.“

1608. Jun. 16. „Dit jeg Christoffer Diderichsen til Henrik Kamels Tærepenge, og saa for tvende „Spejel“ og noget Verred, hvilket beløber sig til sammen 850 Dlr.“

Oct. 20. „Overantvordede jeg Kield Krabbe 300 Dlr. paa Reisen til „Rante Måsen“ (Saren), hvorudaf han igien leverede der han kom hjem 35½ Dlr.“

Dec. 15. „Gav jeg Claudi Guspænder 20 Dlr. til Tærepenge til Lybek.“ (Hans Navn skrives Claudi de Mantzi den 22de Oct. da han atter sendtes til Lybek. Jvf. XVI. Afd.)

1616. Oct. 27. „Affærdigede jeg Claudi Guspænder med nogle Breve til England.“

1617. Jan. 11. „Sendte jeg Hans Hiinsje, Borger i Kiøbenhavn ind i Sverrige, til Dronningen sammesteds.“ (Han kom forst tilbage d. 1. Marts. Jvf. om ham 11te Marts 1619 og Ann. 124.)

¹²¹⁾ Erik Ottesen af Slægten Orning var paa den Tid Admiral paa Holmen. At Christian IV. 1611 og 1612 var ilde tilfreds med hans Tjeneste, sees af Kongens tvende Breve til Jørgen Wind fra disse Aar.

1618. Jan. 10. „Drog Berndt Geist ud af Landet udi mit Grendte („min Gryng“) og gav jeg ham 200 Dlr. med til Lærepenge.“

Jan. 11. „Blev Giler Urne fikket med nogle Breve til Polen, og fik han 200 Dlr. til Lærepenge. (Samme Dag sendtes Dr. Jonas (Charifius) til Nederland og England, og fik 300 Dlr.)

Jan. 25. „Blev Hr. And. Synkler forfikket til England, og fik til Lærepenge 300 Dlr.“

Febr. 10. „Sendte jeg min Laksi til England, og gav ham 40 Dlr. til Læring.“

Febr. 15. „Affærdigede jeg Wyllem Dopp¹²²⁾ til Sverrig, og gav ham til Læring 40 Dlr.“

Febr. 20. „Sendte jeg en af mine Karle til Bremen og gav ham til Læring 15 Dlr.“

Marg. 21. „Gav jeg en af mine Karle 50 Dlr. til Lærepenge, som førte 6 Heste til Dresden.“

Sept. 5. „Sendte jeg min Laksi til Werden („Ferden“) og gav ham 6 Dlr. med til Læring.“

Oct. 13. „Gav jeg min Sadelknegt 40 Dlr. til Læring til England.“

Nov. 1. Gav jeg min Laksi 20 Dlr. til Læring til Nederland.“

1619. Jan. 1. „Blev Claudi Genspænder sendt til England med Breve, og fik han 40 Dlr. til Lærepenge.“ (Han kom tilbage den 6te Martz.)

Mart. 11. „Drog Anders Sinclar til England,²³¹⁾ og

¹²²⁾ Han maa have havt et Slags Hofbesikling, da Kongen den 31. Dec. 1608 overgiver ham sine Nytaarsgaver til Uddeling; ligesom Christian IV. ogsaa den 16. Febr. 1620 selv var Jædder til et af hans Born.

²³¹⁾ Formodentlig i Anledning af Dronning Annas d. 2. Martz indtrufne Dødsfald. A. Sinclar kom tilbage den 25. Jun. Laksien har dog ikke kunnet komme ud med sine 4 Dlr. da Kongen den 9de Mai gav ham 5½ Dlr. „som han paa Reisen til Holland fortæret haver.“ Den 27de Mai fik en Laksi 20 Dlr. til Lærepenge til Nederland; formodentlig til Lands.

gav jeg ham 500 Dlr. til Læring. Item Wyllem Vackey 4 Dlr., hvilken til Wands fra Holland tilbage skal jeg begive. Hans Hinse fik 30 Dlr. til Læring til Sverrig.¹²⁴⁾

Jun. 5. „Sik jeg Friiderik Günter 100 Dlr., hvilke han og D. Stalmeister skulle bruge til Læring paa Reisen til Baderborn.“

Jun. 6. „Blev Berndt Geist affærdiget hen til Celle, og fik jeg ham 200 Dlr. til Læring.“

Jun. 19. „Gav jeg en Compasmager 20 Dlr. til Læring op til Norge.“

Nov. 12. „Gav jeg min Lækei 40 Dlr. til Læring til England.“

1620. Febr. 26. (Hans Urtegaardsmand fik 20 Dlr. in spec. til Læropenge til Brunsvig, s. XV. Afdeling.)

Mart. 6. „Sendte jeg min Dreng Helffuersen til Bremen, og gav ham 10 Dlr. in spec. til Læring.“ (En Genspænder sendtes 18de Mars til Bremen, og fik 6 halve Kroner.)

Mai 16. „Kom den Genspændiger Kryffelwig fra Moscou igien, som blev forgangue Hest sendt didhen.“

1621. Mart. 6. „Gav jeg Henrik Rangau og Wyllemsen 500 Dlr. in specie med paa Reisen til Læring hen til Keiseren.“

Jul. 4. „Gav jeg en af mine Karle 20 Dlr. in specie, som førte en Hest til Hertugen af Væneborg.“

1625. Jan. 5. „Sendte jeg Prindsens Lækei med Breve til Churfyrsten af Brandenburg, og gav ham til Læring 10 Dlr.“

Nov. 1. „Blev Christen Thommesøn sendt til Nederland, og skal der sammesteds med Jacob Ulfeldt tractere

¹²⁴⁾ Denne S. Hinge, Borger i Kiøbenhavn, som Christian IV. jævnlig sendte som Brevdrager eller Courer til Sverrige, fulgte ogsaa med Sigvard Grubbe paa hans Sending til Enkedronningen og Gustav Adolph i Oct. 1618, formodentlig efter Kongens Befaling, eller Grubbes eget Dnske. Denne beretter i sin Dagbog, at Hinge kom til ham i Markeryd ved Smaalands Grændse, og kaldte ham „sacundus in via comes, bene notus in tota Feré Svetia.“

med England og Frankrige." (Nov. 7. afsendte Kongen En af Livs Compagniet til disse Gesandter til Holland. 18de Dec. kom de begge tilbage fra Nederland.)

1629. Jul. 3. „Gav jeg en Drabant, Henrik v. Zeller, 8 Dlr. til Løspenge hen til Kiebenhavn." (Fra Kiel.)

Jul. 15. „Berærede jeg min Dreng Lûgou 100 Dlr. til Løring til Nederland." (Maaskee reiste han for sin egen Regning for at tage Krigs-Tjeneste.)

Aug. 21. (Fra Krefpe.) „Sendte jeg en Drabant, Andres Mortensen, til Byen, og gav ham 1½ Dlr. til Løring."

1635. Apr. 29. „Gav jeg en af mine Dreng, en Winterfeldt, 50 Dlr. til Løspenge hen ad Nederland." — „Gav jeg Joh. Leonhardt Keiin 50 Daler til Løspenge hen ad Glückstadt." ¹²⁵⁾

Nov. 23. „Gav jeg en Genspændiger, som blev forskiftet med Breve til Keiseren, til Løspenge 135 Dlr."

Dec. 18. „Gif jeg H. v. der Lippe til Løspenge 200 Rdlr. Item M. Klein til Løspenge 173 Rdlr." (Stederne hvorhen de sendtes ere ikke angivne.)

1639. Jun. 22. „Gav jeg et Bud, som kom hen til Drenningen i Sverrig med en Hund 32 Dlr., hvilket skete St. Hanses Dag."

Jun. 4. „En Trummeter, som blev sendt med Breve hen til H. Tørgen (i Lyneborg) 21 Dlr."

¹²⁵⁾ Der maa have været særegne Grunde til, at denne har faaet ligesaa meget til Reiserenge til Glückstadt (hvor han maaskee skulde blive nogen Tid) som Winterfeldt til en Reise til Holland.

15. Optegnelser, vedkommende Kongens Person, Born, Familie, Levemaade og Huusholdning, m. m.

1607. Febr. 4. „Drog jeg fra Understov til Solte,¹²⁶⁾ og besaae de Steder, som omtrattedes. (Kongen drog tilbage til Understov den følgende Dag, gav Høstene 1 Rosnobel og Pigerne 4 Dlr.)

Febr. 7. „Sendte et Bud til Høsten, som skulde hente nogle Dvier og unge Lyre.“

Mart. 5. „Købte jeg hos Jesper Isenkræmmer to Perster for 4 Mark.“

Mart. 12. „Gav jeg Reinhold Kandestøber 5½ Dlr. for tvende Linfar, som man kunde sege udi.“

Apr. 12. „Gav jeg Kirsten Mads Datter¹²⁷⁾ hendes Pen, 20 Dlr.“

Apr. 23. „Badede jeg paa Frederiksborg.“

Aug. 6. (3 Stavanger.) „Bestilte jeg hos Niels Wind 6 Skippund Fier („Terre“)¹²⁸⁾ hvilke han skulde købe mig hos Kiekmanden i Bergen, som haver den Westpenees Handel.“

1608. Jan. 8. „Reverede Claus v. Ahnen for „Bildbradt“ 136 Dlr.“¹²⁹⁾

¹²⁶⁾ Salløe, fra Dronning Margrethes Tid et Krongods. Det blev af Christian IV. solgt eller mageskiftet til hans Søn Baldemar Christian, og af denne 1647 til Corfis Ulfeldt. (D. Mag. IV. 297.)

¹²⁷⁾ Om hende og hendes Søn Chr. Ulrik s. Num. 139. (Kongens nærmere Bekendtskab med hende er formodentlig stiftet 1609 eller 1610. Efter Sandvig III. 222, (Hofmanns D. Adelsm.) skal hun være bleven gift med Borgermester Reinhold Hansen i Kiøbenhavn.

¹²⁸⁾ Schlegel har ligeledes læst Fier. Paa Edderbuun i en saadan Quantitet kan her dog neppe tænkes. Westpenerne ere de saakaldte Westmanna-Per ved Island, hvorpaa Handelen var bortforpagtet. (Brev. Schlegels Samml. I. S. 91.)

¹²⁹⁾ Claus v. Ahnen var paa den Tid Kongens „Kjøgemester“. D. 22. April 1612 blev han Befalingsmand paa Kronberg og Frederiksborg. Efter ham fulgte i denne Post den 7de Oct. 1611 Christoffer Wasse. Dennes Eitermand blev Jørgen Urne, og efter ham fulgte Frederik Urne, fra 1627—1643.

Jan. 17. „Saante jeg min Gemal 16 Rosenobler og en dobbelt Mikreis.“

Jan. 21. (Kiebenhavn.) „Leverede Marcus i Haven 20 Dlr.“ (Om ham see under 19de Dec. 1621.)

Mart. 26. „Leverede Christen Skammelsen, Wiintapper, for Bildbradt han havde solgt, 150 Dlr. 10 Mark.“

Mai. 11. „Leverede Benedix Fiskemester 187½ Dlr. 1 Mk. 21 St.“

Jul. 31. „Gav jeg Kirsten Mads Datter 20 Dlr.“ (s. ligeledes den 12. Apr. 1607.)

Sept. 3. (Nafier.) „Sendte Marcus 137 Dlr. 1 Mk. 11 St. fra Kiebenhavn for Karper, som blev solgt sidste Herredag.“

Oct. 24. (Skanderberg.) „Kaldede Vor Herre min Datter Elisabeth.“

Oct. 28. (Skanderberg.) „Leverede Mogens „Gie“ 60 Dlr. for Bildbradt.“

1614. (Jan. 19—27. var Kongen daglig i Skoven ved Kolding, og lod fælde og hugge Skibstømmer.) 24. Jan. „Skrev jeg Fru Moder til, og sendte hende noget Aalandg Viin.“ (Viin sat paa Aalandg-Rod.)

Apr. 14. (Kom Kongens Broder, Hertug Ulrik¹²⁹⁾ til ham paa Kronberg, og reiste følgende Dag til Skaane med Kongen, som den 19de lod afskifte Christianstads Befæstning. Hertug Ulrik forlod Kongen i Skaane den 24de, samledes med ham den 23de paa Frederiksberg, og reiste den 25de til Bants til Warnemünde.)

Oct. 11. „Drog jeg fra Frederiksberg til Lyngby og saae sammesteds Leiligheden med Vandet, og drog siden til Kiebenhavn.“

Oct. 14. „Blev Hoserne ført fra Ladegaarden udi Stalden under Lysthuset.“¹³¹⁾

¹²⁹⁾ Han var Biskop af Sleesvig og Schwerin, (fra 1603) og døde ugift i sit 47de Aar i Bülow 27. Mars 1624. (Jvf. Hist. Aarbog, I. S. 137.)

¹³¹⁾ Om dette Lysthuus ved Frederiksberg („Sparepenge“ kaldet) og Stalden under samme, s. Christian IV. Breve I. S. 401.

Oct. 15. „Var det sig et Veir, at Ingen kunde giøre nogen Ting.“

Oct. 19. „Gav jeg til Ven som efterfølger: Maren Amme 46 Dlr. Magdalene Laursdatter 46 Dlr. Christians¹³²⁾ Pige 28 Dlr. 3 Vasserpiger 84 Dlr. En Dreng, som varer paa dem, 12 Dlr. Karens Pige 10 Dlr.“

1616. Apr. 15. „Drog jeg fra Kiøbenhavn til Frederiksberg. Samme Dag kom Kyrsten Munk fra Understov.“¹³³⁾

Mai. 28. „Kom min Søn Prindsen (Christian) og Hertugen af Brunsvig med de andre Værn til Kiøbenhavn.“

Mai. 30. „Drog jeg fra Kiøbenhavn til Kiøge, „huorthen“ Fru Moder Aftenen tilførn var kommen.“ — 31. „Drog jeg med Fru Moder fra Kiøge til Nostild.“¹³⁴⁾

Jun. 30. „Var jeg til Mogens Ulfelds Begravelse hvilken var Rigens Admiral.“¹³⁵⁾

Jul. 7. „Seilede Adam Bülow fra Krenberg, paa Veien til England, og havde med sig Heste og Hopper, som jeg forærede min Svoger og min Søster.“¹³⁶⁾

¹³²⁾ Formodentlig er dette Kongens uagte Søn Christian Ulrik. (s. Anm. 139.) „Karens Pige“ er formodentlig Karen Andersdatters. Efter dette maa hendes Stilling ved Hoffet ikke have været glimrende.

¹³³⁾ Kongen reiste til Understov den 20de Febr. og blev der til den 1ste April. Dette er første Gang, Kirstine Munks Navn forekommer i Almanakkerne. Hun var **1615** (som man mener den 31te Dec.) bleven viet til Kongen.

¹³⁴⁾ Fra Nostilde maa Kongen være reist med sin Moder til Frederiksberg; da Skrivecalenderen har under 4de Jun.: „Drog jeg fra Frederiksberg til Kiøbenhavn, og sad Netten med.“ Entetronningen, (som efter Calenderen den 12te Jun. kom til Kiøbenhavn fra Frederiksberg) har formodentlig ved denne Leilighed første Gang været samlet med Kirstine Munk, som i øvrigt ikke oftere nævnes i dette Aar.

¹³⁵⁾ Kongen har derimod den 19de August oytænnet: at „Christian Friis til Borreby, som var Cantdler, blev begravet i Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn,“ uden at tilføie at han selv fulgte ham.

¹³⁶⁾ Adam Bülow kom først tilbage fra England den 11. Decbr.

Sept. 25. 26. Under Dpholdet paa Skanderborg var Kongen disse to Dage „paa Stoven“ og led hugge Skibstommer. Om Natten laae han i Tulfstrup. Ligefaa var han den 22. October „paa Stoven“ ved Silkeborg i samme Ørende.)

Nov. 5. „Drog jeg fra Jellinge (paa Reisen fra Skanderborg) til Kolding, og kom sammesteds til mig de tvende ældste mine Søsterfæmmer, Hertug Friderich og H. Adolff af Holsten.“

Nov. 7. „Drog jeg fra Kolding til Haderslev, og fulgte de tvende Herrer af Holsten med.“

Dec. 16. „Drog jeg ud fra Bredsted, (hvorhen Kongen Dagen tilforn kom fra Hensborg) og besaae det Land, som man formener at inddige; og drog jeg siden om Aftenen til min Søster til Husum.“ Dec. 14. „Laac jeg stille hos min Søster.“ Dec.

18. „Drog jeg fra Husum til Svabsted til min Broder.“¹³⁷⁾

1617. Febr. 27. „Drog jeg med Bernene (her Prindserne) og „Hoflagerit“ fra Skanderborg til Horsens.“ (28. fra Horsens til Veile. Mart. 1. fra Veile til Kolding.)

Mart. 4. „Drog jeg fra Kolding til Odense, og led Bernene med Hoflegerit til Kolding.“ (5. 6. Marts fra Odense til Understov.)

Mart. 8. „Drog jeg fra Understov til Frederiksborg. Der jeg kom til Frederiksborg da var der en ganske Hob blaa Bioler faa og mange andre Blomster udslagen, baade af Urter og Trær.“¹³⁸⁾

¹³⁷⁾ Hertug Ulrik var den 4de December kommen til Kongen i Kolding. Den 22de Dec. reiste Kongen fra Jellinge til Skanderborg, hvor han blev til 27de Febr. Hertug Ulrik, som formodentlig var kommen med Kongen, drog allerede fra Skanderborg den 3die Jan.

¹³⁸⁾ Saa isæleret sem denne Optegnelse endog staaer i Kongens Skrivcalender, bør den dog ikke oversees. Den er et enkelt Vidnesbyrd om, at hverken det strenge og myndige Riddermind, den i Stats- og Privatnuusholdningens Detail fordybete Dmstante, eller den syrefelige Prunkly'i hos Christian IV. ganske havde fortrængt en vis Sants for Naturen og dens simple og stille Betragtning. Men det hørte ikke til hans Skik, at erindre saadant blandt hans Umanaftegnelser. — Man sees den 26de Marts, at Udsigten til et tidligt Foraar snart forsvandt.

Mart. 23. „Var Stadtholderen paa Frederiksborg.“

Mart. 26. „Drog jeg neder til Dagelykke Slette og tilbage igien. Samme Nat frøs det heel haardt.“

Apr. 2. „Kom Børnene samtlig til Frederiksborg.“ Apr. 4. „Drog jeg med Børnene og Hestet fra Frederiksborg til Kronberg. Samme Dag kom Hertug Ulrik i Skole, og Christian Ulrik¹³⁹⁾ ogsaa ud i Skole paa „Nappenborrig.“ (?)

Apr. 22. „Skar jeg min venstre Lof af tæet ved Hovedet.“

Apr. 29. „Om Natten imellem Mandag og Tirsdag var det en saadan Storm, at mange af Skibene drev paa Grunden, og et Skib ved Navn Charitas faldt om paa Siden. Efter den Dag blev samme Skib kaldet Patientia.“

Mai. 6. „Blev Christen Thommesen (Sehested) Brindsens Hofmester, og Frederik Mankau hans Kammerjunker; Vincents („Bysens“) Steensen kom i Kammeret til de andre to Børn.“

Juni. 14. „Drog jeg fra Kronberg til Frederiksborg, og kom „Kyrsten Munk med.“

Aug. 11. „Drog jeg fra Kiebenhavn til „Girsholm“ og stød paa Veien 12 Gierne.“

Aug. 12. „Sked jeg en Gierne paa 20 Gader ved „Girsholm“

¹³⁹⁾ Denne Christian IV. Søn med en Pige af simpel Byrd, Kirsten Mads Datter, skal være født den 3die Febr. 1611, Dagen efter Hertug Ulriks Fødsel. Han var den første af Kongens Børn udenfor Ægteskab, som blev tillagt Navnet Gylt en Løve; men om hans Levetid vides neppe meer, end hvad der er meddeelt i Sandvigs Overs. af Hoffmann's D. Aetolm. III. 221—223. (Han blev 1638 med V. Wiibe sendt til Sverrige, formodentlig for at hindre et Ægteskab, han vilde indgaae med en Felders Datter i Helsingør. I 30 Mars Krigen gik han 1640 i spansk Tjeneste, og hvervede et Regiment eller Corps i Tydskland; men blev fædt i et Overfald af hollandske Dragoner i Westphalen 16de Oct. 1640.) Moderen, som tiende ved Hoffet, menes at være den samme som (efter Almanakkerne) d. 12te April 1607 og den 31te Jul. 1608 fik sin Løn udbetalt af Kongen med 20 Dlr.

Aug. 30. „Drog jeg fra Kiøbenhavn til Frederiksborg, og var jeg paa Veien inde i Hiortholms Mølle.“

Sept. 1. „Var jeg til Esrum, og tog ud hvis unge Høyrer jeg vilde beholde, saa og de, som skulde sælges.“

Sept. 9. „Kom min Sen Hertug Frederik hjem fra Tydskland.“¹⁴⁰⁾

Sept. 14. „Kom Hertug Ulrik til Kiøbenhavn.“ (17de Sept. kom han til Frederiksborg. 19. Septbr. „kom jeg og Hertug Ulrik til Kronborg.“¹⁴¹⁾

Dec. 1. „Var der en Hertug af Saren ved Navn Frants Carl hos mig til Gæst, hvilkens kom udaf Sverrige.“ — Dec. 13. „Kom der En fra Hert. Carl Philip af Sverrige,¹⁴²⁾ som havde Breve om samme Herres Ankomst.“ Dec. 18. „Kom Hertug Carl Philip af Sverrige til Kronborg.“ 19. „Var Hertug Carl til Taffels med mig.“ 21. „Harde jeg Hertug Carl Philip anden Gang til Gæst.“ (Den 22de drog han fra Kronborg til Frederiksborg, og derfra til Kiøbenhavn, og videre til Rostkide paa Reisen til Holsten.)

1618. Jan. 8. „Drog jeg fra Kronborg til Kiøbenhavn og jagede efter Ræve paa Veien.“

Febr. 20. „Gav jeg for en svarvet (dreiet) Krudtønde 4 Dlr.“

Mart. 9. „Købte jeg alleflags Trø for 38 Dlr.“

Mart. 20. „Leverede jeg for Urtefrø til Kronborg 10 Dlr. 3 Mk.“

¹⁴⁰⁾ Han havde været i Besøg, baade hos Biskopperne i Bremen og Verden, og hos sin Gæster, Entehertuginde af Brunsvig. Den 7de Jul. reiste Kongen med ham til Bordingborg og Nykøbing; den 9de Jul. gik Hertug Frederik fra Rødby over til Heiligenhafen. (Jvf. om denne Reise Schlegels Overs. af Slangé. II. 77.)

¹⁴¹⁾ Hertug Ulrik. Han var den 16de Mai kommen til Kiøbenhavn fra Mecklenborg, og reiste derfra den 7de Juli.

¹⁴²⁾ Kong Carl den Niendes Son, Carl Philip, Hertug af Sødermanland, f. 1601, død 1622.

Mart. 26. „Gav jeg Karen Andersdatter¹⁴³⁾ 286 Dlr. for allehaande Folk, som havde været paa Hans Ulrik.“

Apr. 8. „Fik jeg Lauers Hammer 5000 Dlr. at han til Niga derfor skulde købe Hør og Hamp.“ (En saadan Udgift forekommer oftere. Den 2den Juni leverede V. Hammer Kongen 813 Dlr., som bleve tilovers af disse Penge.)

Apr. 16. „Leverede jeg min Broders Rentemester 6000 Dlr. hvorfor han skulde Uld indkøbe.“ (Nemlig i Mecklenborg. Den 7de Jul. fik samme Rentemester atter 5000 Dlr. til at købe Uld og Humle.)

Jun. 17. „Var jeg paa Jagt med de hollandske Gesandter og fik Mad til Eskrom.“ 19. „Blev der holdt Jagt ubi Frederiksborg Sø.“ (Den 20de drog Gesandterne til Kiøbenhavn og blev der paa Veien holdt Jagt.)

Jul. 1. „Drog Børnene fra Frederiksborg til Anderkø, hvor de en Tid lang skulle ligge.“

Aug. 2. „Om Aftenen drog jeg fra Kiøbenhavn til Kiøge Kro, (paa en Reise til Nykiøbing) hvor jeg laae i et Telt.“

Aug. 10. „Blev Kirsten Munk forloft, og fik en ung Datter.“¹⁴⁴⁾

¹⁴³⁾ Den smukke Karen Andersdatter. (hendes Fader, Anders Hansen, var Skriver paa Bremerholm) der blev Kongens Frille efter Dronning Anna Cathrines Død. Hun var forlovet med Magister Niels Simonson Glostrup (der siden blev gift med en af hendes 3 Søstre, og blev Præst i Kiøge, og 1617 Biskop i Oslo.) Kongen skal d. 27. Febr. 1613 have ført hende hjem fra et Bryllup i Kiøbenhavn. Hun fødte ham 20de Decbr. 1613 en Datter, som døde 13de Jun. 1615; og en Son Hans Ulrik d. 10. Marts 1615 (gift 10de Decbr. 1639 med Regise Grubbe; død 31. Jan. 1645.) 3 Marts 1615 (eller 1616?) er hun formodentlig, efter Kongens Forbindelse med Kirstine Munk, kommen fra Hoffet; dette skal dog efter paalidelige Optegnelser af hendes Søsterdatters Son, Præsidenten R. Stub, først være skeet 10de Apr. 1616. (1616, d. 1ste Jun., erholdt hun Kongens Forlovelse med Den Hveen.) Hun opnaaede en hoi Alder, og skal først være død i Kiøbenhavn 1673. (Jes. Schlegels Overs. af Slange II. S. 65. Suhms Nye Saml. I. S. 98. A. Kall i Ny D. Mag. II. S. 2—7.)

¹⁴⁴⁾ Kirstine Munks første Barn Anne Cathrine, døbt paa Frederiksborg den 28de August; opkaldt efter den afdøde Dronning.

Aug. 15. „Leverede Casper von Tyhmen (v. Linen?) 130 Dlr. for Wildbradt, han havde folgt.“

Aug. 24. „Var Høfen Agnes af Holsten^{144b)} til Frederiksberg, og vilde til Sverrige.“

Sept 3. „Sik jeg Urtegaardsmanden paa Kolding 50 Dlr. til at kiede Hø og Træer.“¹⁴⁵⁾ (Jvf. 1620 Febr. 26.)

Sept. 10. „Drog jeg fra „Suinborg“ til Thorsø, og jagede sammesteds efter Daavildt.“

Sept. 13. „Gik Kirsten („Kysten“) Munk i Ruse.“

Sept. 26. „Drog Ellen Marsvin fra Frederiksberg, og tog den Lille med sig.“ (Uden Tvivl den spæde, næppe 7 Uger gamle, Datterdatter.)

Sept. 26. „Gav jeg 3 Vasserpiger og en Fyrbeder 96 Dlr., som var deres Len samme Aar.“

Sept. 27. „Sik jeg M. Jens¹⁴⁶⁾ 50 Dlr. til Christian Ulriks Behov.“

Oct. 15. „Leverede Fogden paa Haderslev 170 Rdlr. for Wildbrat og Jiff.“

^{144b)} Hun var en Datter af Hert. Adolph af Gottorp; f. 20. Septbr. 1578; død i Sverrige 1627.

¹⁴⁵⁾ Et interessant Bidrag til Havedyrkningens Historie i Danmark, vedkommende Frugttræers Opdyrking i Christian IV. Tid, forekommer i Sigv. Grubbes Dagbog 1609. Oct. 11. 12. 13: „Emit a nonnullis Rusticis Norimbergensibus 600 Arbores, ex fructuum variis generibus, quæ hisce diebus erant plantatæ in horto meo Torupensi.“ (Ved Torup i Skaane.)

¹⁴⁶⁾ Det synes, at her ikke kan være meent nogen anden, end Mag. Jens Dinesen Jerfin, som 1711 blev Rector i Sorø, reiste siden udenlands med Mogens Krabbe, og efter sin hjemkomst blev udnævnt til Professor Metaphysices ved Universitetet, men af Christian VI. antaget til Lærer for hans Søner Christian Ulrik og Hans Ulrik Gyldenløve, for hvilke Kongen købte et eget Hus paa Nylorv. (Jvf. Afrel. II. 2. Apr.) Imidlertid hedder det i Almindelighed, at Magister Jens Dinesen er først kommen hjem fra sin Reise 1619, og 1620 af Christian IV. antaget som Lærer for hans Søner, hos hvilke han forblev til omtrent 1629. (Jvf. Christian IV. egenhændige Breve, I. S. 261.)

Nov. 15. „Gav jeg Merten Knudsen 56 Dlr. til Afregning for Christian Ulriks Kest.“

1619. Jan. 6. (Kiøbenhavn.) „Var jeg ude ved Terve-møjen.“

Mart. 2. „Denne Dag dede min Søster, Dronningen af Store Britannien.“¹⁴⁷⁾

Mart. 27. „Saae jeg en Stort flyve ved Frederiksborg.“

Mai. 22. „Sik jeg Johan Wildstytt 18 Mk. for nogle Garn, hvormed han skulde fange Guder.“

Jun. 3. „Gav jeg en Destillerer 6 Dlr. for noget Pommerang-Band.“

Aug. 7. „Dede min Kammertiener Ulrik Vedtfer.“ (Medens Kongen laae ved Inddigningen. Han gav den 11. Sept. 27 Rdr. for hans Begravelse.)

Sept. 1. „Gav jeg for noget ungt Hæ, som var „fallen“ i Giderstedt, 155½ Rbdr., hvilket jeg gav Ellen Marsvin.“

Sept. 14. „Var min Søster (Hertuginde af Holsten) hos mig i Teltet, og drog samme Aften tilbage igien (til Husum).“¹⁴⁸⁾

Sept. 19. „Blev Kirsten Munk forlest paa Skanderborg og fik en ung Datter.“ (Sophia Elisabeth.)

Oct. 31. „Blev Sophia Elisabeth fristnet paa Skanderborg. Gav jeg tvende Vasserpiger 56 Rdr. Item tvende, som toe for Prindsen, 48 Rdr. Item deres Fyrbøder 12 Rdr.“

Nov. 21. „Sik jeg for tvende Dren af min egen Art, som leve fatte paa Leg, 120 Rdr.“

Dec. 12. „Kom Hans Peerzen til mig for en Kammertiener.“

¹⁴⁷⁾ Dette er blandt mange andre et Beviis paa, at Kongen i sine Skriv-Calendere oftere har indtegnat Begivenheder, senere end den Dag, paa hvilken de forefaldt. Undertiden sees dette ogsaa af Forskiel paa Skrift og Blæk i flere Artikler under samme Dag.

¹⁴⁸⁾ Under Kongens Ophold i Døphusen og Walsbøll ved Bredstedt i Anledning af Digeværket, hvor han stadigen laae fra 19. Jul. til 20. Sept. da han reiste til Holsten. Siden kom han tilbage til Walsbøll d. 1. Oct. og blev der til 21. Oct. Han modtog under denne Tid Besøg af sin Broder Hertug Ulrik, af Hertug Frederik af Holsten, af Hertuginde, Kongens Søster, Hertug Ernst af Saxe, adskillige fremmede Gesandter, en russisk Delt, og flere.

Dec. 14. „Var der Skibe i Sundet, som med sig havde Vin og Pommeranger.“

1620. Jan. 4. „Sik jeg af Skriveren paa Skanderborg for en Gaard 50 Dlr., Daleren til 5 Mark.

Jan. 6. „Sik jeg Kirsten Munk 4 Rosenobler, til at lade giere pæredet Tingest, Vern haver at rive Landgierden paa.“

Jan. 29. „Annammede jeg af Christen Mortensen 5132 Dlr. in specie af de Penge, han solgte Kobber for, imens han var ved Kobbermøllen.“¹⁴⁹⁾

Febr. 10. „Gav jeg Poul de Willem 5000 Rdlr. in Specie paa hvis Vare Carl Lhyffen haver bekommet.“¹⁵⁰⁾

Febr. 26. „Gav jeg Hans Urtegaardsmand 20 Dlr. in spec. til Tærepænge til Landte Brunsvig, hvor han skulde hente mig nogle Haveurter.“ (Mart. 19. Gav Kongen 15 Dal. spec. for Jro, han fik fra Dr. Arniseus.)

Apr. 24. „Var min Søster, Hertuginde af Holsten, hos mig ved Diget.“¹⁵¹⁾

Mai 16. „Kom Kirsten Munk til Krempe.“

Jul. 23. „Leverede jeg Christoffer Vasse 1700 Rdlr. in spec. hvorfor han skal købe Staldpæren.“

Aug. 28. „Drog jeg fra Hanerou til Husum og derfra til Bredsted“ (hvor Christian Bekkin kom som Gesandt fra Churf. af

¹⁴⁹⁾ „Kobbermøllen ved Kronborg“ (maaskee den siden saakaldte Hammermølle) forekommer jævnlig i Kongebrev og Documenter fra den Tid (s. Ex. et Brev fra 22de Dec. 1617, angaaende Klokker fra „Kobbermøllen ved Kronborg.“) Man har i øvrigt et Kongebrev fra Christian IV. til Fred. Urne af 24. Nov. 1628, angaaende Jern, der skulde føres til „Hammermøllen ved Kronborg.“

¹⁵⁰⁾ Jvf. 12. Febr. 1621, da der udbetaldes **13,000** Dlr. for „Varer til Carl Lhyffens Arbeide.“ (?)

¹⁵¹⁾ Man finder jævnlig 1619 og 1620 at Søsteren besøgte Kongen i den Tid, han opholdt sig ved Inddigningen; ligesom Christian IV. igjen oftere besøgte hende i Husum. Hendes Son Hertug Frederik af Gottorp var kun een Gang hos Kongen 1619 den 15. August.

Brandenburg.) 29. Aug. „Havde samme Gesandt Audients og var til Glæst hos mig. Samme Dag fik jeg en febris.“
30. Aug. „Drog jeg fra Bredsted til Bolleråslev.“ 31. Aug. „Laae jeg stille sammesteds formedelt Svagheds Skyld.“

Sept. 1. „Drog jeg fra Bolleråslev til Haderslev.“ 2. „Laae jeg syg.“ 3. 4. 5. Sept. (Bed disse 3 Dage: „Laae jeg syg.“ Bed den 6. og 7. Sept. „Blev det noget bedre.“) 8. Sept. „Drog jeg fra Haderslev til Dalum.“ 9. Sept. „fra Dalum til Korsør,“ og kom med stor Besværing over Belt.“

Sept. 20. „Drog jeg fra Kiøbenhavn ud i Haven.“ 21. „Drog jeg til Frederiksborg.“ 22. „Laae jeg syg.“ (Ligeledes d. 22. 23. Sept.)

Sept. 24. „Var jeg til Guds Bord.“ 25—28. Sept. „Laae jeg syg.“

Sept. 29. „Laae jeg syg; dog var jeg i Kirken.“

Sept. 30. „Laae jeg syg, saa at der var stor Tvivl om Livet.“

Oct. 1. 2. „Syg.“ (Siden forekommer intet videre om denne Sygdom)¹⁵²).

Oct. 11. „Gav jeg Vassergvinden 11 Rdlr. til Løn. Item tvende Vasserpiger 56 Rdlr. Item en Kniplepige 28 Rdlr. (1 Nov. fik hun 10 Rdlr. og sin Afsted.) En Tjyrbeder 12 Rdlr.“

Oct. 13. „Leverede Caspar v. Thymen og Döwald Jæger 224 Dlr. cour., som var for Wildbradt, de havde solgt.“

Oct. 14. „Sendte jeg en af Cancelliebudeene til Berlin efter noget Most, og fik han 24 Dlr. med.“ (Jvf. Afdel. VII. d. 21. Nov. 1618, da Kongen fik Most sendt til Foræring fra Berlin.)

Dec. 5. (Kiøbenhavn.) „Leverede Jürgen Hundorff af hans Regnskab for Fisk, han haver solgt, 168 Dlr. Cour.“

¹⁵²) Efter Slange, S. 453 holdt Sygdommen ved paa tredie Maaned, og blev i den Anledning holdt tre Bededage. Efter Christian IV. egne Opregnelser var han vel syg baade i August, September og Begyndelsen af October, men med Afbrydelse i 10—12 Dage. Sygdommen synes i Begyndelsen at have været en Aftendags-Koldfeber, som Kongen formodentlig har forsemt. Efter den 5te Oct. findes i Almanaffen ingen Spor af videre Svaghed; og den 22de Oct. reiste han til Landdagen i Glensborg.

Dec. 27. „Stod der 4 af Pigerens Bryllup paa Kiøbenhavn.“

1621. Febr. 18. „Gav jeg Prindsens Vaskerpiger hver 24 Dlr. cour. hvilket beleber sig 44 Dlr. cour. (?) og skulde de fergangen Michalis 1620 have samme Len.“

Apr. 30. „Annammede jeg af Marcus 483 Rdl. 2 Mk. og 16 Skl. for noget Smør, han folgte.“

Mai. 24. „Bernam jeg, at en ny Kindtand paa den venstre Side kom herfer.“

Jul. 8. „Blev Kirsten Munk forloft paa Frederiksborg, og fik en ung Datter.“ (Eleonora Christine. Hun blev døbt d. 1de August.)

Jul. 19. „Drog jeg fra Frederiksborg til Kronborg, og fandt jeg for mig sammefteds En fra Prindsen af England, med 4 Gangere og en Vogn, som han mig ferærede.“

Aug. 12. „Annammede jeg af Ladegaardsfogeden (ved Frederiksborg) 61 Dlr. 2 Mk. slette, for Melk og Smør.“

Sept. 29. „Gav jeg Dvindsfolkene deres Len: Vaskersken 38 Dlr. cour. 3 Vaskerpiger 80 Dlr. En Dreng 12 Dlr. Tvende Prindsens Piger 48 Dlr.“

Oct. 8. „Drog jeg fra Frederiksborg til Vallerup, og ordnede nogle Bange, som skal indgierdes.“

Nov. 21. „Annammede Joh. Vognvad 337½ fl. Dlr. — hvilke Penge jeg fik i Klar indtil nærværendes Dag for Melk og Smør af Kiøbenhavns Ladegaard.“

Dec. 5. „Injundirede jeg den gule Aqua vitae, som blev indfat i Peter Gagelman's Logemente i Haven ved Kiøbenhavn.“

Dec. 6. „Gav jeg en Humlemand 20 Mark lyst for hans Taring frem og tilbage fra Haderslev.“

Dec. 12. „Kom Prindsen med de andre Børn til Frederiksborg.“ (18 Dec. drog de til Kronborg.)

Dec. 17. „Var jeg til Esrom og besaae Fæet og Hopperne.“

Dec. 19. „Annammede jeg af Marcus¹⁵³⁾ for Fisk 78½ Dlr. Item for Smør 518 Dlr., Daleren til 5 Mk.“

¹⁵³⁾ Marcus i Haven. Denne, meget hyppigt i Christian IV. Almanacker forekommende Person, har uden Tvivl været en Høved eller

1625. Jan. 2. „Annammede jeg 124 Dlr. 2½ Mk. 6 Sk. af de tvende Melkebeier fød Kiøbenhavn. It. 24 Dlr. for 3 Fierdinger Smer, som i Fior er solgt.“

Jan. 23. „Giorde jeg tvende Pigers Bryllup.“ (Frederiksborg.)

Febr. 15. „Forstraffede jeg Fru Ellen Marsvin med 3500 Dlr.“

Febr. 23. „Blev M. Steffen antagen for en Badsker¹⁵⁴⁾, og skal ham gives hver Maaned 100 Dlr. species paa sig selv tiende og 4 Vognheste.“

Apr. 14. (Paa Reisen til Zechlyn, hvor Kongen havde et Mede med Churf. af Brandenburg.) „Var jeg paa nogle af de Ladegaarde omkring liggendes ved Būghou. 15. Apr. „Fandt jeg 11 Rdlr. i min Broders Sal. Skrin. Drog fra Būghou til Warnemünde; roede saa over, og kom i Land ved Skielby (paa Falster) hvor jeg blev om Natten. Gav jeg 50 Dlr. for Vaadene, som mig overførte.“

Apr. 26. „Denne Nat blev Kirsten Munk forloft til Frederiksborg og fik en Søn.“ (Døbt Frederik Christian d. 7 Mai.)

Apr. 29. „Annammede jeg af Hiskemesteren 370 Dlr. cour. for Hif, han haver solgt.“¹⁵⁵⁾ Mai. 1. „Af Jægermesteren Jørgen Hundorp 181 Rdlr. item 85 Dlr. cour. for Wildbrad, han haver solgt.“ (Dec. 5. 1620. „Jürgen Hundorff.“)

Mai 9. „Fik den tydske Hofmesterinde¹⁵⁶⁾ 200 Dlr. in specie for et Mars Ven, og fik hun dermed sin Afsted.“

Jun. 5. „Kom Friville¹⁵⁷⁾ af Frankrige til Steimborg om nogle Falke at hente.“

Dyfsynsmand ved Rosenborg Have, og synes tillige at have havt Dyfsyn ved Kiøbenhavns Ladegaard, Hifedammene, o. d. (Jvf. 30. April.)

¹⁵⁴⁾ Uden Tvivl for at giøre Tieneste ved Armeen i Tydskland.

¹⁵⁵⁾ Den 6. Mai fik derimod Hiskemesteren 119 Dlr. cour. 16 Sk. til at „betale nogle Fortingninger med.“

¹⁵⁶⁾ Om denne Person (som formodentlig 1623 er bleven antaget af Kongen til hans Børn med Christine Munk) s. Christian IV. Egenhænd. Br. I. S. 218. Anm. (Jvf. S. 136 og 219.)

¹⁵⁷⁾ Om denne Jac. Friville s. Christian IV. Breve I. S. 321. Om Forøringer af Falke, (til England) sammeit. S. 86.

Jun. 7. „Kom mig Cancellie-Signetet fra Haande paa Reisen imellem Haffelau og Stade.“

Jun. 13. „Kom Kirsten Munk til Rodenberg.“ (Kongens Hovedquariter i Erkebispestet Bremen. Hertil kom samme Dag Administratoren Hert. Christian af Brunsvig.)

Jul. 20. „Faldt jeg med en Hest paa Volden til Hammeln, hvor jeg fik et haardt Sted; dog den Allommægtigste Gud hielp at jeg kom derfra.“ (Den 21de gav Kongen 13 Rosenobler til en Apotheker og Doctor¹⁵⁸), som var hos mig imens jeg laac syg.)
Jvf. Christian IV. egenhænd. Br. I. S. 207. 208. Anm.

Aug. 4. „Kom Prindsen fra Danmark til mig, til Verden.“ („Deerden“.)

Aug. 25. „Drog min Søn Prindsen og Kirsten fra Verden paa Veien til Danmark.“ („Kirstens Dreng“, som hun formodentlig har sendt til Kongen, fik den 15de Sept. 4 Dlr. „Tærepenge“ til Danmark.)

Sept. 20. „Kom Kirsten Munk og Ellen Marsviin til Nienburg.“ (hvorhen Kongen var kommen fra Verden d. 16. Sept.)

Sept. 30. „Drog Ellen Marsvin til Danmark igien.“

Oct. 9. (3 Nienburg.) „Fik Lisbeth Wasterpige 14 Dlr., som var $\frac{1}{2}$ Mars Len.“ (Den 7. Nov. Cathrine Wasterqvinde 10 Dlr. for $\frac{1}{2}$ Mar.)

Oct. 16. „Var Kirsten Munk til Verden, og gif samme steds til Gudsbord, og kom igien om Aftenen.“

Oct. 26. „Blev Christian Ulrich sendt til Danmark.“

Dec. 8. (Rodenburg.) „Gloria in altissimis Deo, qui nostri misertus est.“¹⁵⁹)

¹⁵⁸) Den 5te Aug. fik en Kopsætter i Verden (hvortil Kongen kom i smaa Dagreiser den 28de Juli) 4 Dlr. Den 10de Aug. spillede Kongen første Gang i Verden efter sit Fald.

¹⁵⁹) Dagen, paa hvilken Kongen om Morgenen under Bønnen havde et Syn, som han flere Gange lod aftegne, med en af ham selv tilføiet Forklaring, (s. Pontoppidan Marm. Dan. I. 122) hvilken ogsaa haves skreven paa Latin, med Kongens egen Haand. (Samme Dag har han nedenunder antegnet i Calenderen: „Gav jeg en Smededreng 20 Dlr. Tabte jeg 4 Dlr. 1 Mark“ m. m.)

Dec. 24. „Kom min Søn Prindsen til Rodenburg.“

1629. Jan. 25. (Kiøbenhavn.) „Vandt jeg 40 Dlr., som Kirsten blev mig skyldig.“ (Den 1. Febr. forekommer: „Tabte jeg paa Dobbel 15 Dlr. derimod vandt jeg paa Kridt.“ Maaſkee ligeledes fra Kirſten Munt.)

Febr. 14. „Tabte jeg mit Signet af Fingern.“ — Febr. 16. „Fandt jeg mit Signet igien udi min Lomme over Vorde paa Amag indtil Skultuſſis, der jeg var paa Landet, og ſaae deres exercitier.“

Febr. 18. „Drog jeg fra Kiøbenhavn til Cronborg, og var i Kroen til „Nybaa“ (Nivaa) og fortærede 6 Dlr.“

Marts 15. „Var jeg til Gudsbord. — Gav jeg Hønſe-
qvinden $8\frac{1}{2}$ cour. Dlr. for et Bierdingaars Len.“

Mart. 16. „Drog jeg fra Frederiksborg til Kiøbenhavn og efterat min Propoſition var læst for Raadet, drog jeg paa Veien til Nykiøbing, og laante 5 Dlr. af Anne Jacob Michelſens¹⁶⁰⁾, som jeg hende ſendte 14 Dage derefter.“ (Kongen har eptegnet ved den 19. Marts, da han kom tilbage til Kiøbenhavn: „Paa Reifeu gav jeg til adskillige Perſoner 5 Rdlr.“, men intet om at have givet de ſædvanlige „Gæſtepenge“ paa Nykiøbing Slot. Derimod den 22. Mart. det uſædvanlige: „Annamede jeg af Kenteriet 1000 Dlr.“ Dette tilſammen ſynes vel at kunne tyde paa en diebliflig Pengemangel; ſom dog ikke tydeligt forklarer den beſynderlige Omſtændighed, at Kongen laaner 5 Rdlr. paa en Reife til Falſter. Han var derimod atter den 15de April paa Nykiøbing, hvor han gav til Driftpenge 100 Dlr.)

Mai. 4. (Frederiksborg.) „Om Natten blev den lille Kloffe udi Kirſtens („Kyſtens“) Stue ringet.“

Mai 5. „Drog jeg fra Frederiksb. til Cronborg.“ — „Lufte En, ſom en Dreng, Dren op ved Skorſtenen udi Kieffenet udi Lyſtthuset i Lundegaarden, og der jeg vilde ſee efter, hvem der var, ſaa fandt jeg ingen.“

Mai 7. (Cronborg.) „Annamede jeg af Biſtemeſteren 760 Rdlr. Item 272 halve Kroner. Item 81 Slette Daler.“

¹⁶⁰⁾ Det var den anſete Borgermeſter i Kiøbenhavn Jacob Michelſens Huſtru, hvis Bryllup Kongen gjorde paa Frederiksborg 1613. Hun døde 1642; Jacob Michelſen 1644. (Jof. Reſen Inſcriptiones Hafn. pag. 55. 63.)

Mai 8. (Frederiksberg.) „Gav jeg Huseqvinden 8½ Dlr. Gour. Til begge Fugleherder 12 Dlr. Gour.“

Mai 9. „Tog min Søn (Hert. Frederik) Afsked fra mig, at drage i Frankrige. Samme Tid sendte jeg Hans Ulrik med.“¹⁶¹⁾

Mai. 18. „Drog jeg over til Tossing til Ellen Marsvin.“

Mai 24. (3 Reiren i Sleevig.) „Gav jeg 30 Trommeslagere 60 Dlr.“ (Vigeledes den 25. Mai: „Nogle Trommeslagere 30 Dlr. Den 17. Jul. i Krenpe: Trommeslagerne 5 Dlr.“)

Jun. 5. (Fra Dvarteret paa Gaarden Den i Angeln.) „Sendte jeg min Søn Hert. Ulrik hen til det andet Dvarter, og fik ham med 200 Dlr.“ — „Drog jeg til Skibs fra „Reired“ (Reiren) over til Tossing.“

Jun. 6. „Var jeg paa Vandet, og kom om Aftenen til Kierstrup,¹⁶²⁾ og gav Kieffenfriveren 20 Dlr. hvorfor han fulde (fiobe) ferst Detallie til mit Behov.“

Jun. 26. (Dvarteret paa Den i Angeln.) „Gav jeg En, som bragte mig nogle Jordbær fra Senderborg, 1 Dlr.“

Jun. 30. „Drog min Søn, Hert. Ulrik til Holland, og fik jeg hannem 1000 Dlr. med til Lærepenge.“¹⁶³⁾

Jul. 4. „Drog jeg med Armeen („Armeien“) fra Kronsee til Bredtz Kiefter. Samme Dag fik jeg hestig ondt af Sting udi Siden og Beedage udi Ryggen.“

¹⁶¹⁾ Andre have angivet, at det var Christian IV. yngre Søn, Hertug Ulrik, der reiste ud med Broderen. Denne Zeil maa saaledes, efter Kongens egen Antegnelse, rettes ogsaa i Hist. Narbog I. S. 151.

¹⁶²⁾ At denne Hovedgaard paa Taasing (som Ellen Marsvin havde eiet) allerede paa den Tid var afflaaet af hende, enten (som det hedder i D. Hist.) til Kirstine Munk, eller til Kongen: kunde synes at fremgaae deraf, at han den 8de Jun. har optegnet: „Gav jeg Tommermandene 20 Dlr., som gjorde paa det Brokar ved Kierstrup.“ At imidlertid Ellen Marsvin var paa Gaarden, og at det var hende, Kongen besøgte paa Taasing, sees under 18de Mai.

¹⁶³⁾ Jvf. Christian IV. egenb. Br. I. S. 359, 397. Hert. Ulrik kom paa denne Reise ogsaa til England. 1630 var han kommen tilbage, og var den 28. April hos sin Fader i Glückstadt, hvor begge kom i Udsfare ved et Merdaufsald. (Sammeft. S. 405.)

Jul. 6. „Stod jeg et haardt Skur ud med Sulf udi Siden.“

Jul. 20. „Var jeg til Krempe, til en Begravelse.“

Jul. 21. „Var jeg hen og besaae, hvorledes man bedst kunde hugge Hullet udi Kremper Marschen.“

Jul. 28. „Var jeg til „Glykstad“ og stak mit Logement af.“ (Kongen opholdt sig i Krempe.)

Jul. 29. „Fra denne Dag, indtil forgangen Mar den 22. Novbr. er lige 40 Uger.“¹⁶⁴⁾

Jul. 31. (Krempe.) „Fandt jeg et Hul paa Døren, som gaaer ind til Dvindfolkene.“

Sept. 8. „Sik jeg Bud, at Kirsten havde faaet en ung Datter den 1. Septbr. Gav Drengen, som ferte mig Budet, 3 Hofenobler.“

Sept. 18. „Drog jeg fra Krempe til Gylkstad.“

Sept. 21. „Kom jeg om Morgenen ved 9 flet til Haderslev (fra Oldemorstof) og gav Børgemanden 4 Dlr. som løb over med mig i et haardt Veir. Samme Dag kom jeg til Dalum.“ (Den 26de fra Dalum til Nossilde.)

Sept. 27. „Kom jeg til Frederiksborg om Morgenen ved 4 flet, og fandt jeg Børnene der, fordi at de var dragen fra Cronborg for den stræffelig Udebrand Skyld.“

Sept. 28. „Kom Kirsten til Frederiksborg.“¹⁶⁵⁾

Sept. 30. „Blev den yngste Datter døbt, og kaldet Dorothea Elisabet.“

¹⁶⁴⁾ Det er tydeligt, at denne Optegnelse sigter til Kirstine Munk og hendes Forhold, i Anledning af Kongens Mistanke til Rhingreven. Almanacken for 1629 har desuden ved den 6. Jan. denne Antegnelse: „31 Uger fra denne Dag til Egidii.“ (d: den 1ste Septbr.) Uig-nende Antegnelser forekomme 3. Februar, 14. April og 23. Jun. Af Christian IV. Almanak-Optegnelser angaaende Datterens Fødsel, Daab og paafølgende Barselstid i den Anledning (da Moderen alt var borte) lader det til, at Kongen dengang endnu ei havde taget den Beslutning, at forskyde Dorothea Elisabeth som uægte Barn. (Jvf. i øvrigt Christian IV. Egenhænd. Breve I. S. 391—93.)

¹⁶⁵⁾ Hun maa saaledes have ligget i Barselseng paa et andet Sted (for-mødentlig i Kiøbenhavn) siden hun ikke var kommen med „Bør-nene“ fra Kronborg efter Udebranden.

Oct. 1. „Brugte jeg Christallinum Tartari.“

Oct. 4. „Kom Prindsen til Frederiksborg, som havde været hos Fru Moder og mine Søstende.“

Oct. 5. „Brugte jeg Piller, som Gud see Lev bekom mig vel. Efter Aftensmaaltidet drog jeg til Kiøbenhavn.“

Oct. 13. „Kom den lange Hovednegel til Frederiksborg bort af min Lomme.“

Oct. 15. „Drog jeg Kiøbenhavn, og Kirsten hen til Vallee.“¹⁶⁶⁾

Nov. 1. „Stod min Datters Dorothea Elisabets Barsel paa Frederiksborg.“ (Jof. den 30. Sept.)

Nov. 3. „Gav jeg Gertrud 11 Dlr. Gertruds Pige 12 Dlr. En Pige, som haver syet for Børnene 14 Dlr. Dette er for et halvt Aar.“

Nov. 8. „Blev resolutionen tagen med Fr. K. M.“ (Fru Kirstine Munk.)

Nov. 9. „Drog jeg fra Kiøbenhavn til Kiege.“ 10. „Drog jeg fra Kiege til Nykiøbing. („Gjæstevænge“ 100 Dlr.) 12. „Fra Nykiøbing til Rudkiøbing paa Lavind. Paa Veien en Ruds 1 Dlr. Færgemandene 2 Dlr. Pigerne (Maaske i Nattev) 2 Dlr. for Mad og D.“ 13. Fra Rudkiøbing til Afsens. 14. „Drog jeg fra Afsens til Haderslev, og gav Færgemandene 3 Dlr. Pigerne i Huset (Afsens) 2 Dlr. For Mad og D 5 Dlr. Item 2 Dlr. til Svinberg og Faaborg.“

Nov. 27. (Glückstadt.) „Amanmede jeg af Fru Ellen Marsvin af Børnens Penge 3078 Rosenobler, 800 Ducater, 36 Portugaleser og 15 Dlr. hvoraf Marsilius fik 14,000 Dlr. paa Regnskab.“

Dec. 9. (Var Kongen kommen fra Glückstadt til Krempe. 10. Dec. Drog han herfra til Kellinghusen.)

Dec. 10. „Gav jeg (formodentlig i Krempe) for Urter, Öl og

¹⁶⁶⁾ Dette var Dagen, da Kirstine Munk, efter egen Begiering, forlod Hoffet, og reiste til sin Moder, uden at Kongen paa Frederiksborg tog Afked med hende, eller siden kaldte hende tilbage.

Brod 6 Dlr. 25 Sk.; for Smer 1 Dlr. For Uebler, Rys og Ved 2 Dlr. 6 Skilling."

Dec. 11. „Var jeg ude paa Skoven."

Dec. 12. „Gav jeg for Kost og Ol, med andet slikt til Kellinghusen 49 Dlr. (Kongen reiste herfra den 12te.)

Dec. 13. „Gav jeg til „Nilenborstest" for Ol og Mad og anden Smaaredsel 12 Dlr."

1635. Jan. 26. „Var jeg i Jagt imellem Kolding og Aller, og laae om Natten til Præstens i Aller." (Kongen gav Pigerne i Præstegaarden 1 Dlr. De fattige 1 Dlr. Han kom først om Aftenen den 27de fra Jagten til Haderslev.)

Jan. 28. „Gav jeg (i Kolding) et Bud, som blev sendt hen ad Odense, efter noget at hente paa Apotheken, 10 Dlr."¹⁶⁷⁾

Jan. 28. „Blev Fru Hedevig Blixen („Blixen")¹⁶⁸⁾ antaget til at være hos Børnene, Og blev hende lovet om Aaret saa meget som Brindsens Gemals Hofmesterinde haver."

Jan. 31. (Kolding.) „Brugte jeg Medicin."

Febr. 5. (Kolding.) „Blev der kjøbt 9½ Læs Hø til Stalden, og gav jeg derfor 10 Slette Daler." (Den 11te blev atter kjøbt Hø for 30 Dlr. d. 19de Febr. for 31 Rdr.)

Febr. 13. „Imod Aftenen, halvgaaet 8, blev jeg ilde tilpas." Febr. 14. „Var jeg ilde tilpas." 15. „Brugte jeg Medicin."

Febr. 17. „Gav jeg Kattrine hendes Løn 16 Dlr.

Mai. 16. „Gav jeg for Alfermes 16 St. Daler."

Jul. 23. „Giorde jeg over paa Verel til Frederik Günther 1000 Dlr.¹⁶⁹⁾ Item gav Johan Polei (?) hans Befolding for 10 Mar 2000 Dlr."

¹⁶⁷⁾ Den 7. Febr. blev atter en „Ligger" sendt med 10 Rdr. til at kiøbe „noget Apothekeri" i Odense; hvoraf han bragte 20 Rk. tilbage. Den 13de blev Kongen syg.

¹⁶⁸⁾ Hun var formodentlig af den pommerste adelige Familie v. Blixen; døde den 3die Febr 1643; og er begravet i St. Petri Kirke i Kiøbenhavn. (Resenii Inscript. Hafn. p. 219.)

¹⁶⁹⁾ Frederik Günther var paa den Tid af Kongen sendt til Holland

Oct. 7. „Var jeg ude paa Jagt i et ondt Veir, og fik intet.“

Oct. 12. „Var Carlevijs hos mig paa Armeens Begne.“

Oct. 13. „Betaalede jeg for Carlevijs i Kroen for Frederiksberg 4 Rdlr.“¹⁷⁰⁾

Nov. 9. „Gav jeg Frefuernes Piger Marie („Marrii“) og Margrethe 16 Dlr. Item Anne Vasterpige 8 Dlr.“

Dec. 8. „Gav jeg Pigerne paa Odense Gaard 10 Nye Daler.“

Dec. 9. (Aaassing.) „Blev jeg af med det Maculatur-Papir, som laae udi min Almanak.“ (Den 10de fandt Kongen dette Papir, „sem forrige Dag blev borte paa Bordet, liggende under det Leer, som er over Glasjet.“)

Dec. 10. „Drog jeg fra Aaassing til Faaborg.“ 11. Dec. „Drog jeg fra Faaborg til Aflens; gav for Havre og andet, som var fortaret 11 Mk.; til Drickpenge 1 Rdlr.; til En, som viste mig Veien 3 Mark.“

Dec. 12. „Fortarede jeg i Aflens 5½ Dlr.“

Dec. 19. „Gav jeg Katrine hendes Lon 16 Rdlr.“

Dec. 25. (Haderslevhuus.) „Lod jeg offere for H.(ertug) Hans¹⁷¹⁾ og for Grev Waldemar 2 Guldkroner.“

¹⁷⁰⁾ En Kro ved Slettet havde Kongen tænkt paa at saae anlagt, saasart Bygningen var nogenlunde færdig til Beboelse. Lehnsmanden G. v. Ahnen fik Brev den 3die Mars 1613, at Indbyggerne i Sillerød, sem Kongen derfor havde ladet udvise nogen Jord, havde lovet ham, at ville lade bygge »Staldrum og anden nødtørftig Varelse for godt Folk;“ hvilket Lofte de skulde tilholde at efterkomme. 1629 den 24de Decbr. fik Fred. Urne Brev om et Privilegium, sem var givet »Kromanden udenfor Frederiksberg.“

¹⁷¹⁾ Uden Tvivl var dette den ælste Søn af Kongens Fætter, Hertug Philip af S. S. Glücksburg, som var født den 23. Jul. 1625; og maaskee ved denne Leilighed kun har været i Besøg hos Kongen i Julen. Det synes som denne unge Prinds har været meget afholdt af Christian IV.; eller maaskee endog er bleven opdragen i Danmark. Han var i det mindste ligeledes 1639 d. 1. Jan. i Haderslev og fik 18 Dlr. i Nyaarsgave ligesom Kongens Døtre. (s. Afd. VII.) Hert. Hans døde ogsaa hos Kongen paa Koldinghuus d. 1. Decbr. 1619, i sit 16de

1637. [Der findes et Par Steder i Kongens Almanacker (bl. a. Af-
del. VII. den 31. Oct.) om Fasaner, som Christian IV. fik til For-
æring fra andre Fyrster; her fra Greven af Oldenborg. Kongen har siden
anlagt et Fasaneri ved Frederiksberg. Fred. Urne fik Brev, 18. Mai
1637, angaaende den nye Buglesvænger, der skulde være hos Fasa-
nerne og Kaninerne paa Frederiksberg.]

1639. Jan 7. (Haderslev.) „Reverede Jægermesteren for Wildt,
han havde søgt, 212 Dlr.“

Jan. 26. „Var jeg i Skoven (ved Hagenvested) og lod hugge
en Kiel til den store Lykkepotte.“ (Navn paa et Skib.)

Marts. 27. „Sik Hymbridt Jennes¹⁷²⁾ for Verel til Grev
Waldemar Christian 3370 Dlr.

Apr. 11. „Gav jeg Hofmesterinden hendes Len 200 Dlr.
Item for Fadderpenge, hun udlagt havde, 10 Dlr.“

Apr. 15. „Sik Hans Boisen til Hoffolket 315½ Dlr. Item
Fadderpenge for Frøken Lisbeth 4 Rosenokler.“

Jun. 23. „Drog jeg fra Frederiksberg til S. Lenis Kilde.“

Jun. 24. „Brugte jeg det Vand af S. Lenes Kilde.
Gav jeg de Fattige 150 Dlr. Bø gav jeg mig ud til den Norste
Løve, og søllede jeg hen paa Veien til „Nyestadt.“ (Neustadt.)

Jul. 14. „Kom Brindsen (Christian) til Glückstadt.“ (Den
3. Aug. fik han „til sin Reise henad Bispepyen af Bremen 200
Dlr.“ 29. Aug. „Sendte jeg Rentemesteren til at contentere
Brindsens Folk med, 10,000 Dlr.“ 2. Sept. (3 Glückstadt.)
„Forærede jeg Brindsen 500 Dlr.“)

Aug. 24. (3 Glückstadt.) „Gav jeg for Fiskedamme 100
Dlr.“¹⁷³⁾

Nar, og blev, efter Kongens Befaling, begravet i Maria Kirken i
Hensberg. (Pontopp. Marm. Dan. II. 33.)

¹⁷²⁾ En Riemand i Glückstadt, hvor Kongen den 7. Jul. udbetaler
ham 5202 Dlr. og atter den 14de Aug. „for adskillige Varer“ og
for Grev Waldemar 1671 Dlr. Grev Waldemar, som nu var 17
Aar, maa vel have været sendt udenlands. I Begyndelsen af Sept.
var han hos sin Fader i Glückstadt, hvor Kongen den 9. Sept. „for-
ærede“ ham 50 Dlr. og den 18. Sept. 75 Dlr. 42 St.

¹⁷³⁾ Denne Registe er her kun anført for Sagens Skyld, da man seer at
Christian IV. ogsaa ved Glückstadt har tænkt paa Fiskedammes

Oct. 5. „Brugte jeg Medicin i Gaderslevhuus.“ (Hvortil Kongen kom fra Rentsberg d. 4. Oct. og reiste næste Dag til Odense.)

Oct. 23. „Var jeg til Cantölerens Begravelse.“

Nov. 18. „Drog jeg fra Frederiksborg til Harrested, og faldt i Graven ved Trolshuus;¹⁷⁴⁾ saa at jeg stød et stort Eventyr ud.“

Dec. 17. „Reverede jeg Iver Bind,¹⁷⁵⁾ til at fiøke Dren for til at stalde paa Dalum, 1820 Dlr.“ (Saaledes ostere; f. Ex. 20. Jun. 1619 fik Christoffer Basse 1000 hele Kroner til at fiøbe Dren for, og til Jøikenes Lon paa Cronborg, Esrom og Gørsholm. 1620 d. 23. Jul. fik Christ. Basse ligeledes 1700 Rdlr. spec. til Staldøren.)

Anlæg. I øvrigt er dette kun en af de mindste af de mangfoldige og betydelige Udgifter, som Kongen aartligen har anvendt paa det af ham anlagte Glückstads Bygning, Befæstning, Lomninger til Befæstning, Præst, Skolelærer o. s. v.

¹⁷⁴⁾ Trolshuus. Et Huus ved dette Navn ligger i Frederiksborg Slots Sogn, ved Veien fra Hillerød til Roskilde, omtrent 1500 Alen, eller en halv Tierdingvei fra forstuvante Byes Torv, henved 1000 Alen fra Acciseboden. Det er uden Tvivl den af Kongen ovenfor omtalte Hændelse, som han slap saa lykkelig fra, at han kunde fortsætte sin Reise og tilbringe Natten paa Harrested, som der sigtes til i Joh. Hübners „Kurze Fragen aus der Polit. Historie“ (Danst Oversættelse III. Deel. Kbh. 1747. S. 632) hvor det berettes som Beviis paa de Livsfarer, Christian IV. ved Guds Betskiærmelse undgik, at han „engang ved Frederiksborg med Heste og Vogn styrtede i Søen“; (snarere vel, efter Kongens Ord, i Grøften). At det i øvrigt ostere kan være handet Kongen, paa denne Maade under hans uophørlige Næiser at komme i Livsfare, sees ogsaa af Sigs. Grubbes Dagbog, hvor det 1ste April 1607 berettes, at en Rudsk væltede Kongen paa Veien imellem Tralleborg og Malmø. — Det af Kongen ovenfor, og ellers ostere nævnte Harrested, hvor han jævnlig overnattede paa Veien imellem Frederiksborg og Korsør, var en Kongsgaard i Landsbyen Harrested (eller Haraldsted), Ringsted Herred, som endnu var til i Frederik III. Tid. (Formodentlig den samme, der kaldtes „en Lyfsgaard, som tilhørte den Laurvigste Familie“. D. Atlas VI. S. 314.)

¹⁷⁵⁾ Iver Bind, til Rotholm, var Oversecretair i Cancelliet (1626—1641) og Befalingsmand paa Dalum Kloster. (Døde 1658; jef. Christian IV. egenhændige Breve I. S. 320.)

Iblandt de mange Træk til Billedet af Christian den Fjerdes Personlighed, Charakter og Levemaade, som denne Afdeling giver, ere ogsaa adskillige Bidrag til Kundskab om Kongens Beskjæftelse af sin huuslige og landlige Deconomie. Vi kunne bl. a. bemærke, at han umiddelbart modtog de Indtægter, som Salget af Vildt fra Dyrehaverne og de kongelige Vildbaner, og af Fisk fra de Fiskebanne, hvis Anlæg eller Udvidelse skyldtes ham, afgav. De sidste vare stundom ret betydelige (f. Ex. 7. Mai 1629, paa engang 811 Dlr. og 272 halve Kroner). Denne Indtægt forekommer ogsaa ved Kiøbenhavn, hvor en egen Fiskemeister var ansat; men den største Indtægt af den Art (foruden det vist nok anseelige Forbrug ved Hestet) have uden Tvivl de betydelige Damme i Nærheden af Frederiksborg givet. Her finder man i tidligere Aar, at Kongens Kiøgemeister (f. evenfor 1608 den 8. Jan.) har havt Tilsyn med Dyrehaverne, eller indbetalt til Kongen, hvad der af disse kunde sælges. Et eller andet snarest herhen hørende Bidrag er kommet paa et andet Sted, (f. Ex. om Salget af Karper i Kiøbenhavn under Herredagen; IV. Afdel. den 3. Sept. 1608.) Forholdsviis mindre betydelige synes de forekommende Indtægter af Ladegaardene ved Kiøbenhavn og Frederiksborg at have været; men disse vare formodentlig kun Overskud efter det store Forbrug af Smør og Mælk m. m. fra disse Gaarde, som medgik til Hoffets Huusholdning. Man finder ogsaa kun meget faa Exempler paa Salg af Dvæg fra Kongens Ladegaarde; endstiondt vi see, at han opelskede egne Dvæggracer (1619. Novbr. 21.), og jævnlig udbetaler betydelige Summer til Indkjøb af Staldstude. — At Christian IV. ikke allene lagde Vind paa forbedret Heste- og Dvægavl, men ogsaa paa Havedyrkning, seer man af de jævnligt forekommende Udgiftsposter (f. Ex. 1618. Marts 9 og 20; Sept. 8.; 1620. Febr. 26.) til Kiøb af Havesfrø og Træer, som Kongen undertiden endog lod hente fra fremmede Steder.

Af større Vigtighed og Betydning for hiiu Tid var Christian den Fjerdes Stutterie-Indretninger (som han vel ikke allerførst begyndte, men til en Tid udvidede.) De i Almanakkerne forekommende Optegnelser om Heste, hvilke Kongen deels solgte og forærede bort, deels modtog til Foræring, ere saa mange og saa hyppige, at jeg opgav at uddrage dem for meer end det ene Aar 1607, ovenfor i VI. Afdeling, hvor, under jeg først havde betænkt at anbringe de herhen hørende Tilfælde. Noget sammendragne Bemærkninger og Resultater, Kongens Stutterier og Hestesalg vedkommende, kunne her endnu finde Plads. — Hovedstutterierne i Siælland synes at have været 1. Esrom, 2. Frederiksborg, 3. Anderstov og 4. Bordingborg; disse nævnes i Almanakken for 1618 tilligemed de Hingster, som i dette Aar paa hvert Sted bedækkede

(nemlig 1: fem Hingster; 2: to Hingster; 3: to, og 4: ligeledes to. Desuden nævnes 3 Hingster, med Bødtegnning: „offuer“: (overblevne?). Saaledes havde Kongen i Alt 14 stuttedygtige Hingster allene i Siælland 1618. I Almanacken for 1614, den 19. Apr. eptegnedes 14 unge Heste (Hingster) paa 5 og 4 Aar, „der blev paa Underffov“; og allerede bag i den tidligste Almanak finder man under Dverstriften: „Anno 1607 er kommen Heste til Stoden som eytherfølger“, sytten Hingster navngivne, hvilke, seruden paa de navngivne Steder, have bedaffet paa Skanderborg (2), Haderslev (3), Randers (1), Rostilde (1), Nyborg (1), Ringsted (1) og Jbæms (?) (een). I Almanacken for 1629 (efter den tydske Krigs Slutning) er derimod kun eptegnet 8 Hingster, som den 25. April ere „slagne til Stoden“; og deraf 6 i Koblerne ved Frederiksborg og Esrom; 1 Hingst ved Vordingborg, og 1 ved Lekkinge i Siælland. Det synes at hentyde paa en betydelig Formindskning i Stutteriernes Størrelse og Antal.

Jeg har ovenfor (VI. Afdel.) angivet Antal og Priser paa de Heste, Kongen har solgt i A. 1607; og vil tilføie det samme for nogle andre Aar. Hvor betydelige Stutterierne have været i hine Aar, og hvor kostbare Heste der ere blevne opfødte, sees bl. a. af Optegnelserne for 1608. Kongen har i dette Aar solgt 23, næsten uden Undtagelse dyre Heste; og af disse solgtes 3 paa Bytte, saaledes at der blev givet 100, 50 og 20 Dtr. til. Kjøbprisen for 23 Heste var 2708 Dtr. (Efter Vengenes nuværende Værdi henved 6000 Rbd.) foruden de 3 Heste, som gaves i Bytte. Af disse 23 Heste vare ikke mindre end 13 fra Skanderborgs Stutteri, og solgtes under Kongens Opføid der i Egnen i August og Septbr. De dyreste Heste solgtes: een til 303 Rbd. (Marcus Pentz); een til 309 Rbd. (Oluf Rosenparre); 2 til 200 Dtr. (Gudi Galle og Alb. Skeel); een til 156 (Franz Rankou); 3 til 130 Dtr. o. s. v. Man skionner bedst, af hvad Værdi Hestene fra Kongens Stutterier have været, naar man ser, i hvilken Priis simple Rytterheste vare 1618. Kongen har den 5te Jan. eptegnet: „Sendte jeg 2000 Dtr. til nogle Lehnsmænd, at de derfor skulle kobe 200 Heste, Stykket til 10 Dtr.“ (Saaledes fik Vrindsen (Christian) 20 Rbdtr. d. 18. Febr. til en Jagtbest til en af Skytterne.) men 1689 d. 2. Febr. gav Kongen selv i Haderslev 80 Dtr. for to Heste til Skytterne.

Det synes i øvrigt, at Kongens Stutterier ikke længe ere vedligeholdte i samme Omfang, som i hans første Regjeringsaar; i det mindste findes Salget af kostbare Heste eller Hingster allerede ti Aar tidligere (1618) at vare stærkt i Aftagende. Kongen solgte den 10. Jan. „Stodhesten“ (Hingsten) Real til Jørgen Lunge for 100 Dtr. og en anden Hest for 100 Dtr., samt 1 Heste for 50 Dtr. Desuden indbetalte (Stuttmesteren) Lüttiche von Minden den 16de Jan. 322 Dtr. og den 22de Dec. 1176½ Dtr. for solgte

Hopper og Føl. Hese Beløbet for solgte Heste i dette Aar var saaledes kun 1698 Dlr. Kongen har desuden antegnet, at han den 14. Octbr. i Haderslev solgte til Balth. v. Ahlesfeld det graae Stutteri („min graa Stod til Haderslev“;) men Kiøbesummen, der senere skulde erlægges, er ikke angivet. I øvrigt vedblev Christian IV. baade selv at være tilstede naar Hingsterne paa Frederiksborg og Esrom skulde fordeles til Bedækning („slaaes til Stoden“; 1614, d. 28. April; 1618, 23. Apr. og samme Dag 1619.) og naar Føler, Føl og Hopper skulde udtages. (1617 d. 22. Aug. „Var jeg paa Hirsholm, og besaae mine Føler, hvilke som skulde til Beriderne.“ Den 1. Sept. „Var jeg til Esrom, og tog ud hvis unge Hopper jeg vilde beholde, saa og de, som skulde sælges.“ 1618. Aug. 25. „Var jeg til Esrom, og tog ud af de unge Hopper saa mange jeg vilde beholde.“ Aug. 26. „Var jeg paa Frederiksborg Ladegård, og skilte Føllene og Følerne ad.“ Aug. 28. „Tog jeg Følerne op til Hirsholm, og drog saa til Frederiksborg“ o. s. v.) **1619** har Kongen optegnet, at han 7. Jun. fik 420 Dlr. for „nogle Heste“, som Enevold Ernst kiøbte, og 100 Dlr. for en Hest af Tage Dott; den 10. Marts solgte han 2 Heste til And. Sinclair for 150 Dlr. og den 25. Mai fik han af Staldmesteren 84 Dlr. for en Hest; i Alt 751 Rdlr.

Det var saaledes næsten uden Undtagelse Adelsmænd, der kiøbte Heste (o: Hingster) af Kongen. Men der gik heller ikke let noget Aar forbi, uden at han, efter den Tids Skik og Brug, modtog Heste (ligesom ogsaa Jagthunde) til Foræring, baade af danske Adelsmænd og udenlandske Hyrer. (Exempler findes i tilstrækkelig Antal ovenfor i 9de Afdeling.) Christian IV. gjorde selv jævnlige Foræringer af den Art til fremmede Hoffer, og undertiden har Gaven været af ikke ubetydelig Værdi. (Saaledes forærede han 1614 den 27. Mai sin Søster, Hertuginde af Gottorp, 7 hvidgraae Heste; og den 24. Aug. 1619 sendtes et Svænd af sex Heste til Churfyrsten af Sæxen. Til England sendte han (om Sommeren 1616) til Skibs fra Helsingør baade Heste og Hopper i Foræring til sin Svoger og Søster; og modtog igjen (1621) en Bogn og 4 Gangere fra sin Søstersøn Prindsen af Wales (Carl I.) 1624 har Kongen atter faaet Heste fra England, da han den 7de Jan. 1625 sender 300 Dlr. til Grimepenge o. s. fl. Angaaende de Omkostninger, som Kongens Stutterier paa flere Steder i Landet udtrævede, da vil man derom kunne finde temmelig fuldstændig Underretning i de aarlige „Overslag“ fra Renteriet. Saaledes er i det trykte Regnskab eller Budget for 1602 Udgiften til „Beriderstalden“ paa Frederiksborg ansat til 2500 Dlr.; Omkostningen, som aarlig medgaaer til „K. Maj. Stod og Føler“ paa Understov Slot til 1670 Dlr.; til „K. Maj. Stod paa Nyborg Slot“ 220 Dlr. (men i dette Aar intet til en saadan Udgift for Skanderborg). — Exempler

paa, at Kongen undertiden ogsaa købte Feste (af Adelsmænd,) forekomme vel ogsaa i Almanakkerne, men ikke ofte. Det kan bl. a. bemærkes, at han 1639 den 9. Juni betalte til sin Son Christian Ulrik (Gyldenløve) 400 Rtr. for fire Feste; formodentlig inden denne reise ud til Tydskland, hvor han fandt sin Død i Krigen.

16. Blandede Optegnelser af historisk og politisk Indhold¹⁷⁶).

1607. Febr. 11. „Erlagde Borgemejeren udi Nykøbing i Mors 100 Daler, for han svarede Præsten udi Kirken.“

Mai. 1. 11. [Kongen spillede i Voldhuset med Pfalzgreve August (af Sulzbach); men man finder intet om hans Ankomst til Danmark i A. 1607]¹⁷⁷).

Jul. 19. „Kom Sten Maltesen (Sehested) og Jacob Ulfeldt i Raadet.“

¹⁷⁶) De Bidrag og Data til Oplysning af politiske Begivenheder og mere almindelig-historiske Forhold, som Christian IV. overblevne Almanakker kunne afgive, ere ikke alle af lige Værdighed; heller ikke ere de af overvæltet stor Mængde; men dog flere, end at jeg skulle ansee det fornødent, her at udskrive og meddele dem fuldstændigt. Almanakkerne ere, i denne Deel af deres Indhold, allerede meget benyttede af J. H. Schlegel, saavidt hans Bearbejdelse af Slange angaaer; og af sildigere Udgange høves kun to. Imidlertid hører det med til et fuldstændigt Charakterbillede af denne Konge, saaledes som det fremstiller sig i hans Skrivecalendere, at see, hvilke Begivenheder han optegnede; og hvorledes han heller ikke i Skrivecalenderen glemte Statsforhold, over det personlige og oeconomicke Detail. Jeg har, med Hensyn hertil, i denne Afdeling fremhævet enkelte, deels i sig selv karakteristiske og mærkelige Facta; deels saadanne, der vedrøre historisk bekendte Personer, eller have Interesse for Landets indre Historie, m. m.

¹⁷⁷) Om denne Pfalzgreve (f. 2. Oct. 1582) s. Schlegel Samml. II. 2. S. 116, 117. II. 3. S. 37. Han blev 13 Aar detsfrier, da han var 38 Aar, d. 2. Juli 1620, gift med Kongens Søsterdatter, Prindsesse Hedvig af Goitorp, og døde 20. Jul. 1657.

1608. Aug. 21. (Søndag.) „Blev H. Sivert Rindskatt¹⁷⁸⁾ sat fangen paa Skanderborg Slot.“ (hvor Kongen selv den Dag var.)

Sept. 5. „Kom Fyrst Ludvig af Anholt til Skanderborg;“ (hvor han blev til den 12te.)

Oct. 30. „Blev Albert Steel¹⁷⁹⁾ til Jungergaard fersat fangen til Skanderborg.“

Nov. 16. „Kom de Hamborger Gesandter¹⁸⁰⁾ til Skanderborg.“ — 17. „Blev de Hamborger Gesandter opført til Audientis.“

1614. Febr. 21. „Blev den Uenighed imellem Dr. Hans Resen og M. Oluf Kock forhørt paa Koldinghuus.“ 23. Febr. „Gik der Dom over M. Oluf Kock, at han skulde inden 14 Dage remme af Landet.“¹⁸¹⁾

Mart. 6. „Var Raadet forsamlet paa Kolding.“ 7. 8. „Blev den Jydske Adel tareret paa Koldinghuus.“ 10. „Blev den Syenske Adels tareret paa Hindsgavl.“

Marts. 14. „Var Johan Casimir Pfaltsgreve til Wörds hos mig.“ (3 Haderslev. Den 15. Marts drog han bort.)¹⁸²⁾

¹⁷⁸⁾ Schlegel kalder ham (II. 3. S. 90) „ein deutscher Baron und Auenturier.“

¹⁷⁹⁾ Denne Alb. Steel (som var en Søn af Rentemester Herman Steel og Kirken Råd) havde 1601 ved Aalborg Pintsemarked begaaet et Drab paa Niels Suel til Billestrup, hvorfor han slap med en Mandebod paa 2000 Rskr. (s. D. Mag. III. 318.) Men 1608 ihjelskaf han paa Viborg Gade, da han gik fra Landsthinget, sin Modpart Claus Daa's Høged, fordi denne forte sin Herres Sag imod ham. Derfor blev Albert Steel ved Herretagen i Horsens, Januar 1609, dømt fra Livet, og henrettet sammesteds paa Torvet den 27. Januar. (see Slanges Christian IV. Hist. ved Schlegel I. 304. 435. Hoffmann D. Adelsmand, I. 38. 39.)

¹⁸⁰⁾ Christian IV. havde Strid med Hamborgerne om den Elbtold, som de paa den Tid havde begyndt at paalægge. Jvf. Slange, ved Schlegel I. S. 424.

¹⁸¹⁾ Om den bekendte Strid imellem Biskop Hans Resen og Sognepræsten til Nicolai Kirke i Kiøbenhavn Oluf Kock (en Normand), som først (29. Jan. 1614) ved en Provsteret blev dømt fra sit Kald, siden ved en Art af Herretagsdøm landsforviist, og døde i Stockholm: s. Pontoppidan Ann. III. p. 612—646. Worms Lex. I. 230.

¹⁸²⁾ Johan Casimir, Pfaltsgreve til Zweibrücken, var gift med

Marts 28. „Begyndtes den holsienste Landdag.“

Apr. 5. „Kom Hert. af Brunsvig og Greven af Schauenborg til mig.“ (De drog bort den 14. Apr.)

Apr. 8. „Blev Rendebanen til Haderslev maalt, hvilken var 128 Alen lang.“

Apr. 12. „Blev Fyrværket antændt paa Haderslev Borggaard.“

Sept. 27. „Drog jeg fra Landskrone til Helsingberg, og kunde ikke komme over for Storm; Samme Tid laae der i Sundet 300 Skib.“

Oct. 22. „Blev det Brev sendt hen til Lübeck ved en Genspændiger ved Navn Claudi de Mantzi, hvorudi dennem blev opsagt Handel og Vandel ubi disse tvende Kongeriger, og des underliggende Lande.“

Oct. 23. „Kom der Ild paa et af mine Koopfardt Skibe, og drev (det) løs imod Holmen paa Victor, og kom der Ild paa Victor, dog det blev slukt; og var nær steet stor Skade, havde Gud i Himmelen det ikke afvendt.“

Nov. 5. „Kom Genhjørningen i Vandet igien, efterat den var forlænget.“

Dec. 8. „Giorde Jens Bielte sin Eed for en Norges Niges Cantkler.“

1616. Jan. 3. „Drog Oluf Rosensparre og Lisbeth (Gyldenstjerne) fra Frederiksborg.“¹⁸⁹⁾

Catharina af Sverrige, Gustav Adolfs Søster, og var Fader til Kong Carl X. Gustav.

¹⁸⁹⁾ Jeg kan ikke lade ubemærket, at en af vore lærdeste og utrætteligste Forskere i den danske Special- og Personal-Historie troer i Maaden, hvorpaa de ovenanførte Personer, der vare af Kirstine Munks Slægt (jvf. Num. 95) ved denne Leilighed nævnes, at finde en Antydning om, at de forlode Frederiksborg efterat have været tilstede ved Fru Kirstines Bielte med Kongen, som han antager at være foregaaet d. 31. Decbr. 1615. For denne Mening taler det uengetelig, at Dagen den 31. Decbr. 1615 angives som Bielsesdagen i de Personaller, der oplæses i M. Chr. Sommers Liigtale over Kirstine Munk (holst i Odense 1658). Derimod nævnes den 23. August

Jan. 16. „Drog jeg fra Cronborg til Helsingborg, og maatte med stor Umage bryde igiennem Ifen.“

[Det øvrige om Kongens Reise til Bahus og Elfsborg i Jan. og Februar, see under X. Afdel. Paa denne hele Vinterreise ledsagedes han af den unge Fru Kirsten Munk, der havde to adelige Fruer til Selskab. Kongen har intet optegnet derom; men Sigvard Grubbe har følgende i sin Dagbog, den 7. Febr.: „Habuit Rex in suo comitatu per totum iter Bahusium & in reditu Fr. KirstineMunk, Fru Mette Gardenberg, Fr. Lisebeth Oluf Rosenparre's.“ — Man sees ogsaa hos Grubbe, at paa en kort Reise, som Kongen gjorde til Christianstad og Østad, d. 21—29. Junius, havde han ligeledes Fru Kirsten med sig. Calenderen har: „Jun. 27. Drog jeg fra Østad til Børringe.“ 28. „Laae jeg stille.“ — Hos Sigv. Grubbe: Jun. 28. „Pernoctavit Rex Børringe, & cum Rege Kirstine Munk.“ (Fru Mette Gardenberg kaldes Sigv. Grubbe: „Femina magnæ auctoritatis & felicitatis, imprimis prudens & politica.“ — Hun var gift med Cantzler Chr. Friis til Børringby, som hun overlevede hende et Aar, døde 1617, og blev begravet den 30te Jun.]

Marts. 9. „Blev Giord Raas halskugget.“¹⁸¹⁾

1615 som Dagen, da Kongen „tog hende til sin Egtehustru“ i det bekjendte, af Rigsraadet efter Christian IV. Død udstedte aabne Brev af 8. Apr. 1648. (Jvf. Anm. 32 til Slange ved Schlegel, II. Th. S. 31.) Herimod synes det at sride, at Christian IV. d. 18. Aug. 1615 forlod Kiøbenhavn, og tiltraadte sin Reise til Brunsvig. (Aug. 18. Decessit Rex Hania, Brunsvigam, ut putabatur. Sigv. Grubbes Dagbog.) Det var dog slet ikke umueligt, at han paa Veien giennem Fyen havde gjæstet Fru Ellen Marsvin (som han jævnlig pleiede) enten paa Lundegaard (hvoraf maaskee Sagnet om Bielsen i Lund i Slaane) eller Ellensborg, og at Egtteskabet med Datteren, der var bleven suldbyrdet. Megen Sandsynlighed har det vel ikke, at Kongen under saadanne Omstændigheder var reist saa at sige lige efter Brylluppet til Brunsvig, (han kom den 30te Aug. til Klosteret Riddagshausen), og havde opholdt sig der, i det mindste til Enden af October. (see Schlegel II. 32. 41.) Man kommer saaledes til den Formodning, at den 23de Aug. kan have været den Dag, da Kongen paa Reisen giennem Fyen har givet den 17aarige Jomfru Munk sit skriftlige Egtteskabsløfte i det Brev, som skal have været dateret Lundegaard; hvorefter det høitidelige Bryllup kan være holdt den 31. Decbr.

¹⁸¹⁾ Giord Raas blev allerede d. 21. Jun. 1603 dømt at være areløs og fredløs („at straffes paa hans Liv, hver han herefter betrædes.“)

Marts. 28. „Kom Hertugen af Württemberg til Underfkov.“ (Den 1. April drog han „fra Underfkov paa Veien til Frederiksberg, det at besee.“)

April. 28. „Blev D. Niels Paaſke viet til Biskop i Bergens Stift.“ (Han havde Dagen tilforn taget Doctorgraden tillige med M. Hans Mikkelsen, der gjorde sin Ed som Biskop i Tjen den 1ste Jul.)

Mai 28. „Var Hans Munk og Palle Friis i Rette. Udi lige Maade Bispfen af Tjen, ved Navn M. Hans Knudsen.“¹⁸⁵⁾

Mai 29. „Gik der Dom paa Hans Munk og Palle Friis, at de skulde miste deres Hals.“¹⁸⁶⁾

Mai. 30. „Førend jeg drog fra Kiøbenhavn (til Kiøge) gif der Dom paa Peder Isak, at han for hans begangne Forseelers Skyld skulde drage paa tre Aars Tid i Krigen i Nederland, paa hvilken Side hannem lystet, og derfra med sig føre Paa og Bæstning, hvorledes han sig sammesteds haver forholdt.“

Denne Dom gif ham over fordi „han haver ligget i et slemt forargeligt Levnet og Blodskam med Birgitte Rosenkrantz, hvis afg. Husbonde Niels Raas var hans Farbroder, og hannem udi andet Led forvandt; og han er en Adelsmand og haver sin Ægte-hustru“. Der tilføies i Dommen, at han efter Fru Birgitte Rosenkrantz egen Bekendelse „haver avlet to Børn med hende“. Hun blev den 27. Jun. 1603 dømt fra Livet. (Klevenfeldt.) Giord Raas, som i flere Aar holdt sig stult eller var udenlands, blev (i Følge nogle gamle Optegnelser) greben i Han Herrred af Lehnsmanden paa Halsborghuus, Mandrup Parsbergs Foged, og sendt til Kiøbenhavn, hvor han blev hals hugget.

¹⁸⁵⁾ Biskop S. Knudsen havde forsøgt at forsvare eller undskylde Mag. Koch (s. Anm. 181). Han blev i Følge deraf selv mistænkt og bestemt for Calvinisme, og den 3. Jun. 1616 dømt fra sit Embede. (Jvf. Blochs Tjenske Geistlighed. I. S. 77—81.)

¹⁸⁶⁾ Palle Friis blev dømt fra Livet fordi han havde været med at myrde Peder Jensen Blosser (Bluffer?) paa Skagen, samt været i Raad og Daad om at lade myrde samme Mands Hustru, og siden bortrovet deres Gods. (Klevenfeldt.) Samme Dag domtes Hans Munk fra Livet fordi „han havde ligget i et slemt forargeligt Levnet og Blodskam med tvende Søstre.“

Mai 31. „Blev Hans Munk og Palle Friis halshugne til Kiebenhavn for Slottet.“

Jun. 15. „Kom det nye Skib ved Navn Caritas patriæ i Vandet.“¹⁸⁷⁾

Aug. 16. „Blev Bengene tallet Dronningens af Sverrigs Diener til, for en Antal Kobber, jeg af hende bekom.“

Sept. 21. „Drog Hert. Christian¹⁸⁸⁾ af Brunsvig her fra (Skanderborg) paa Veien hjem ad.“

Nov. 25. „Kom der en Gesandt fra Hertug Wilhelm af Curland.“

Dec. 20. „Blev H. Friderich af Holsten „hyldiget“ til Slesvig, efterat Landskabet udi temmelig deliberation samme Hylding havde taget, eftersom Acterne videre udviser.“

1617. Jan. 11. „Sendte jeg Hans Hynffe, Borger i Kiebenhavn, ind i Sverrige til Dronningen sammesteds.“¹⁸⁹⁾ (Han kom tilbage den 1ste Marts.)

Jan. 21. „Drog Hert. af Saren over til Siælland.“ (Fra Skanderborg.) Jvf. Num. 194.

Febr. 12. (Skanderborg.) „Kom der En med Breve fra

¹⁸⁷⁾ „Regia navis denominata Caritas, audita concione, cum summa solennitate in mare deducta.“ Sigv. Grubbes Dagbog.

¹⁸⁸⁾ Kongens Søsteren. (Jvf. Christian IV. egenh. Breve I. S. 145.) Der findes intet i Almanacken om hans Ankomst til Danmark. Den 16de Sept. kom en Gesandt fra Stiften Halberstadt til Skanderborg for at postulere Hert. Christian til Biskop.

¹⁸⁹⁾ At Kong Christian IV. stod paa en venstabelig Fod med sin Slægtning, Enkedronning Christina af Sverrige, (hun var Kongens Rastfættende barn, Datter af Hertug Adolf af Gottorp) uagtet den for begge Riger skadelige Krig, han førte med Carl IX., lader sig slutte af de hyppige Budskab og Breve, som gik imellem dem. Forholdet bliver endnu mere tydeligt ved den mærkelige og underholdende Beretning, Sigvård Grubbe har givet („Iter meum sveticum“) om hans Gesandtstaf til Sverrige, og Besøget hos Enkedronningen paa Nykiøbing Slot, den 18. og 19. Oct. 1618, hvorefter bl. a. erfares, at Carl IX. (efter Dronningens egen Fortælling) havde hende mistænkt for Partiskhed for Danmark, og bebrejdede hende dette med haarde Ord.

Gustav, ved Navn Niels Stiernskild" (Stiernskold.) Den 13. var han til Bords.)¹⁹⁰⁾

Febr. 17. „Kom Hert. af Saren igien fra Siælland.“

Mai. 28. „Kom der En fra Gustavus, ved Navn Mago Urelson.“ (Samme Dag kom en Gesandt, Werner Becker, fra Churf. af Brandenburg¹⁹¹⁾, og den 29de havde Kongen dem begge til Gæst „i Haven udenfor Kiøbenhavn.“)

Jun. 4. Kom en Hert. af Saren (?) og Hertugen af Curland til Helsingør. — Jun. 5. „Var Hert. af Saren hos mig til Gæst. Samme Dag drog Hertugen af Curland malcontent (bort) fordi han maatte ikke komme til mig.“

Jun. 22. „Kom Joh. Skytte gesandtviis fra Gustavo af Sverrige til Cronborg.“ (Den 24. var han paa Jagt med Kongen. Den 26. var han til Audients og til Bords. Den 27. rejste han til Roskilde.)¹⁹²⁾

Oct. 6. „Hadde Kongen af Polens Gesandter, ved Nav. Hans Weier, Audients paa Kiøbenhavn.“ (Han kom den 30. Sept. havde anden Gang Audients den 7. Oct., rejste den 15. til Frederiksborg, den 16. til Cronborg.)

Nov. 5. (Kom en Gesandt, ved Navn Marquard Pedenborg, fra Hert. Christian af Lüneborg; og var til Gæst hos Kongen d. 9.)

Nov. 30. „Kom en Svensk Herremand fra K. Gustavo med Breve, ved Navn Claus Flemming.“

¹⁹⁰⁾ Den 15de Febr. drog han bort; og den 20de Mai kom han atter til Kongen paa Cronborg, efterat have været i Nederland „og herved 2000 Knegte; endog at Summen ikke nær var complet.“ (Jvf. Christian IV. egenh. Breve I. S. 49.)

¹⁹¹⁾ Anden Gang i dette Aar kom en Gesandt, Hieron. Dieskow, fra Brandenburg den 2. Sept., og var to Gange til Gæst hos Kongen. (Jvf. Schlegels Bearb. af Slange II. S. 76. hvor han meddeleer et Br. fra Kongen til Cantöler Chr. Friis af 2. Sept. 1617.)

¹⁹²⁾ Om Joh. Skytte, jvf. Slange ved Schlegel II. S. 74. Men særdeles (og om Skytte's Gesandtskab til Danmark 1615) Neickter Legatio Joh. Skytte sen. in Daniam. P. I—V. Contin. Kolmodin. Eiusd. „Monumenta Legationis Joh. Skytte in Daniam.“ I—III. Upsal. 1808—27.

Dec. 1. „Var der en Hert. af Saren, ved Navn Franz Carl¹⁹³⁾ hos mig til Gæst, hvilken kom udaf Sverrige.“

1618. Jan. 2. (Hertug Ernst af Saren „legte“ (spillede Kort) med Kongen paa Frederiksborg; ligesledes den 20. Febr. med Kongen og Fru Kirsten.)¹⁹¹⁾

Jan. 3. „Kom der en Gesandter an fra Kongen af Spanien ved Navn D. Francisco de Medina.“ (Han havde Audients den 5te. Den 6te havde Prindsen ham til Gæst. Den 7de fik han Afsted.)

Jan. 10. „Kaldte Gud i Himmelen Hr. Breide Rangou, Statholder i Kiøbenhavn, der Klokken var 5 om Aftenen.“

Apr. 4. „Drog Wulf Henrif, Berndt Geist, og Mart. von der Meden ud til Lybssland.“ (Tildeels for at antage Krigsskiff og Officierer. Geist fik 2025 Dlr. „som han til adskillige Krigsskiff skulde udgive“. Wulf Henrif „til samme Brug 520 Dlr.“)

Mai 12. „Havde en Russisk Gesandt Audients.“ (Den 16. drog han bort paa Veien til Nederland.)

Mai 22. „Kom Hertug Philip, Biskop af Dösnabrück og Berden til Kiøbenhavn.“¹⁹⁵⁾ (Den 24de en Gesandt fra Churf. af Brandenburg, ved Navn von Borstell. Han kom atter med Breve fra Churf. den 12te Aug.)

Jun. 24. „Drog Greven af Oldenborg over til Skaane, at besee Fæstningerne sammesteds.“ (Han kom tilbage derfra den 2. Jul. og reiste fra Kiøbenhavn den 9. Jul.)

¹⁹³⁾ Formodentlig Hert. Franz Carl af Saren Lauenburg (f. 1594; blev Catholik 1630; d. 1669.) Han var en Søstersøn af Christian IV. Svoger, Hertug Henrik Julius af Brunsövig.

¹⁹¹⁾ Denne Hertug Ernsts Ankomst til Danmark findes ikke udtrykkelig antegnet. Formodentlig er det den samme, der omtales allerede den 21. Jan. og 17. Febr. 1617, ved Kongens Hof i Skanderborg. Rimeligviis har det været Hertug Johan Ernst af Weimar, som oftere forekommer i tidligere Calendere. (Han drog først fra Hoffet den 14. Aug. 1618.)

¹⁹⁵⁾ Han blev (efter Sigv. Grubbes Dagbog) modtaget af Kongen med stor Høitidelighed, og i et prægtigt Indtog af den skaanske og skandiske Adels til Hest. Hertug Philip opholdt sig en Tid hos Kongen paa Frederiksborg (hvør ogsaa Greven af Oldenborg kom den 14. Jun.) og drog først bort den 15. Jun.

Aug. 14. „Drog Hertug Crust af Saren fra Hoffet.“ (Kongen havde d. 13de, før hans Afreise, foræret ham 2000 Rdr. Jvf. 1618. Jan. 2.)

Aug. 18. „Seilede vores Jagt fra Crensborg til det Kongerige Ceilon.“ (29. Oct. „Kom den Ceiloniske Gesandt¹⁹⁶⁾ til Frederiksborg.“)

Sept. 17. [Sigvard Grubbe modtog i Lund, hvor han var til Otto Lindenoys Begravelse, Kongens Brev og Befaling, at begive sig paa et Gesandtskab til Kong Gustav i Sverrige.]¹⁹⁷⁾

Nov. 29. „Seilede vores Indianiske Flaade ud af Sundet; den almægtigste Gud give dennem Lykke.“

Dec. 18. „Kom der En ved Navn Due med Breve fra K. Gustavus af Sverrig.“ (Ligeledes 1619 Jan. 7. Gustav Horn. Marts 27. Knud Jorgenson.)

1619. Jan. 27. „Var et Møde (i Anärod) imellem Danmark og Sverrige.“ (De Deputerede nævnes. Jvf. Slange ved Schlegel II. S. 117—19.)

Mai. 16. „Seilede Enhjørningen og Sampreden paa den Seilads Norden om; den Allsommægtigste give dertil Lykke.“ (Jvf. Slange ved Schlegel II. S. 125, 126.)

Mai. 28. „Skrev jeg Statholderen, Hr. Geert Ranzau til, at han skulde forskikke 3000 Dlr. til Hert. Philip,¹⁹⁸⁾ hvilke han til mit Bedste skulde bruge.“

¹⁹⁶⁾ Om denne Eventyrer (Marcelis Voschouwers, den saakaldte Prinds af Migomme), og hans Handeler i Danmark m. m. har Schlegel meddeelt Efterretning i sin Udgave af Slange II. S. 92—102. Ligeledes i hans Samml. zur dän. Gesch. II. S. 167—191.

¹⁹⁷⁾ Det synes paafaldende, at Kongen slet intet har optegnet i sin Kalender om dette Gesandtskab til Sverrige (som gav den første Anledning til Kongernes Møde i Halmstad 1619). Sigvard Grubbe (som tiltraadte Reisen til Malmohus d. 2. Oct. og d. 19. Novbr. kom tilbage til Kongen paa Frederiksborg) har udsørligt og paa en interessant Maade beskrevet den paa Latin, i sin bekjendte Dagbog. (Ms. Uldal. Bibl. Reg. N. 449. 4to. En samtidig Afskrift.)

¹⁹⁸⁾ Uden Tvivl den samme, der i Mai og Jun. 1618 besøgte K. Christian IV. og som den 29. Oct. sendte Kongen en Saphir. Philip Sigismund (f. 1. Jul. 1568) var en yngre Broder af Kong Christians Svoger, Hert. Henrik Julius af Brunsvig, blev Biskop

Oct. 15. „Var der Gesandter fra den By Stads, hvilke sig hemmeligen holdt, saa at de ingen offentlig Audients havde.“ (Nov. 1. „Kom mine Soldater ind i Stads, paa Borgemeester og Raads Begiering.“)

Dec. 17. „Var nogle af Raadet forsamlet i Kiøbenhavn at deliberere om et Brev, som blev skrevet til Sverrige, anlangendes Tolden, som oppebæres af de Danste.“

1620. Jan. 28. (Kiøbenhavn.) „Kom Hert. Jørgen af Lyneborg gesandtviis fra Kongen af Behmen.“ (Den 30. Jan. var han til Audients og til Gæst hos Kongen, og atter d. 2. Febr., og paa Frederiksberg den 4. Febr.)

Marts 2. „Var Pfalzgreve Casimir hos mig, og laae en Nat paa Frederiksberg; drog saa til Sverrige gesandtviis, paa Kongen af Behmens Begne.“

Marts 29. „Giorde M. Peter Sturi sin Ed for en Hofprediger.“ (Vsf. Zwerg's Siell. Ceresie. I. S. 552.)

Apr. 14. (Købing.) „Kom Hert. Julius Henrik¹⁹⁹⁾ af Saren gesandtviis fra Keiseren.“ 15. „Kom Hert. Ernst af Saren.“ (Vsf. Ann. 194.)

Mai 6. „Kom en Capitain ved Navn Arnem med tvende Borgere fra Hamborg (til Glückstadt), som vilde have været paa mine Skibe, og erfaret, med hvad Besæden de der laae, hvilke blev afviist.“ (Netop den 8. Mai har Kongen antegnet: „Blev Fæstningen til Glückstadt begyndt.“)

Juni 15. „Kom Pfalzgreve Augustus af Neuburg („Ny-

i Berden 1586, og i Dsnabrück 1591. Christian IV., der længe arbejdede paa at skaffe sin Søns Hert. Frederik et tydsk Bispedømme, og derpaa anvendte betydelige Summer, fik ham omsider 1621 (ikke til hans eget eller Rigets Gavn) valgt til Coadjutor i Bremen, og det tildeels ved Hertug Philips Hielp. Man seer let, hvad Bestemmelse de 3000 Rdr. havde, som sendtes denne. (Den 17. Mai 1621 kom han til Kongen i Uettersen, og nævnes her „Hertug Philip af Brunsvig“.)

¹⁹⁹⁾ Henrik Julius, Hertug af Saren-Lauenborg, som havde den keiserlige Rigshofraad Hieron. v. Elvern i sit Følge. (Vsf. Schlegel I. c. II. S. 151. Christian IV. egenh. Breve I. S. 69.)

burch") til Krempe." (Han holdt den 2. Juli Bryllup i Husum med Kongens Søsterdatter Hedvig.)

Jul. 21. „Reverede jeg Rob. Anstruther er 200,000 Rdlr. i Guld og røde Daler, hvilke jeg haver laant og forstrakt min Svoger Konningen af Store Britanien."

Aug. 15. „Kom Axel Vanner med Brev fra K. Gustavus af Sverrig."

Sept. 13. „Var Wormeston Spens hos mig til Bords, og drog saa til Sverrig om anden Dagen."²⁰⁰⁾

Oct. 5. „Var Gustav Horn med Breve fra Kongen i Sverrig, hvorudi han bad mig til Bryllup." (Følger Rosenfrank sendtes i Kongens Sted, og kom tilbage den 15. Decbr.)

Oct. 19. „Saante jeg Werner Clauman og Simon Surbeck 7692 Dlr. cour. paa den Klæde-Handels Compagnies Vegne."

Dec. 11. „Kom der en af min Farsbroders Senner²⁰¹⁾ gesandtviiis fra Churfyrsten af Heidelberg."

1621. Marts 4. „Kom Robbert Anstruther fra England" (til Segeberg.) Mart. 13. „Drog Robbert Anstruther paa Veien til Fru Moder." (Formodentlig fra Kolding, hvor Kongen da var.) Mart. 23. „Kom Rob. Anstruther fra Fru Moder igien." (Han forlod Kongen først den 28. Mai i Steinburg.)

Apr. 2. „Sik Rob. Anstruther paa min Svoger Kongen af Store Britaniens Vegne 100,000 Dlr. in specie, hvilke jeg af Fru Moder inden saa Uger skal igien annamme. Dog haver jeg sagt god til Fru Moder for samme Penge." (Af Kongens An-

²⁰⁰⁾ Som Gesandt fra Kong Carl den Første, for at underhandse angaaende hans Svoger Churfyrsten af Pfalz.

²⁰¹⁾ Denne Gesandt kom den 14de til Frederiksborg, og nævnes nu af Kongen „Jochum Ernst af Holstein." Han var en Søn af Kong Frederik II. Broder, Hertug Hans den Yngre af Slesvig-Holsten-Sønderborg; og var Stamsfader til den saakaldte Pføenfte Linie. Den 15. Oct. „havde den Behmske-Gesandt audiencz, og var han til Bords." Den 17de var han paa Kronberg, og den 20de forlod han Frederiksborg. 1621 kom han atter, i Følge med Kongen af Bøhmen fely, til Christian IV. i Segeberg, den 28. Februar.

tegning den 13. Mai sees, at Rigsraadet gav Dronning Sophie Brev paa disse 100,000 Dlr., hvilke altsaa skulde anses som et Statslaan.)

Mai 21. „Harde de Bøhmiske Gesandter Audients, og var til Gæst hos mig.“ (3 Steinburg.)

Jun. 15. „Annammede jeg 30,000 Dlr. in specie af Greven af Skouenborg.“²⁰²⁾

Jun. 18. „Blev atter tracteret med de Hamborgere, og blev Sagen imellem dem og mig paa det næste forliigt.“ (Jvf. Slange ved Schlegel II. S. 141—45.)

Jul. 11. „Annammede jeg af Valzer v. Anesfeldt en Demants Taffelring, ungefær paa 9000 Dlr. Spec. saa og 10,000 Guldgylben, hvilke de Hamborger mig forærede.“

Aug. 11. „Drog jeg fra Frederiksberg til Kiøbenhavn, og fandt jeg for mig Kongen af Bøhmens Gesandt, en Herre af Dohna.“ (Den 17. havde han Audients „og var han til Gæst hos mig ndi Haven.“)

Aug. 31. „Kom der en Greve af Schwarzenberg gesandtvis fra Churfyrsten af Brandenburg.“ (Den 2. Sept. havde han Audients; jvf. om ham Christian IV. egenh. Breve I. S. 200.)

Sept. 8. „Seilede tvende af mine Skibe ud, som skulde convoiere et Skib fuldt med Engelske Soldater tilbage til England.“²⁰³⁾

²⁰²⁾ Jvf. om denne Sag med Greven af Schauenburg, der, for at fore Titelen af Polsten, maatte betale Christian IV. 50,000 Rdlr., Slange udg. af Schlegel, II. S. 147—150. Denne Greve Ernst af Schauenburg havde Keiser Ferdinand II. gjort til Tyrste 16. Sept. 1619, og allerede d. 30. Sept. maatte han laane Keiseren 100,000 Rdlr. Christian IV. sagde derfor (som Grevens egen Raad, den bekjendte Melchior Goldast fortæller:) at da Greven havde givet en Tønde Guld til at forfølge de Evangeliske, kunde han vel give en halv til at forsvare dem. — Kongen leverede næste Dag disse 30,000 Rdlr. til Rankau „til at betale Krigsfolk med.“ (Greven af Schauenburg betalte de øvrige 20,000 Rbd. i Hamborg den 1. Julius.)

²⁰³⁾ Kong Sigismund i Polen havde ladet hverve Soldater i England; og en polsk Gesandt kom den 24. Aug. til Kiøbenhavn med Breve fra Kong Carl I., der anholdt om at Skibet med disse Soldater maatte tilsees fra Hart giennem Sundet, hvilket Christian IV.

Oct. 27. „Seilede et af mine Skibe af, paa Veien til Spanien efter Salt. Gud give det til Lykke!“

Nov. 19. „Gav jeg de Verdenske („Ferdiske“) Gesandter 60,000 Dlr. i Guld og Sølv, for at min Søn Hert. Frederik skulde komme til det Stift Verden.“²⁰⁴) (Desuden fik Cantøleren fra Verden 5000 Rdr. for et Vicariat i Stiftet, som en Domherre Botmer skulde affaae til Prindsen.)

Dec. 13. „Kom de Bremske Gesandter til Frederiksborg.“

14 Dec. „Havde de samme Gesandter Audientz, og blev min Søn S. Frederik postuleret til Coadjutor i samme Stift.“ (Jvf. Christian IV. Breve I. S. 98.)

1625. Jan. 10. „Drog den fransøiske Gesandter fra Frederiksborg til Kiøbenhavn.“ (Han maa vel have været paa Frederiksborg før den 1. Jan., da hans Ankomst ikke findes i denne Calendar.)

Jan. 18. „Kom Hertug Johan Ernst²⁰⁵) af Weimar til Kiøbenhavn.“ (Febr. 12. reiste han fra Frederiksborg tilbage til Tydskland.)

Jan. 20. „Kom Gabriel Drenstjern gesandtvæis fra Kong Gustav af Sverrige.“ Jan. 22. „Havde samme Svenske Gesandter Audientz; dog var han intet til Taffels, efterdi han besværede sig, at sidde under den Engelske Gesandter.“ (Robert Anstruther.)

Jan. 26. „Kom den Fransøiske Gesandter paa Post fra Sverrig igien, udi Mening, at han sig udi de svenske Sager vilde interponere.“ (Den 27. kom han fra Kiøbenhavn til Frederiksborg. Den 28. reiste han atter derfra til Sverrige.)

dog afftog, og modtog ikke den polske Gesandt. En engelsk Oberst, der skulde have ført disse Krigsskott til Polen, kom den 31. Oct. til Frederiksborg; men Almanacken har intet om, at Kongen gav ham Audientz. (Jvf. bl. a. Christian IV. Breve I. S. 108.)

²⁰⁴) Hvormeget der tilfaldt enhver af Domherreterne og øvrige Medlemmer af Capitlet i Verden, har Kongen optegnet bag i Calendaren paa Tydsk. (s. Schlegel, Samml. II. I. S. 73. Jvf. Christian IV. Breve I. S. 115.)

²⁰⁵) Broder til Hertug Bernhard. Han var f. 1594; døde i Krigen i Ungarn den 4. Decbr. 1626. Den 23. Jan. kaldte Kongen ham vigtig „Jochim Ernst af Weimar“.

Febr. 2. „Blev Jørgen Skuldt affærdiget til Bremen, og til Liffy.

Apr. 21. „Blev Christen Thommesen sendt til Sverrige.“ (20. Mai kom han tilbage.)

Apr. 29. „Kom Wormeston Spents til Frederiksborg og talede med mig, og drog bort igien om Aftenen.“ (s. Ann. 200.)

Mai. 14. (Segeberg.) „Var den Nedersarijske Kredses Gesandter hos mig, og offererede mig „Krigs-Officiis“ officium.“

Jun. 5. „Kom Friuhyle²⁰⁶⁾ af Frankrige til Stenborg, om nogle Falkke at hente.“

Aug. 22. „Kom den spanske Gesandter, som hed Johan Carl von Skünburch, til Verden.“ 24. „Havde den spanske Gesandter Audients paa Ny, og tog sin Afsted fra mig.“

Nov. 1. „Blev Christen Thommesen sendt til Nederland og Frankrige.“ (S. Afdel. XIV.)²⁰⁷⁾

1629. Jan. 6. „Freds tractation.“

Febr. 11. „Havde Kongen i Sverriges Diener Salvius Audients hos mig, og fik Mad med mig.“

Febr. 19. „Drog jeg fra Cronborg over Vandet, og gav Færgemanden 1. Rosenobel, og drog saa til Bolested.“

Febr. 22. „Drog jeg fra Christianstad til Drenholdt (i Staane.) Samme Aften kom Hr. Peder Bannex og Erik Jørgensen til mig, og fik Mad med mig, og drog saa bort igien.“

Febr. 23. „Drog jeg til Kongen udi Sverrige, og mødte han mig i Marken uden for Ulføbek. Gav jeg tvende Bønder, som viste mig over en Ma 6 Dlr.“²⁰⁸⁾ (Kongernes Sammentkomst

²⁰⁶⁾ Jacob de Friville var (fra 30. Marts 1626) et Slags residerende Agent for Christian IV. i Paris. (s. Christian IV. Breve I. S. 324.)

²⁰⁷⁾ Skriv-Calenderen for 1625 indeholder i øvrigt endeel andre Optegnelser af Bigtighed for Historien af den tydske Krig, hvilke her forbigaaes, da de ere anførte eller benyttede af Schlegel, og hele Calenderen aftrykt hos Nyerup.

²⁰⁸⁾ Videre om denne Reise, og om Mødet med Gustav Adolph i Ulføbek, se Præstegaard ved Smaalands Grændse, s. Christian IV. egenh. Breve I. S. 333. 334.

varede fra den 23. til den 26. Febr. da Kongen reiste fra Ulføbet lige til Kronborg. Den 25. skriver han: „Jeg formentte at have villet drage bort samme Dag; dog sermedelst Kongens idelig Anholden blev jeg den Dag.“)

Marts 31. „Seilede jeg med Flaaden ud fra Kiøbenhavn, og kom om Aftenen under Meen.“²⁰⁹⁾

Jun. 8. „Om Aftenen ved otte Slet drog jeg af D-rarteret paa Den (i Angeln) og gav mig over Elien paa Weien henad Eckersferde. 29. „Kom jeg Eckersferde forbi, og lavede til Middag paa en Landsky, hedde Gertorp, og drog saa derfra til en Ladegaard, Cronsee, som ligger strax udenfor Kiil, og kom Hertugen af Helsten til. 30. Jun. „Drog de Keiserlige ud af Kiil, og var jeg i Byen strax derefter.“

Jul. 4. „Drog jeg med Armeen fra Kronsee til Preeß Kloster.“²¹⁰⁾

Jul. 23. „Kom Wallensteins Gesandt til Glückstadt, og havde Audients efter Aftenmaaltidet.“ (Jof. V. Nfel. 23 Aug. 1629.)

Aug. 4. „Havde den engelske Gesandt Audient.“ (I Kiøbenhavn.) 9. Aug. „Var den engelske Gesandt ude i Haven hos mig, og propenerede allehaande.“ 10. Aug. „Kom den engelske Gesandt til Frederiksborg, og jagede paa Weien.“

Sept. 22. (I Glückstadt.) „Var Robert Anstruther hos mig.“ (7. Dec. „Tog Robert sin Afsted.“)

1635. Jan. 14. (Haderslev.) „Sik den Russiske Vost sin Afkørding, og forærede jeg ham 20 Rosenobler.“

Febr. 10. „Var de næste (o: nærmest boende) Raad sammen paa Koldinghuus.“

Jul. 23. (I Glückstadt.) „Giorde jeg over paa Verel til Freder. Günther 1000 Dlr. (I Holland.) Item gav Johan Wolci(?) hans Befolding for 10 Aar, 2000 Dlr.“

Oct. 12. (Frederiksborg.) „Var Carlevig hos mig paa Armeéns Begne.“ (?) 13. „Betaalede jeg for Carlevig i Kroen for Frederiksborg²¹¹⁾ 4 Rdlr.“

²⁰⁹⁾ De øvrige Efterretninger i Calenderen om dette Kongens Soteg i Dshersøen, og om Fredsunderhandlingerne med Wallenstein, findes udtagne i Christian IV. egenh. Breve I. S. 343.

²¹⁰⁾ Det var her, hvor Christian IV. den 4. og 6. fik et pludseligt og stærkt Anfald af Sidesing og Rygsmerter, men desuagtet reiste den 7de fra Preeß til Eutin; og den 10de red han herfra til Neukadt, og tilbage igien samme Dag; ligesom han den 16de red fra Segeberg til Bramstedt, og den følgende Dag fra Bramstedt til Krempe.

²¹¹⁾ Af et Kengebrev til Claus v. Ahnen (d. 3. Marts 1613) seer man, at allerede for den Tid havde Christian IV. ladet udvise Indbyggerne

Oct. 12. „Ad Nften kom D. Stenberg an fra Gøngler Drenstjerne.“

Nov. 19. „Begyndtes Herredagen i Odense.“ (Den endtes 30. Novbr.)

Dec. „Var Sybille Gøie for Retten, og blev dømt fra sit Liv.“

Dec. 7. „Blev Sybille Gøie rettet.“²¹²⁾

Dec. 18. „Favde den fransøiske Gesandt Audients.“ (3 Hæder blev. Den 20 Dec. var han aller hos Kongen, som den 22. gav hans Secretair 10 Rosenobler.)

1639. Mart. 28. (Glücksstadt.) „Kom den keiserlige Gesandt, Graf Kurz. Item den engelske Gesandt Thomas Roe.

Jul. 26. (Glücksstadt.) „Aftammede jeg af den engelske Gesandt M. Thomas Roe, 100,000 Daler. Og blev samme Dag Confederationen renoveret imellem Danmark og England.“ Aug. 3. „Den Engelses Fortæring 28 Dlr. 8 Skill.“ (Formodentlig Gesandten Thomas Roe's.)

Aug. 10. „For et Smykke til den Engelske Gesandt 2770 Dlr. 14 Sk.“

Sept. 14. „Gav jeg for Berendt Geistes Læring 617 Dlr.“ (Her forekommer intet om, hvorthen han har været udsendt.)

Nov. 9. „Var Grevinden af Nassau til Croneborg.“

i Hællerbød nogen Jord, hvorfor de havde lovet Kongen at bygge „Staldrum og anden nødtorftig Leilighed for Gødt Folk;“ hvilket de skulde tilholdes at efterkomme. Et Brev til Fr. Urne af 24. Dec. 1627 vedkommer et Privilegium, som var givet „Kromanden udenfor Frederiksborg Slot.“

²¹²⁾ Hun var en Datter af Henrik Gise og Birgitte Brabe; blev dømt fra Livet og henrettet fordi hun havde født et Barn i Delgemaal (Klevenfeldt.) Barnet er formodentlig blevet taget af Dage. En lignende Begivenhed fra 1617 findes berettet i Sigv. Grubbes Dagbog. Han var (som Lehnsmænd paa Malmøhus) efter Christian IV. Befaling d. 21. Aug. tilstede paa Vare Herredøthing „in causa Virginis Margrethe Tott, propter adulterium commissum cum quodam nebulone, & infantem interemptum.“ Udfaldet af denne Retssag beretter han ikke; men fortæller et halvt Aars Tid derefter, at i Februar 1618, blev paa Rettersstedet i Vare Herred påstået Kirskine Waage-Ovinde, som qvælte Margarethe Totts Barn („quæ suffocabat infantem Margaretæ Tott.“)

Tre originale og autentiske Kilder til Kong Christian den Fierdes Charakteristik, eller til Billedet af hans Personlighed og Individualitet som Menneske og Regent, ere: Hans skriftlige Dvælsel og Udarbejdelser i Barndommen og Ungdommen; hans egenhændige Breve, og hans Skriv-Calendere. Det første af disse autentiske Bidrag til Kongens Historie er oplyst i »Historiske Bidrag til Kundskab om Kong Christian IV. Opdragelse og Ungdomsundervisning«. Nyt historisk Tidsskrift. III. S. 235—306. Det andet har jeg (1848) begyndt at meddele, ved min Udgave af Brevene, hvoraf andet Bind er under Trykken. Det tredje, Skrivecalenderne, har længe været bekendt, og de fleste af samme saaledes aftrykte, at den fuldstændige Text af hver Almanak efter Dagenses Følge er meddelt. — Det har dog længe været min Mening, at disse Almanaker, som nærmest belyse Kongens Personlighed og hans Tids Culturhistorie, engang behøvede at udskilles i deres forskiellige Bestanddele, for at gjøre det hele Stof, de indeholde til en saadan Belysning, eller det Vigtigste deraf, overskueligt.

3 Anledning af dette Foretagende kan endnu bemærkes for dem, som maaskee ville betragte Meddelelsen for meer eller mindre overflødig, eller mene, at den kunde været indskrænket til Resultaterne i et knappere Sammendrag: at tildeels er ogsaa denne Fremgangsmaade anvendt, hvor det fandtes uundværdigt at gientage de selvsamme Omstændigheder i den hele Række af 13 Aar. Men naar Fremstillingen af hver enkelt Deel i det personlige Charakterbilledet (og det er dette, jeg her betragter som Hovedsagen) skulde blive fuldstændig og umiddelbar ansvuelig for Læseren: da maatte den fornødne Quantitet af Stoffet i enhver af dets Enkeltheder ikke fattes.

Derfor man i den Henseende dog skulde savne Adskilligt i nærværende Tilfælde: da maa man heller ikke glemme, at de Kilder, vi her have til Benyttelse, desvære kun ere at betragte som levnede Fragmenter af den hele Samling af Kongens Skriv-Calendere. Ville vi endog kun antage, at han har begyndt disse med A. 1600, (da han allerede selv havde regieret i 4 Aar) og fortsat dem til 1617 (hans næstsidste Leveaar) da savnes af 47 Calendere ikke mindre end 31 — et for Historien beklageligt og næsten uforklarligt Savn, som maaskee dog ikke udelukker alt Haab om, at enkelte af de savnede Aargange endnu kunde komme for Dagen.

For de mig i nogle Tilfælde om forekommende Personer meddelte Oplysninger, skylder jeg min ærede Collega og Ven, Hr. Professor Velschow, og Inspecteuren ved det Kongl. Geh. Archivs Arbejdsal, Hr. Kall Rasmussen, min forbindtlige Tak.

Ten 28. December 1850.

C. Molbech.